

Lietuvių totoriai

Nr. 11–12 (99–100)
„Litva tatarlary“

Lietuvos totorių laikraštis
Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

2006 m. lapkričio – gruodžio mėn.
ISSN 1822–2072

ŠIAME NUMERYJE:

4 Mahiras GAMZAJEVAS:
„SKAITYDAMAS JŪSŲ
LAIKRAŠTĮ
AŠ JAUČIU TOTORIŲ
BENDRUOMENĖS
GYVENIMO PULSĄ“

8 Lietuvos ir Lenkijos
totoriai generolai

Apie mus rašo:
10 Totoriai Kaune
kovoja už
išlikimą

12 Lietuvos
musulmonai:
bendruomenės san-
tykiai bei savivoka

15 100-й НОМЕР -
ДОЛГОЖДАННЫЙ

20 «О Казань, ты
грусть и бодрость!
Светозарная
Казань!»

21 ЮБИЛЕЙНЫЙ
ФЕСТИВАЛЬ
В ТРАКАЙ

23 W pamięci
pokoleń

26 Selim Chazbijewicz
Poezja
Wschodu i Zachodu

28 JOKŪBO
DZIENAJEVIČIAUS
DIENORAŠTIS

*Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus
Naujųjų 2007 metų proga pasveikino Lietuvos totorių bendruomenę.*



*Linksmų švenčių ir sėkmingų
Naujųjų Metų*

*Season's Greetings and Best Wishes
for a Happy New Year*

*Joyeuses Fêtes,
Bonne et Heureuse Année 2007*

Alma ir Valdas Adamkai

Ilgai lauktas 100-asis

Galimas SITDYKOVAS

*Vyriausiasis laikraščio
„Lietuvos totoriai“ redaktorius*

Jubilėjai egzistuoja tam, kad galima būtų susumuoti rezultatus, pažvelgti atgal, įvertinti nueitą kelią: kas pasiekta, kas prarasta, nuspręsti, ką reikia daryti ateityje. Pamąstymus apie tai pateikiu jubiliejiniame – 100-ajame mūsų laikraščio numeryje.

Apie tai, kaip kilo mintis leisti laikraštį „Lietuvos totoriai“, kaip ir kada ji buvo

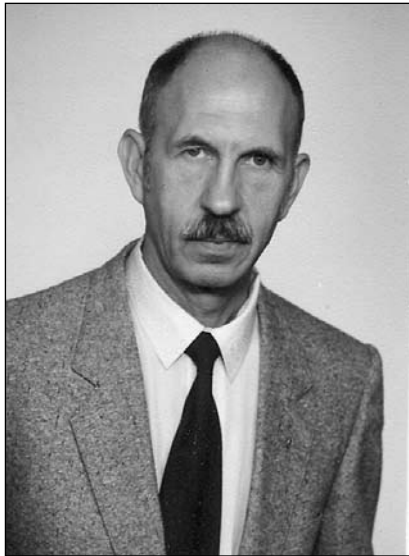
realizuota, jau rašėme laikraščio penkerių metų jubilėjaus proga, o prieš dvejus metus – dešimtmečio proga. Pasikartosiu labai trumpai. 1994 metų rugpjūtį aš, kaip Šalčininkų krašto laikraščio „Šalčia“ korespondentas, prisistačiau ką tik išrinktam Lietuvos totorių bendruomenės pirmininkui, KTU docentui, technikos mokslų daktarui **Romualdui Makavckui**. Neslėpsiu, šio prisistatymo tikslas buvo gauti kvietimą leisti laikraštį. Paaiš-

(Nukelta į 2-ą psl.)



*Laikraščio „Lietuvos totoriai“ 1-ojo numerio redaktorės
Rimantė Jurgienė – lietuvių kalbos, Ana Krikščiūnienė – rusų kalbos*

Ilgai lauktas – 100-asis



Laikraščio „Lietuvos totoriai“ steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitykovas ir Adas Jakubauskas

(Atkelta iš 1-o psl.)

kėjo, kad idėja leisti totorių nacionalinį laikraštį gyveno ir pats R. Makaveckas, kuris, gavęs iš manęs „Šalčios“ korespondento vizitinę kortelę, jau kitą dieną paskambino ir pasiūlė daryti tai, ko aš ir tikėjausi – leisti laikraštį. Savaiame sutarantama, aš iškart sutikau.

Lietuvos totorių bendruomenės tarybos, kuri buvo išrinkta 1994 metų rugpjūtį, posėdyje, vykusiam rugsėjo mėnesį, patvirtintas vyriausiasis redaktorius ir laikraščio pavadinimas – „Lietuvos totoriai“. Pavadinimo autorius – Romualdas Makaveckas. Taip pat buvo nuspręsta laikraštį leisti trimis kalbomis – lietuvių, rusų ir lenkų. Šis faktas užregistruotas Teisingumo ministerijos dokumente – laikraščio registracijos liudijime Nr. 238, datuotame 1994 spalio 24 diena. Buvo sudaryta redaktorių kolegija, į kurią įėjo **Mensaidas Bairaševskis, Motiejus Abunevičius ir Farida Dzenajevičienė**. Praktinį darbą parengiant ir leidžiant pirmuosius laikraščio „Lietuvos totoriai“ numerius atliko „Šalčios“ laikraščio redakcija. Rinkti medžiagą pirmajam bei kitiems penkiems „LT“ numeriams, išleistiems Šalčininkuose, man padėjo **Adas Jakubauskas**, tapęs vienu iš laikraščio steigėjų.

Prieš dvejus metus mes šventėme „LT“ dešimtmetį, tuomet aš paklausiau R. Makavecko, kodėl jis surizikavo pasiūlyti man, ne Lietuvos totoriui, leisti bendruomenės laikraštį. Jis atsakė, kad buvo įsitikinęs tuo, kad susitvarkysiu su šiuo darbu, nes dirbau tikro laikraščio redakcijoje, kur tam buvo sudarytos sąlygos.

LAIKRAŠTIS „LIETUVOS TOTORIAI“ ŠALČININKUOSE

Iš tiesų, R. Makaveckas buvo visiškai teisus, nes nebuvo palankesnių sąlygų rengti ir spausdinti laikraštį nei laikraščio redakcijoje, kur dirbo profesionalai. Bet kuris laikraštis yra ne daugelio žmonių darbo rezultatas, o būtent tų, kurie moka tai daryti teisingai, dirba kūrybiškai ir draugiškai.

Tokiu būdu pirmąją „Lietuvos totorių“ laikraščio redakcija tapo Šalčininkų krašto laikraščio „Šalčia“ kolektyvas (vyriausioji redaktorė **Jadvyga Čeplikienė**).

Laikraščio „Lietuvos totoriai“ lietuviško leidinio redaktoriaus pareigas aš pasiūliau **Rimantei Jurgienei**. Laikraštyje „Šalčia“ ji taip pat redagavo lietuvišką variantą. Naujame laikraštyje „Lietuvos totoriai“ Rimantė dirbo už tris: vertė medžiagą iš rusų į lietuvių kalbą, spausdino ją mašinėle, skaitė korektūrą.

R. Jurgienė baigė Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto lietuvių kalbos ir literatūros specialybę, tačiau savo gyvenimą paskyrė žurnalistikai, kaip ir jos sesuo Dalia Jankelaitienė, kuri dabar yra Šalčininkų rajono laikraščio „Mūsų kraštas“ redaktorė. Tiesa, šiuo metu pati Rimantė dirba Šalčininkų apylinkės teismo sekretore, todėl, kaip sakoma, „Dievo keliai nežinomi“.

Neseniai aš pasiteiravau Rimantės, kodėl ji sutiko man padėti leidžiant pirmuosius laikraščio „Lietuvos totoriai“ numerius. Rimantė atsakė, kad jai patinka dirbti kūrybinį darbą, daryti kažką naujo, nepažįstamo. Ji neapsiriko. Be to, ji norėjo draugiškai padėti kolegai, su

kuriuo dirbo. Tai man buvo labai malonu girdėti.

Faktiškai Rimantė Jurgienė tapo pirmojo istorijoje Lietuvos totorių laikraščio lietuvių kalba redaktore. Lenkų kalba „Rocznik Tatarski“ buvo leidžiamas tarpukario Vilniuje.

Rusiško laikraščio varianto rengimą aš patikėjau **Anai Kriksčiūnienei**, kuri „Šalčios“ redakcijoje vertė iš lietuvių į rusų kalbą, mašinėle rinko rusiškų tekstus. 1975 metais ji baigė Vilniaus pedagoginio instituto Filologijos fakulteto rusų kalbos ir literatūros specialybę ir daugelį metų paskyrė žurnalistikai rajoniniame laikraštyje „Lenino priesakai“. Šiuo metu ji dirba laikraščio „Šalčios žinios“ redakcijoje.

Ana sutiko man padėti leisti pirmuosius laikraščio numerius, nes ją sudomino Lietuvos totorių problemos.

Tuo metu pas mus „Šalčios“ redakcijoje, kuriai vadovavo vyr. redaktorė Jadvyga Čeplikienė, susidarė draugiškas profesionalų kolektyvas, kuris gerai susitvarkė su nauja užduotimi – pirmųjų 5 laikraščio „Lietuvos totoriai“ numerių išleidimu.

Maketuoti laikraštį mielai sutiko rajono laikraščio atsakingoji sekretorė **Vanda Kerienė**. Mes vadinome ją pagarbiai – ponija Vanda. Visada santūri, geranoriška, labai profesionali „Šalčios“ darbuotoja tapo pirmąją Lietuvos totorių laikraščio istorijoje atsakingąją sekretore. Aš stengiausi įkalbėti ją padaryti laikraščio maketą kiek galima originalesnį, savitesnį, kad jis nebūtų panašus į rajoninio laikraščio maketą. Čia neišven-



Jūratė Čirūnaitė –
lietuvių kalbos redaktorė

giamai susidūriau su faktu, kad darbas prie laikraščio maketo reikalauja žinių, atitinkamų taisyklių laikymosi renkant ir maketuojant tekstą. Be abejonės, buvo galimybių pabrėžti laikraščio nacionalinį savitumą. Šioje srityje mums nemažai padėjo dailininkė **Leila Zakirova**.

Spaustuvėje, kuri buvo įsikūrusi tame pačiame pastate, tekstai buvo renkami linotipo staklėmis. Spaustuvės direktorius tuomet buvo **Edmundas Gotoveckis** – praieityje daug metų ėjęs rajoninio laikraščio redaktoriaus pareigas. Kaip patyręs žurnalistikos metras, jis iš manęs pareikalavo dokumento, leidžiančio leisti laikraštį – laikraščio steigimo liudijimo, apie kurį minėjau anksčiau. Trys pirmieji laikraščio egzempliorių logotipai buvo išspausdinti paaukuotais dažais. Tai buvo tikrai karališka spaustuvės dovana.

1995 m. sausio 17 d. „Šalčios“ vyriausiosios redaktorės Jadvygos Čeplikienės kabinete įvyko laikraščio „Lie-

tuvos totoriai“ pirmojo numerio prezentacija, kurioje dalyvavo Adas Jakubauskas, redaktorių kolegijos narys Motiejus Abunevičius, laikraščio „Šalčia“ darbuotojai, Šalčininkų visuomeninių ir tautinių organizacijų atstovai. Pirmuosius keturis laikraščio numerius mes išleidome dviem kalbomis – lietuvių ir rusų. Leisti laikraščio lenkų kalba aš nerizikavau, nes buvo sunku rasti tam lėšų ir tam reikėjo skirti daug energijos ir laiko.

1995 metų gegužę su grupe Kauno totorių aš lankiausi Lenkijoje, Bialystoko ir Gdanskio miestuose. Taip pat mes aplankėme viduramžių kryžiuočių pilį Malborke.

Tuo metu kauniečiai galėjo didžiuotis savo puikiu vaikų ansambliu „Liaisen“, kuriam vadovavo solfedžio mokytoja Alevtina Suleimanova Orlova. Jos tėvas buvo totorius, mama – rusė. Po perestroikos ji perėmė tėvo tikėjimą – Islamą, reguliariai vaikščiojo į mečetę.

Susitikimų su Lenkijos visuomenės veikėjais metu man buvo pažadėta, kad Lenkijos pusė finansuos lenkišką laikraščio „Lietuvos totoriai“ leidinį. Grįžęs į Šalčininkus pasiūliau leisti lenkišką laikraščio variantą „Šalčios“ lenkiško leidinio redaktorei **Jolantai Bogdzevič**. Lenkų zlotai mūsų nepasiekė, tačiau vis dėlto penktasis laikraščio numeris išėjo jau trimis kalbomis – lietuvių, rusų ir lenkų.

Į Lenkiją išsiunčiau 20 laikraščio egzempliorių lenkų kalba. Straipsnis apie Keturiasdešimt totorių kaimo pavadinimo kilmę (straipsnio autorius – humanitarinių mokslų daktaras Juozas Rakauskas) buvo tuoj pat perspausdintas lenkiškame žurnale „Życie Islamu“.

KAUNO PERIODAS

Vyriausiajam redaktoriui persikėlus gyventi į Kauną, po nedidelės pertraukos



Jonas Ridzvanavičius –
atsakingasis sekretorius

laikraštis buvo leidžiamas ir toliau, tačiau jau šiuolaikinėmis technologijomis. Leidinį kompiuterine technika maketavo atsakingasis laikraščio sekretorius, KTU docentas, technikos mokslų daktaras **Jonas Ridzvanavičius**, 1997 metais išrinktas Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku. Dėl lėšų taupymo laikraštis buvo leidžiamas tik lietuvių kalba. Kauno periodu daug ir aktyviai laikraščiu rašė doc. dr. Romualdas Makaveckas. Labai gaila, kad jis taip anksti paliko mūsų gretas. Dėl finansinės padėties pagerėjimo pavyko pirmą ir paskutinį laikraščio puslapį pagyvinti žalia spalva. Paskutiniaisiais metais mes supaprastinome viršelio logotipą, kurio autorius yra Šalčininkų dailininkas **Stanislavas Junickis**.

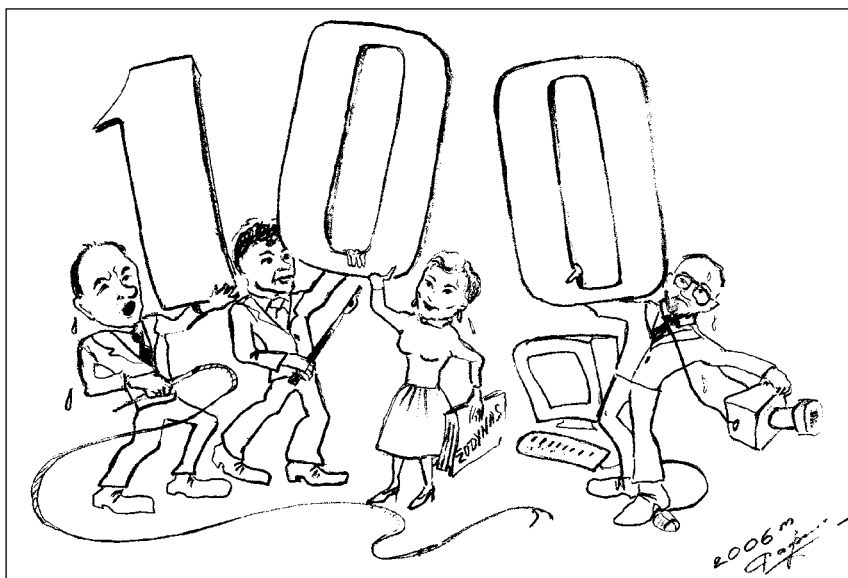
Kaune pirmą kartą lietuvių kalba buvo publikuojamos dvi pirmosios Šv. Korano suros, kurias išvertė Jonas Ridzvanavičius.

Laikraščio leidimo Kaune periodu vienu metu aktyviau jame dalyvavo Kauno mečetės imamas **Romas Jakubauskas**, kuris tapo pirmojo internetinio laikraščio varianto iniciatoriumi.

Vertėtų pažymėti, kad per paskutiniuosius dvejus – trejus metus ženkliai pagerėjo lietuviškojo laikraščio leidinio kokybė, nes į redakcijos sudėtį buvo įtraukta lietuvių kalbos redaktorė, stilistė, Vytauto Didžiojo universiteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė **Jūratė Čirūnaitė**.

Jūratė gimė Kaune, čia baigė vidurinę mokyklą, o 1982 metais baigė Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto lietuvių kalbos ir literatūros specialybę. 2000

(Nukelta į 4-q psl.)



Ilgai lauktas – 100-asis

(Atkelta iš 3-io psl.)

metais ji apgynė daktaro disertaciją iš kalbotyros: „Moteryų įvardijimas LDK kariuomenės dokumentuose“. Nuo 1983 iki 1989 metų ji dirbo „Nemuno“ žurnalo kalbos redaktore.

Į klausimą, kodėl sutiko bendradarbiauti su mūsų laikraščiu, Jūratė atsakė, kad tarp jos protėvių yra 4 tautybių atstovų, todėl ją visuomet domino Lietuvos tautinių mažumų gyvenimas. Ji parašė mokslinių straipsnių totorių vardyno temomis, susidomėjo totorių religinėmis tradicijomis, o dalyvaudama mūsų renginiuose ir bendraudama su Lietuvos totoriais ji buvo pastebėta ir įtraukta į laikraščio darbą. Konkretų pasiūlymą Jūratei pateikė Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas ir vyriausiasis redaktorius. Pokalbio metu Jūratė sutiko įsilieti į redakcijos sudėtį ir tapti lietuviško leidinio kalbos redaktore.

Laikraščio Kaune leidybos metu daug vertė **Farida Dzenajavičienė, Audronė Jakubauskienė**, o paskutinius 2 metus –

jaunas vertėjas **Ernestas Jakubauskas**.

Į NAUJUS TOLIUS

Naujas laikraščio etapas prasidėjo su humanitarinių mokslų daktaro **Ado Jakubausko** išrinkimu Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku 2003 metų kovą ir jo įtraukimu į redakcijos sudėtį. Adas baigė Vilniaus pedagoginio universiteto Filologijos fakulteto rusų kalbos ir literatūros specialybę, Poznanėje apgynė daktaro disertaciją iš politikos mokslų. Jo pastangomis pavyko padidinti laikraščio finansavimą, todėl buvo dalinai atstatytas rusiškas variantas, padidinta laikraščio apimtis bei tiražas. Pradedant 100-uoju numeriu atkuriamas ir lenkiškas laikraščio „Lietuvos totoriai“ variantas, kas padarys mūsų laikraštį leidiniu, jungiančiu visus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės totorius, dabar gyvenančius trijose valstybėse – Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje. Tikimės, kad pavyks ir toliau leisti laikraštį trimis kalbomis, didinti jo vaidmenį išsaugant istorines, religines ir kultūrinės totorių

tautos tradicijas. Neseniai Lenkijos totoriai paprašė mūsų atsiųsti 50 laikraščio egzempliorių, o ateityje žadėjo savo bendruomenėse paplatinti 100 ar daugiau vienetų.

Laikraštis visada stengėsi palaikyti ryšius su visa totorių bendruomene, susiformavusia Lietuvoje pokario metu, su Kazane, Krymu, kitais regionais, kur gyvena totoriai.

Nuo 1995 metų sausio mėnesio mūsų laikraštis yra didžiausias šalyje informacijos šaltinis apie Lietuvos totorių kultūrinio ir religinio gyvenimo įvykius, istoriją ir šiuolaikinį gyvenimą. Sudėti kartu visi numeriai sudarytų daugiau nei 1000 puslapių A4 formato knygą...

Daugelis darbų jau padaryta, tačiau ateityje dar laukia nemažai svarbių ir sudėtingų uždavinių. Svarbiausia, kad nedidelė Lietuvos totorių bendruomenė per 12 metų sugebėjo išsaugoti laikraštį, išleisti šimtą jo numerių. Tuo gali pasigirti tik nedaugelis Lietuvos tautinių mažumų.

Fotografai Ahmedas Krausenas

Adas JAKUBAUSKAS

Ahmedas Krausenas gimė 1955 m. Aachene, Vokietijoje, ir išaugo griežto protestantų šeimoje.

Mokykloje jis labiausiai domėjosi socialiniais mokslais, teologija ir geografija. 1978 metais A. Krausenas išvyko iš Vokietijos į Daniją ir nuo tada gyvena Kopenhagoje.

Nuo 1979 iki 1985 metų jis ilgai keliavo po įvairias Azijos, Afrikos valstybes ir Naująją Zelandiją, ieškodamas atsakymų į daugelį jį apnikusių klausimų apie gyvenimo prasmę ir mirtį.

Žinios ir įkvėpimas, kurias jis pasisėmė iš Egipto ir Sudano žmonių, visiems laikams pakeitė jo gyvenimo kelią ir būdą. Ten gautos pamokos ir patirtis tapo esminės jo sprendimui tapti musulmonu.

1989 m. A. Krausenas įgijo techniko-mechaniko specialybę. Tačiau šis išsilavinimas iš tiesų jam niekada nekėlė tiek iššūkių ir įkvėpimo, kiek fotografija.

1990 metais jis išvyko dirbti į Italiją ir po dvejų metų grįžo atgal į Daniją vertingai papildęs savo profesinę patirtį, taip pat išmokęs gaminti itališką maistą ir išmokęs naują kalbą.

Galiausiai, 1992 m. jis priėmė islamą, 1995 metais vedė ir turi tris vaikus.

1977 m. A. Krausenas nusipirko savo pirmąjį veidrodinį fotoaparatus. Tai buvo rusiškas „Zenitas“. Su šiuo fotoaparatu jis darė savo pirmuosius fotoeksperimentus. Patraukliausia jam buvo nespalvotoji fotografija. Juostos ryškumas tamsiame kambarėlyje padarė jį fotografijos entuziastu. Šį fotoaparatus



Kauno mečetė, A. Krauseno nuotrauka

– sunkų kaip rusiškas tankas „T34“ – fotografas vežėsi į savo pirmąją kelionę po Rytų Afriką.

1980 m. A. Krausenas nusipirko antrąją kamerą. Tai buvo padėvėtas „Minolta“ veidrodinis fotoaparatus. Šis fotoaparatus techniškai buvo pažangesnis ir, žinoma, lengvesnis. Juo fotografas naudojosi daugeli metų.

1997 m. fotomenininkas nusipirko „Cannon“ fotoaparatus su įvairiais priedais. Tai buvo pirmoji profesionali fotografo aparatūra.

2005 metais A. Krausenas lankė vienerių metų mokomuosius kursus Kopenhagos fotomokykloje. Čia jis patobulino savo praktinę fotografavimo patirtį ir toliau eksperimentavo su įvairiais kamerų ir fotoaparatus tipais bei juostomis. Visa tai ir darbas su profesionaliais fotografais padėjo jam tapti žinomam Europoje ir pasaulyje.

Kamera buvo svarbiausias įrankis menininko dvasiniame kelyje į islamą. Šviesos svarba jam yra tiltas tarp islamo ir fotografijos.

A. Krausenas aplankė daugelį pasaulio šalių, tarp jų ir Lietuvą. Skaitytojai, norintys plačiau susipažinti su šio fotografo kūryba, gali apsilankyti jo tinklapyje: www.achmedkrausen.com.

Pasklaidžius laikraštį „Lietuvos totoriai“

**Snieguolė JURSKYTĖ ir
Domas AKSTINAS**

XIV a. pabaigoje ir XV a. pradžioje Aukso Ordoje vykstant tarpusavio kovoms dėl pretendentų į Ordos chano sostą, chanas Tochtamyšas su sūnumis prisiglaudė pas Didįjį Lietuvos kunigaikštį Vytautą. Kartu su chanu į Lietuvą atvyko nemažas skaičius totorių, kuriuos Vytautas apgyvendino apie Trakus, Butrimonis ir kitas vietas. Totoriai ir iš Krymo atvežti karaimai, Vytauto apgyvendinti Trakuose, uoliai tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Jų iš-

tvermė žygiuose ir drąsa mūšio lauke pateisino totorių vardą, kuris kalbininkų vedamas iš persų žodžio TATAR ir reiškia šaulį, apsiginklavusį lanku ir strėlėmis.

Vytauto apgyvendintų totorių Lietuvoje buvo priskaičiuojama iki 30 tūkstančių ir visi jie Didžiojo Lietuvos kunigaikščio buvo apdovanoti didesnėmis teisėmis negu valstiečiai. Totoriai už duotą žemę turėjo eiti į karą, į kurią jie stodavo atskirais daliniais, vadovaujamais savų vėliavininkų. Be karo prievolės, totoriai dar turėjo mokėti

pagalvės mokesį, kurį paskirdavo Didysis Lietuvos kunigaikštis, o vėliau Seimas.

Bėgant amžiams totorių skaičius mažėjo, kito pareigos ir privilegijos, bet gyvendami atskiromis, pusiau uždaromis bendruomenėmis Vytauto Lietuvoje įkurdinti totoriai iki mūsų dienų išlaikė savo papročius ir kultūrą. Džiugu, kad ir šių dienų Lietuvoje dauguma totorių su pagarba prisimena Vytautą Didįjį, Lietuvą laiko tikra savo tėvyne, džiaugiasi jos laimėjimais, išgyvena dėl nesėkmių ir kaip tikri bei susipratę piliečiai savo kasdiniui darbu prisideda prie jos kūrimo.

Norėdami palaikyti savo bendruomenę iš protėvių paveldėtą kultūrą ir tradicijas, totoriai leidžia laikraštį „Lietuvos totoriai“, kuriame paliečiami lietuvių ir Lietuvos istorijos klausimai bei lietuvių ir totorių darnus sugyvenimas.

Leidžiant laikraščio „Lietuvos totoriai“ jubiliejinį numerį, nuoširdžiai sveikiname redaktorių Galimą Sitdykovą ir visą redaktorių kolegiją, linkėdami ištvėmės ir kūrybinių sumanymų įgyvendinimo, o visiems skaitytojams išlikti uoliais protėvių tradicijų tęsėjais bei kunigaikščio Vytauto kurtos Lietuvos brangintojais.

Norėtusi, kad kaip kunigaikštis Vytautas, amžių bėgyje Didžiuoju buvęs totoriams ir lietuviams, taip šiandien mes, tiek totoriai, tiek lietuviai, būtume didžiaisiais Lietuvai, visų mūsų Tėvynei.



Snieguolė Jurskytė ir Domas Akstinas Laisvės alėjoje

Sveikiname

Varėnos rajono totorių draugija sveikina laikraščio „Lietuvos totoriai“ redakciją ir visą Lietuvos totorių bendruomenių sąjungą su 100-uoju laikraščio numeriu.

Esame dėkingi, turėdami galimybę sužinoti įvairių Lietuvos totorių bendruomenių gyvenimo naujienas, nežinomus istorinius faktus, susipažinti su mūsų tautiečių įvairiose pasaulio vietose mintimis ir gyvenimo būdu.

Norime palinkėti laikraščiui visokeriopos sėkmės, ilgo gyvavimo, didesnio puslapių skaičiaus ir tiražo augimo.

Gerb. Marija JABLONSKIENE,

*Prabėgo metai tarsi rūkas kloniais,
Tarsi daina vakarių sutemų,
Nuskriejo jie tarytum plėnės pūkas,
Pavasariai pribarstė žiedlapių baltų
Jų buvo ir prasmingų, ir laimingų,
Jų buvo tarsi akmenys šaltų.
Todėl šiandieną iš širdies mes linkim
Sveikatos, laimės, metų Jums ilgų.*

*90-ojo gimtadienio proga Jus
nuoširdžiai sveikina*

Punios seniūnas Gintautas Laukaitis

*Nuoširdžiai
sveikiname gerbiamą
Mariją JABLONSKIENĘ,
sulaukusią 90 metų
jubiliejaus.*

*Gerbiamai Jubiliatei
linkime stiprios sveikatos,
artimųjų meilės ir daug
laimingų gyvenimo metų.*

*Lietuvos totorių
bendruomenių sąjunga*



*Sveikiname gerbiamą Aleksą MAKULAVIČIŲ
šešiasdešimties metų jubiliejaus proga.*

*Linkime Jums daug sveikatos, energijos, geros nuotaikos, asmeninės
laimės ir jaukaus namų židinio.*

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Mahiras GAMZAJEVAS:

„SKAITYDAMAS JŪSŲ LAIKRAŠTĮ AŠ JAUČIU TOTORIŲ BENDRUOMENĖS GYVENIMO PULSĄ“

Galimas SITDYKOVAS

Mahiras Gamzajevas – Lietuvos azerbaidžaniečių bendruomenės pirmininkas, Azerbaidžano rašytojų sąjungos narys, aktyvus judėjimo už azerbaidžaniečių ir lietuvių tautinį atgimimą narys – gimė 1958 metų kovo 8 dieną Azerbaidžano Respublikos Kubos mieste.

Nuo 1979 metų gyvena Vilniuje. 1983 m. neakivaizdžiai baigė Baku universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą. Jo diplominio darbo tema: „Literatūriniai, kultūriniai ir istoriniai Lietuvos ir Azerbaidžano ryšiai“.

M. Gamzajevas įnešė didelį indėlį į Lietuvos ir Azerbaidžano kultūrinių ryšių plėtrą kaip vertėjas, literatūros kritikas, istorinių saitų tarp mūsų valstybių tyrinėtojas. Jis išvertė į azerbaidžaniečių kalbą žinomų Lietuvos poetų Vinco Krėvės-Mickevičiaus, Justino Marcinkevičiaus, Alfonso Maldonio ir kitų autorių eilėraščių, yra Lietuvos ir Azerbaidžano draugijos steigimo iniciatorius, Vilniaus knygų mylėtojų draugijos pirmininkas. Taip pat jis jau daug metų yra Tautinių bendrijų tarybos prie Lietuvos Respublikos Tautinių mažumų ir išeivijos departamento narys.

Mahiro Gamzajevu nuopelnai lietuvių ir azerbaidžaniečių tautoms buvo deramai įvertinti vyriausybiniais apdovanojimais – 2004 metais jis apdovanotas Tautinių mažumų ir išeivijos departamento ženklu „Už nuopelnus“, 2006 metais – medaliu „Už nuopelnus Lietuvai“, tais pat metais Azerbaidžano prezidento dekretu apdovanotas medaliu „Terregi“ (Progresas).

M. Gamzajevas davė interviu mūsų laikraščiu.

Gerbiamasis Mahirai, kokios Lietuvos totorių ir azerbaidžaniečių draugystės ir tarpusavio pagalbos istorinės šaknys?

Mes atsimeiname ir visuomet atsimeinsime aktyvią Lietuvos totorių veiklą pačiu atsakingiausiu laiku – kai buvo kuriama nepriklausoma Azerbaidžano valstybė – 1918–1920 metais. Ypač atsimeinsime kariškius, kurie žuvo kovoje už mūsų respublikos nepriklausomybę. Pirmojo pasaulinio karo metais generolas Macejus Sulkevičius draugavo su



generolu Samedu bei Mechmandarovu, o rusų-japonų karo metu – su generolu Ali aga Šachlinskiu. Likimas susiklostė taip, kad šie trys generolai, trys draugai 1919–1920 metais kartu tarnavo nepriklausomo Azerbaidžano kariuomenėje. Samedas bei Mechmandarovas buvo gynybos ministras, Ali aga Šachlinskis gynybos ministro pavaduotojas, Macejus Sulkevičius – Azerbaidžano armijos Generalinio štabo viršininkas. Tais metais Azerbaidžano nacionalinėje armijoje tarnavo 69 generolai, 67 iš jų, įskaitant Macejų Sulkevičių, buvo sušaudyti bolševikų 1920 metų liepą.

Man pavyko išsiaiškinti daugelio Lietuvos totorių, dirbusių nepriklausomos Azerbaidžano Respublikos vyriausybėje įstaigose 1918–1920 m., tarnybos vietas, namų adresus.

Galima būtų pagalvoti apie bendrą azerbaidžaniečių ir totorių bendruomenių kreipimąsi į Azerbaidžano vyriausybę dėl šių garsių veikėjų ir totorių tautos didvyrių atminimo įamžinimo Baku. Galėtų būti atidengtos memorialinės lentos, Azerbaidžano istorijos muziejuje galima būtų atidaryti ekspoziciją, pasakojančią apie jų veiklą.

Norėčiau pasakyti, kad buvęs šalies užsienio reikalų ministras, šiuo metu Azerbaidžano ambasadorius Lenkijoje filologijos mokslų daktaras Vilaetas Gulijevs baigia rašyti knygą apie Lenkijos ir Lietuvos totorių veiklą jaunoje Azerbaidžano Respublikoje.

Kiek žinoma, ryšiai tarp Lietuvos, Lenkijos ir Azerbaidžano kultūros veikėjų nenutrūko, bet plėtojosi toliau...

Visiškai teisingai, 1932 metais Memedas Eminas Rasulzadzė išsiuntė sveikinimo laišką vyriausiajam „Rocznik tatarski“ („Totorių metraščio“) redaktoriui Leonui Kričinskiui dėl pirmojo metraščio numerio išleidimo. Šiame laiške jis taip pat pranešė apie paskutines Macejaus Sulkevičiaus gyvenimo minutes kalėjimo kameroje. Apie tai jam papasakojo brolis, Azerbaidžano parlamento narys, kuris kartu su Sulkevičiumi kalėjo vienoje kameroje.

Remdamiesi mūsų protėvių sukaupta patirtimi ir nueitu keliu, susiklosčius naujoms istorinėms sąlygoms ir Lietuvos gyvenimo realijoms, mes turime išsaugoti, puoselėti ir vystyti mūsų tautų turkiškas šaknis.

Daug dalykų tautiškumo išsaugojimui yra nuveikta, tačiau dar yra nemažai ir problemų. Ką, jūsų nuomone, reikėtų atlikti pirmiausia?

Problema bendra – Vilniuje nėra mečetės, maldos namų, mūsų bendrų namų. Istorinis teisingumas reikalauja grąžinti ir visiškai jo atstatyti religinių bendruomenių turą. Islamas valstybiniu lygiu yra pripažintas viena iš tradicinių Lietuvos religijų, tačiau, mano nuomone, vien pripažinimo maža, to dar neužtenka. Reikalinga reali pagalba, konkretus palaikymas. Šiuose reikaluose mes privalome suvienyti savo jėgas ir pritraukti Tatarstano ir Azerbaidžano religinę valdžią šių klausimų sprendimui.

Pakeliui iš Vilniaus į Kauną Lietuvos svečiai dažnai užvežami į Lietuvos tautinį buities muziejų Rumšiškėse. Tai

gražu ir pamokoma. Manau, kad bendromis pastangomis, remiant Lietuvos vyriausybei ir Europos struktūriniais fondams, Keturiasdešimt totorių kaimė būtų galima įsteigti panašų Lietuvos totorių muziejų po atviru dangumi. Esu įsitikinęs, kad norinčių aplankyti šį muziejų, susipažinti su Lietuvos totorių buitimi būtų daugiau nei pakankamai. Šis muziejus atsipirktų.

Lietuvos totoriai kartą per dvejus trejus metus organizuoja orientus. Kokia Jūsų nuomonė apie tai?

Visiškai palaikau Lietuvos totorių orientus, kurie padeda giliai ir visapusiškai tyrinėti etninius, lingvistinius, religinius, literatūrinius-kultūrinius Lietuvos totorių ryšius. Labai svarbu atskleisti jų ryšius su kitomis tiurkų tautomis, atrasti naujų faktų, pakelti istorijos sluoksnius ir prisistatyti visoms civilizuotoms tautoms. Ypač tai svarbu jaunimui, kuris turi žinoti savo šaknis. Jaunimas gali didžiuliotis, kad mes priklausome didžiam tiurkų etnosui.

Ar šiuo metu veikia totorių bendruomenės Azerbaidžane?

Azerbaidžane gyvena 30 tūkstančių totorių. Baku šiuo metu veikia trys totorių organizacijos – „Tugan tel“, „Krima“, asociacija „Azerbaidžan-Tatarstan“.

Kovo 9 d. Baku įvyks Pirmasis pasaulinis azerbaidžaniečių ir tiurkų diasporų forumas, į kurį kviečiami Lietuvos totorių, karaimų atstovai. Daktarė Galina Kobeckaitė ir daktaras Adas Jakubauskas jau sutiko dalyvauti.

Kokius Lietuvos azerbaidžaniečių bendruomenė mato savo pagrindinius uždavinius?

Lietuvos azerbaidžaniečių bendruomenė susivienijo dar 1988 metais. Aš ją vadinu azerų bendruomene, tai atitinka senovinį mūsų tautos pavadinimą. Tuo metu Lietuvoje gyveno 1314 azerbaidžaniečių. Pagrindinis bendruomenės tikslas buvo eiti bendru keliu su Lietuvos Respublika, palaikyti jos, kaip demokratinės valstybės, integracijos į Europą žingsnius.

Aš esu laimingas dėl to, kad dalyvauju nepriklausomos Lietuvos valstybės atgimime ir galiu įnešti savo įnašą į azerbaidžaniečių kultūros Lietuvoje išsaugojimą ir plėtojimą, ryšių tarp mūsų tautų stiprinimą. Mes siekiame palaikyti kultūrinius ir visokeriopus ryšius su savo istorine Tėvyne Azerbaidžanu. Viešėdami Lietuvoje su oficialiais vizitais mūsų bendruomenę aplankė Azerbaidžano Ministras Pirmininkas, užsienio reikalų ministras, Azerbaidžano gy-

nybos ministras, kiti oficialūs asmenys, visuomenės veikėjai.

Kokioje plotmėje šiuo metu vystosi Lietuvos ir Azerbaidžano santykiai?

Kiekvienais metais tvirtėja draugiški santykiai tarp mūsų šalių ir tautų. Dabar jie vystosi pragmatiškai ir aprėpia įvairias bendradarbiavimo sferas: partnerystę energetikoje, ekonomikoje. Mes palaikome kultūrinių ryšių plėtrą, dviejų šalių literatūros ir kultūros veikėjų suartėjimą.

Kuo pasireiškė Lietuvos totorių ir azerbaidžaniečių bendruomenės Lietuvoje bendradarbiavimas, ypač pirmaisiais azerbaidžaniečių bendruomenės gyvavimo metais?

Azerbaidžaniečių bendruomenės įstatuose dar 1989 metais mes įrašėme punktą dėl glaudaus bendradarbiavimo su totoriais ir karaimais. Mus vienija mūsų bendros istorinės, genetinės, idėjinės-organizacinės šaknys ir mūsų garsieji protėviai Ismailas Gasprinskis, broliai Olgierdas ir Leonas Kričinskiai, Alimardanas bej Tepčubašovas, Memedas Emin Rasulzadzė, Macejus Sulkevičius ir kiti.

Man ypač malonu prisiminti bendrą darbą su Lietuvos totoriais, kurių patirtį mes panaudojome steigdami savo bendruomenę. Su džiaugsmu prisimenu parodą „Islamas ir totoriai Lietuvoje“, kurią mes atidarėme drauge 1991 metų liepą. Taip pat su malonumu prisimenu mūsų dalyvavimą Kauno mečetės atidaryme, į kurį atvyko totoriai iš Lenkijos, Baltarusijos, Tatarstano, Baškirijos. Tuomet mes bendradarbiavome su Mensaidu bej Bairashevskiu. Jo iniciatyva Keturiasdešimt totorių kaimo mečetėje vedėme bendrą jasin maldą už 1990 metais Baku vykusią

tragiškų įvykių aukų sielas.

Su dabartiniu Lietuvos totorių sąjungos pirmininku Adu Jakubausku esu pažįstamas nuo 1990 m. bendros veiklos Sąjūdyje. 1990-1992 m. mes su Adu savo bendruomenių vardu rašėme kreipimusis įvairių pasaulio šalių vyriausybėms ir lyderiams, autoritetingoms tarptautinėms organizacijoms dėl įvykių Lietuvoje. Kartu dalyvavome lemtinguose įvykiuose ir visuomeniniuose-politiniuose Lietuvos valstybės gyvenimo procesuose.

Laikraščio „Lietuvos totoriai“ redakcija ruošiasi išleisti šimtąjį numerį. Ko Jūs norėtumėte palinkėti šio įvykio progą?

Skaitydamas jūsų laikraštį aš jaučiu Lietuvos totorių bendruomenės gyvenimo pulsą. Šį laikraštį laikau metraščio „Rocznik Tatarski“, kurį broliai Kričinskiai leido prieš karą, tęsinium. Linkiu, kad Lietuvos totoriai padidintų laikraščio numerių skaičių bent 8 kartus ir išleistų 800-ąjį laikraščio numerį. Redakcijai ir laikraščio skaitytojams linkiu sėkmės, dvasinio tobulėjimo ir klestėjimo. Tikiuosi, kad jūsų laikraštis ir toliau tarnaus totorių, azerbaidžaniečių ir kitų tiurkų tautų bendradarbiavimo, dvasinio suartėjimo ir konsolidacijos reikalams.

Tegul visada tęsiasi ir stiprėja mūsų bendras gyvenimas po puse mėnuliu ir žvaigžde - Aukščiausiojo palaiminimu, mūsų tautų labui.

Dėkoju Jums už pokalbį, linkiu Jums naujų laimėjimų literatūrinėje ir visuomeninėje veikloje, linkiu gerovės ir klestėjimo azerbaidžaniečių bendruomenei Lietuvoje, visai Azerbaidžano tautai.

Kinofilmo apie Lietuvos totorius prezentacija Kaune

Kauno įvairių tautų kultūrų centre šių metų gruodžio 14 dieną įvyko režisieriaus L. Glušajevio kinofilmo „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“ pristatymas. Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas A. Jakubauskas papasakojo apie šio filmo kūrimo istoriją.

Pristatyme dalyvavo Kauno kultūros veikėjai, tautinių mažumų atstovai ir totorių bendruomenės nariai. Susirinkusieji dalyviai aktyviai domėjosi Lietuvos totorių kultūra, religija, istorija ir dabartimi.

Fotografijų paroda

Šių metų lapkričio 16 dieną Kauno įvairių tautų kultūrų centre buvo atidaryta fotografijų paroda, skirta Kazanės 1000 metų jubiliejui.

Parodos atidarymo metu koncertavo Aleksandro Melecho ansamblis „Alije“. Renginio dalyviai buvo pavaišinti totoriškais patiekalais: šimtalapiais, beliašais, frustais ir t.t. Šį renginį filmavo televizijos laida „Labas“.

Paroda veikė iki gruodžio 16 d.

„LT“ informacija

Lietuvos ir Lenkijos totoriai generolai

Gerbiami skaitytojai, norėdami užpildyti spragą, pradėdame naują rubriką apie Lietuvos ir Lenkijos totorius generolus, kurių devynioliktojo amžiaus pabaigoje ir dvidešimtojo amžiaus pradžioje buvo dvidešimt penki. Pasiremdami Jakovo Grišino ir Damiro Šarafutdinovo knyga „Ištikimi tėvynės sūnūs“, išleista Kazanėje 2001 metais, pateiksime Jums žymių karvedžių, kilusių iš garbingų Lietuvos ir Lenkijos totorių šeimų, biografines apybraižas. Karo tarnybai jie buvo ruošiami nuo pat vaikystės, paprastai kadetų korpusuose. Pabaigę šias uždaras mokslo įstaigas, vėliau jie studavo į karo mokyklas, kurias baigę gaudavo pirmuosius karininkų laipsnius. Pradėję sėkmingą kariškio karjerą ir atitarnavę kariuomenėje trejus metus, vėliau kai kurie jų baigė Generalinio štabo akademiją bei Aleksandro karinę ir juridinę akademiją, į kurias atrinkdavo geriausius iš geriausių. Lietuvos ir Lenkijos totoriai tarnaudami kariuomenėje užsirekomendavo kaip pavyzdingi, aukštos moralės žmonės, todėl jiems dažnai patikėdavo atsakingas pareigas – dalinių išdininkų, intendantų, karininkų garbės teismų narių bei pirmininkų.

Šios plejados generolai visi be išimties dalyvavo karinėse kampanijose, dalis jų revoliucijose, sukretusiose Rusiją 1917 metais, bei pilietiniame kare.

Mėnraščio „Lietuvos totoriai“ redakcija yra numačiusi paskelbti generolų Chalilio (Ipolito) Januševskio, Chalilio Bazarevskio, Konstantino Biciutkos, Konstantino Kričinskio, Stepono Sobolevskio, Maciejaus (Suleimano) Sulkievičiaus, Jokūbo Juzefovičiaus, Iskandro Talkovskio, Aleksandro Malušickio Ulano bei kitų biografijas.

Minėtų autorių knyga parengta pasiremiant Rusijos valstybinio karo istorijos archyvo, Tatarstano centrinio archyvo Karo bei politikos skyriaus dokumentais, memuarais, dienoraščiais, enciklopediniais žinytais ir kitais šaltiniais.

Adas Jakubauskas

Infanterijos generolas Chalilis (Ipolitas) Januševskis

Chalilis (Ipolitas) Januševskis – garbingas Lietuvos totorių atstovas, paskyręs visą savo gyvenimą karo tarnybai.

Jis gimė 1845 metų gruodžio 23 dieną Vilniaus gubernijoje, dvarininkų šeimoje. Iki 19 metų buvo auklėjamas tėvų namuose. Dėl tolesnio profesijos pasirinkimo abejonių nekilo: jaunas Chalilis nusprendė tapti kariškiu. Jis įrašomas eiliniu į 10-ąjį Permės pėstininkų pulką, kur po kurio laiko tampa jaunesniuoju karininku, o vėliau komandiruojamas mokytis į Vilniaus pėstininkų junkerių mokyklą. Mokymosi metais Januševskis perkeliamas į 102-ąjį Viatkos pėstininkų pulką, o už „pasižymėjimą tarnyboje“ jam suteikiamas praporščiko laipsnis ir jis paskiriamas eiti ginkluotės dalies vedėjo pareigas.

1868 metais tapęs paporučikiu, Januševskis įsitvirtina aukščiau minėtose pareigose. Vėliau jo tarnyba tampa susijusi su pulko išdu, kuriam jis vadovauja daugiau nei trejus metus. Per tą laiką jis paaugstinamas – tampa poručiku.

1871 metais jis jau eina 26 pėstininkų divizijos štabo vyresniojo adjutanto pareigas. Čia jis gauna štabskapitono antpečius (1874 m. gegužės 25 d.).

Chalilis (Ipolitas) Januševskis – Rusijos-Turkijos karo dalyvis.

1878 metų birželio 7 dieną Januševskis paskiriamas vyresniuoju kariuomenės štabo Bulgarijoje adjutantu. Už pasižymėjimą kare Januševskis gauna majoro laipsnį, apdovanojamas Šv. Anos trečiojo laipsnio ordinu su kardais ir juosta.

Po okupacinės kariuomenės štabo išformavimo Januševskį palieka sudaryti ataskaitą ir už stropią tarnybą apdovanoja Šv. Anos antrojo laipsnio ir Šv. Stanislovo antrojo laipsnio ordinais.

1881 metų vasarį jis išsiunčiamas į Charkovo karinę apygardą. Ten tarnaudamas už pasiekimus tarnyboje pa-



aukštinamas iki papulkininkio. Vėliau jis išeina į atsargą, tačiau netrukus atšaukiamas ir išsiunčiamas į apskrities štabą, kur eina štabo karininko pareigas svarbiems pavedimams prie karinės apygardos vado.

1885 metais Januševskis gauna dar vieną ordiną, šikart Šv. Vladimiro 4 laipsnio, o po dvejų metų už pasižymėjimą tarnyboje jis tampa pulkininku. 1888 metais pulkininkas Januševskis tampa Nežino apygardos karo vadu.

Vėlesniais metais jis komandiruojamas į Kijevo karinės apygardos štabą. Reguliarai būna komandiruotėse: Kozeleco mieste tikrina pasirengimą mobilizacijai (1897 metų spalį), Poltavoje – eina brigados vado pareigas (1898 m. gegužė–birželis), Gaisino mieste tikrina pasirengimą mobilizacijai (1898 m. spalį), Kremenčuge dalyvauja tikrinant civilinių įstaigų pasirengimą bandomosios mobilizacijos metu (1899 balandis).

1901 metais jis vėl vyksta į Poltavą: kovo mėnesį eina brigados vado pareigas, rugsėjį – komisijos, kuriai pavesta apsvarstyti projektą „Dėl naujų įskaitos ir šaukimo taisyklių žemesnio rango ar-

mijos ir laivyno atsargos šauktiniams į tikrąją tarnybą bei arklių, vežimų ir pakinktų iš gyventojų pristatymo, taip pat penkių kitų nutarčių projektų pakeitimo“, pirmininku.

1902 metais Januševskis eina Korenevo stoties pradinio etapo komendanto pareigas didžiųjų manevrų prie Kursko metu. Manevrus stebi caras.

1904 metų liepą jis vėl komandiruojamas į Poltavą eiti brigados vado pareigas. Tų pat metų spalį „už pasižymėjimą tarnyboje“ jis paaugstinamas iki generolo majoro ir paskiriamas į Vilniaus vietinę brigadą.

Vėliau ne kartą ėjo Vilniaus miesto igulos vado pareigas. Apdovanotas Šv. Stanislovo pirmojo laipsnio ir Šv. Anos pirmojo laipsnio ordinais.

1910 metų balandį jam sueina 65 metai, jis gauna generolo leitenanto laipsnį ir tęsia tarnybą. 1912 metais Chaliliui (Ipolitui) Januševskui įteikiamas ženklas už nepriekaištingą keturiasdešimtmetę tarnybą armijoje.

Tų pat metų spalio 20 dieną jis rašo prašymą Rusijos imperatoriui, kuriame praneša, kad „gruodžio 23 pasiekęs ribinį amžių jis netenka galimybės tęsti karinę tarnybą“. Dėl to prašo išleisti į atsargą apdovanojant munduru ir pensija.

Prašymas nukeliavo į karinės apygardos štabą, kuris, pridėjęs trumpą pažymą, jį nusiuntė Karo ministru su generolo leitenanto Škinskio ir štabo viršininko parašais. Prie rašto Škinskis pridėjo asmeninį prašymą Karo ministru Suchomlinovui, kuriame pranešė, kad generolas leitenantas Januševskis 50 metų sąžiningai tarnavo kariuomenėje, atidavęs tarnybai visą savo sveikatą, ir tik maksimalaus amžiaus cenzas neleidžia šiam žymiam generolui tęsti jo labai naudingos tarnybos. Negana to, Škinskis kreipiasi į Karo ministrą, kad Januševskį išleistų į atsargą

suteikiant jam infanterijos generolo laipsnį, atlyginant jam „už ilgą gerą tarnybą ir suteikiant moralinį pasitenkinimą, kad jo tarnyba buvo reikiamai įvertinta“.

Aukščiau išvardintų dokumentų pagrindu Vyriausiojo štabo pensijų skyriaus viršininkas Suchomlinovui nusiuntė atsakymą, kad paaukštinimo nuo generolo leitenanto iki tikrojo generolo „taisyklės nenustato ir toks paaukštinimas priklauso nuo aukščiausiosios malonės“. Anksčiau karininką išleidžiant į atsargą ir norint pakelti pensiją jam buvo pakeliamas laipsnis. Tačiau atsiradus naujiems tarnybos ir pensijų suteikimo nuostatams paaukštinimas atleidžiant karininką iš tarnybos prarado prasmę, nes išeinantys į atsargą karininkai buvo geriau aprūpinami pensija ir paaukštinimas jiems galėjo suteikti tik moralinį pasitenkinimą.

Tiesa, buvo dar viena detalė – norėdamas gauti paaukštinimą, Januševskis turėjo generolu leitenantu išbūti 6 metus, o jis išbuvo vos 2 metus ir 8 mėnesius.

Formaliai Karo ministras galėjo atmesti Škinskio prašymą, tačiau, kaip rašo pensinio skyriaus viršininkas, laipsnis galėjo būti suteiktas kaip padėka už tikrai



Generolo Ipolito Januševskio simbolinis kapas Bazorų totorių kapinėse

gerą tarnybą. Todėl Januševskii suteikta galimybė atsargoje nešioti tikrojo generolo skiriamuosius ženklus ir tituluotis prakilnybe. Tai buvo sąžiningas atlygis už beveik pusę amžiaus trukusią puikią karinę tarnybą.

1912 metų gruodžio 12 d. Suchomlinovas nusiuntė imperatoriui prašymą, kur pateikė trumpą Chalio (Ipolito) Januševskio charakteristiką ir paprašė leidimo atleisti jį iš tarnybos dėl amžiaus cenzo, išimties tvarka apdovanojant infanterijos generolo laipsniu, munduru ir pensija. Ant šio prašymo caro ranka parašyta „sutinku“. Aukščiausias įsakymas išleistas 1912 metų gruodžio 27 dieną.

1912 metų gruodžio pabaigoje Chalilis (Ipolitas) Januševskis, būdamas 67 metų, išimties tvarka gavo infanterijos generolo laipsnį, mundurą ir 4080 rublių pensiją.

Deja, tolimesnės informacijos apie šį žymų generolą stokojama. Tiksliai žinoma, kad jis kovodamas su bolševikais 1921 metais žuvo Poltavoje, ten ir palaidotas. Jo simbolinis kapas supiltas Bazorų kaime Alytaus rajone.

Iš rusų kalbos vertė Ernestas Jakubauskas

Muziejų atidarysime pavasarį

Liusia GAIDUKEVIČIENĖ



Kad įvyks mūsų tautinis atgimimas, visuomet tikėjau, matydama mūsų šviesuolių gerbiamų Ado Jakubausko, Alijaus Aleksandrovičiaus, Tamaros Bairašauskaitės, Romualdo Makavecko, Jono Ridzvanavičiaus, Aliko Melecho, Ipolito Makulavičiaus bei kitų, kuriuos įvardinti jau reikia storos knygos, pasiaukojantį triūsą atkuriant istoriją, puoselėjant kultūrą, pristatant ją plačiai visuomenei. Svarbu mums visiems savo žiniomis ir galimybėmis prisidėti prie šio atgimimo.

Iškilus idėjai įkurti buties muziejų ėmiausi šios veiklos gerai žinodama, kad geros idėjos dažnai sužlunga pernelyg ilgai diskutuojamos. Nepaprastai dėkinga esu savo vyrui, kuris sutiko muziejų įrengti mūsų didžiajame kambaryje, pats kruopščiai atlieka remontą,

taip sutaupydamas lėšas medžiagoms.

Šiandien sveikindama visus Kurban bairamo ir Naujųjų metų proga linkiu geros sveikatos, santarvės, prasmingo gyvenimo bei dėkoju visiems, kas geranoriškai prisidėjo prie muziejaus kūrimo. Be Jūsų ši sumanymą įgyvendinti būtų sunku. Ypač daug rūpesčio ir globos bei visokeriopos pagalbos sulaukiau iš gerb. Ado Jakubausko, Alijaus Aleksandrovičiaus, Kauno mečetės imamo Romo Jakubausko, vilniečių Aliko ir Tamaros Radkevičių. Padėką noriu pareikšti ir mūsų gerbiamiems tautiečiams Elenai Ščiuckienei, Zofijai Asanavičienei, Zinai Milkamanavičienei, Zofijai Selimavičienei, Zofijai Vilčinskienei, Romui ir Rožytei Karnarskams, Romui Asanavičiui, Tomo ir Alekso Jakubauskų šeimoms, Emilijai Jakubauskienei, Marytei Krinickie-

nei bei kitiems. Tai jų geranoriškumo dėka muziejuje garbingą vietą užima Koranas, (beveik 100 metų) muhyras, chamailai, rašyti ranka, prieškarinio tikybos vadovėlis arabų šriftu bei kiti mūsų širdžiai mieli buties rakandai, amatų įrankiai ir pan., kurie galbūt yra tapę šeimos relikvijomis. Na, kad ir lopšys, kuriame buvo supama vieno mums labai gerai žinomo ir gerbiamo bendruomenės nario žmona...

Kurdami muziejų dar turime problemų, nes labai stinga lėšų, neturime arklio kinkymo atributikos, senovinės medinės lovos, etažerės, chromo batų, lygintuvo, kūrenamo žarijomis, paveikslų ir kt.

Galinčius kažką pasiūlyti, perleisti tolimesniam saugojimui **prašome kreiptis tel. 8 614 78316**. Ačiū Jums iš anksto.



Apie mus rašo

ISLAMAS LIETUVOJE

Totoriai Kaune kovoja už išlikimą

Tassos COULALOGLOU

Batai užgriozdina ankštą priėangį, kai vyrai susirenka į mečetę penktadienio pamaldoms. Vienomis kojinių jie sveikina vienas kitą ir spaudžia rankas. Trapi sena moteris su geltona skara lipa laiptais norėdama užimti vietą balkone. Vyrai sėdi ant smėlio spalvos kilimėlių, išdėstytų ant grindų, atsisukę į sieną ir tyliai šnekasi.

Kelios minutės po pirmos juodaplaukis vyras, tamsiu apsiaustu ir mėlynais džinsais atsistoja mečetės priekyje. Atsukęs nugarą miniai, jis su *adhan* kviečia tikinčiuosius melstis. Kokių 25 asmenų grupę palenkia galvas ir sudeda rankas malda.

Mečetės imamas, arba islamo religijos lyderis, užlipa laiptais į medinę klausyklą, arabų kalba *minbar*, apsirengęs rudu apsiaustu ir juodu galvos apdangalu su painiu auksiniu papuošimu. Jis cituoja šventą Koraną. Arabų kalbą pertraukia tik nesuderinti lietuviško vertimo garsai.

Scena kartojasi kiekvieną penktadienį Kauno mečetėje, kur Romas Jakubauskas yra mažos musulmonų tikinčiųjų kongregacijos imamas nuo 2000 metų. Pastatyta 1933 metais Lietuvos totorių bendruomenei, ji turėjo būti sostinės Kauno pasigėrėjimo objektas. Ji buvo ir vis dar išlieka vienintelė mūrinė mečetė ne tik Lietuvoje, bet ir Baltijos valstybėse.

Vidutinio amžiaus, dešimtojo džiūsus ir pilką megztinį imamo kilmę išduoda tolimas panašumas į išeivius iš Centrinės Azijos: juodi plaukai ir įstrižos akys. „Lietuvos vyriausybė norėjo, kad graži mečetė išvaizda tiktų sostinei, kad būtų ne tokia kaip kaimuose, kur mečetės yra mažesnės ir medinės“, - jis pasakojo beveik tobula anglų kalba, rodydamas senas nuotraukas, kuriose matome mečetę prieš antrąjį pasaulinį karą.

„Musulmonai totoriai buvo dalis Lietuvos visuomenės nuo tada, kai čia atsirado krikščionybė. Mes kovojome ir mirėme už Lietuvą ir mes esame jos turtingos istorijos dalis“, - paaiškino imamas.

Bet totorių musulmonų palikimas Lietuvoje greitai nyksta. Per daugiau kaip 600 metų imamas ir jo protėviai gyveno šiose žemėse ir meldėsi tuzinuose mečečių visoje šalyje. Bet šių dienų tikintieji, kurie meldžiasi atsisukę į Meką, neatrodo panašūs į tuos, kurie pirmieji lankėsi

Kauno mečetėje prieš antrąjį pasaulinį karą. Beveik visi yra vyrai iš Vidurio Rytų šalių, atvykę į Lietuvą pasinaudami galimybe gauti pigų universitetinį išsilavinimą Europos mieste. Tai naujas posūkis Lietuvos islamo istorijoje, o Kauno mečetė buvo milžinišką praėjusio amžiaus pokyčių liudininė. Ir kaip daug kas šiame pasaulio regione, daugelis pokyčių yra susiję su sovietų okupacijos pasekmėmis.

Totoriai, žinomi savo kariniu meistriškumu, yra tiurkų kilmės ir buvo neseniai atsivertę į musulmonų sunitų tikėjimą, kai Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė turėjo sienas su Otomanų imperija. Kunigaikštystės ekspansijos viršūnėje 14 amžiaus pabaigoje ir 15-ojo pradžioje didysis kunigaikštis Vytautas Didysis nukariavo tolimas pietines žemes prie Juodosios jūros, dabar priklausančias Ukrainai. Pirmoji musulmonų totorių banga plūstelėjo 1300-aisiais, bet dauguma dabartinėje Lietuvoje gyvenančių totorių įsikūrė, kai Vytautas nukariavo totorių ordas šalia Krymo pusiasalio. Totoriai greitai suprato, kad svetinga ir tolerantiška Lietuva jiems atnešė palengvėjimą nuo pastovių rūpesčių, prie kurių jie buvo pripratę, gyvendami konfliktinėje žemėje tarp imperijų. Atsilygindamas už lojalumą ir karinę tarnybą, Vytautas garantavo prieglobstį, davė žemių ir bajorų titulus pašaliečiams.

Kai Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė tapo Lenkijos Lietuvos valstybės dalis 16-ojo amžiaus viduryje, totoriai išsaugojo savo bajorystę ir savo svarbą valstybės saugumui. Bet jie vis dar buvo labai skirtinga kultūrinė grupė visuomenėje. Kaip žydai, katalikai, ortodoksai krikščionys suformavo Lietuvos visuomenės pagrindą savo skirtingais religiniais ir kalbiniais ženklais, totoriai išlaikė savo musulmonų religiją kaip kultūrinį identitetą po to, kai prarado savo kalbą ir daugelį savo tradicijų 17 amžiuje.

Kai carinė Rusija perėmė didžiosios Lenkijos Lietuvos valstybės dalies kontrolę 1795 metais, totoriai ir vėl prisiėmė prie aplinkos. Jie pradėjo kalbėti rusiškai ir išlaikydami tradiciją tapo aukšto rango carinės Rusijos kariškiais. Jų religinės praktikos sinkretizmas buvo akivaizdus, nes jie suliejo ne tik skirtingas šiitų ir sunitų islamo tradicijas, bet taip pat krikščionių ir priešislamiškuo-

sius papročius.

„Skirtingumas, kuris, jų nuomone, yra musulmoniškumas, leido jiems išgyventi ir neiširti aplinkoje. Kita vertus, jų subkultūra yra daugiau Lietuvos kultūros nei musulmonų kultūros dalis, nes jie taip ilgai gyveno tarp lietuvių, kad nesąmoningai perėmė daugelį jų kultūrinių įpročių. Tai akivaizdu jų ritualuose prisiderinant prie religinių švenčių, kapų lankymo, antkapių su paveikslais ar nuotraukomis, žvakių deginimo, netgi maisto“, - paaiškino Egdūnas Račius, Vilniaus universiteto islamo studijų dėstytojas.

Totorių identitetui, kuris beveik išimtinai remiasi jų unikalia islamo versija, iškilo rimta grėsmė 20-ajame amžiuje dėl antireliginės sovietų okupacijos: mečetės buvo uždarytos, totorių žemė buvo konfiskuota ir žmonės priverstinai suvaryti į kolūkius, religinis mokymas buvo uždraustas.

„Kai augau, norėjau sužinoti tiesą apie mus. Kodėl mes čia atvykome? Kaip mes čia atvykome? Kokia yra mūsų religijos istorija? Bet niekas negalėjo man to pasakyti“, - pasakė imamas, kuris dabar stengiasi atsakyti į tuos pačius klausimus mažėjančiam skaičiui jaunųjų Lietuvos totorių.

Sovietinėje Lietuvoje buvo tik viena veikianti mečetė Raižuose. Čia žmonės iš visos Lietuvos galėjo susirinkti per dvi metų šventes. Nors rinktis oficialiai nebuvo leidžiama, bet buvo įmanoma prisidengus socialiniais susibūrimais. Tai buvo vienintelis laikotarpis, kad sovietai leisdavo totoriams bet kokio dydžio susibūrimus.

„Kauno mečetė buvo uždaryta sąlyginai greitai po to, kai sovietai atėjo 1944 metais. Jie pavertė ją nedidelio cirko treniruočiu sale, vėliau - sporto sale, o galiausiai - vaikų biblioteka“, - sakė imamas.

Pasak Ado Jakubausko (jis ne giminė su imamu Jakubausku), Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko, priešindami sovietų sistemai totoriai laikėsi drauge, tai padėjo išsaugoti jų identitetą. Tarybiniais laikais didelis totorių gyventojų procentas paliko kaimus ir persikėlė į miestus. Atgavus nepriklausomybę, bandoma atkurti bendruomeninį gyvenimą. Dabar ieškodami geresnio gyvenimo dalis bendruomenės narių ieško skalesnės duonos užsienyje. Pasak Ado Jakubausko, totorių skaičius

sumažėjo nuo 5100 žmonių - 1989 metais iki tik 3225 žmonių - 2001 metais.

„Prieš septyniasdešimt metų buvo aštuoni ar devyni totorių kaimai, kur dauguma gyventojų praktikavo islamą. Dabar čia jų liko keletas ir netgi juose išliko labai mažai gyventojų totorių“, - sakė Adas Jakubauskas.

Be to, sovietų laikais totoriai tuokdavosi daugiausia savo bendruomenėje, o atgavus nepriklausomybę šis procesas sustojo. „Susituokus su ne totoriumi islamiškais identitetas labai retai kada pastebimas ir tęsiamas“, - sakė dėstytojas E. Račius. Tai tam tikra prasme paaiškina, kodėl dauguma besilankančių penktadienio pamaldose Kauno mečetėje yra užsieniečiai.

„Vidurinė karta visiškai prarado savo religingumą. Tai yra tikra sovietinė karta, kuri gimė ir gavo išsilavinimą sovietų laikais. Net jei jie nominaliai išlaikė savo etninį (totorišką) identitetą, jie visiškai prarado savo religinį identitetą“, - sakė Račius.

Taigi kai vyriausioji karta, kuri dar prisimena priešsovietinį totorių identitetą, jau eina į savo gyvenimo saulėlydį, o sovietinė karta yra prarasta, lieka tik jauniausieji, kurie gali išsaugoti savo palikimą.

Tam tikru mastu jiems padėjo Vidurio Rytų šalių musulmonų atvykimas studijuoti į Lietuvą. Kadangi totoriai istoriškai buvo atskirti nuo išorės kiši-

mosi į religinius reikalus, tai gali būti vienintelis kelias išsaugoti savo mirštantį etniškumą. Studentai iš tokių tolimų valstybių kaip Libanas ir Pakistanas aukoja savo sekmadienius mokydami kalbos ir religijos tuos, kurie nori mokytis. Tik 2000 metais, kai imamas R. Jakubauskas grįžo iš Libano, kur jis gavo arabistikos mokslų bakalauro laipsnį Jinan universitete, Kaunas gavo savo pirmąjį imamą nuo nepriklausomybės atgavimo laikų.

„Man buvo įdomu sužinoti apie savo kilmę ir, kai nuvykau į Libaną, man pasidarė svarbu sugrįžti į savo šalį ir pas savo žmones ir išmokyti juos istorijos bei savo reikšmingumo“, - pasakė imamas, kuris taip pat praleidžia dalį savo laiko mokydamas Lietuvos moksleivius apie islamą ir totorių indėlį į Lietuvos visuomenę.

Bet šiuo metu mokymas apie kilmę ir musulmonų tikėjimą yra apribotas. Šiuo metu R. Jakubauskas neturi darbo, ir nors jam suteikiama Lietuvos vyriausybės parama, jo, imamo, atlyginimo neužtenka, kad jis galėtų keliauti po visą šalį.

Taigi, ar imamo pastangų ir religinės bei kultūrinės totorių bendruomenės pastangų užteks, siekiant sustabdyti žmonių, save identifikuojančių kaip totoriai, skaičiaus mažėjimą? E. Račiui atsakymas yra paprastas: „Totorių bendruomenė yra pasmerkta. Ką jūs galite padaryti tokiam

globalizacijos pasaulyje? Toks yra pasaulis; žmonės juda ir keičiasi. Lygiai tos pačios tendencijos galioja visoje Lietuvoje; daugiau lietuvių miršta negu gimsta, - taip kaip ir totorių.“

Bet kol surašymo duomenys rodo mažėjantį totorių skaičių, musulmonų skaičius Lietuvoje išlieka santykinai pastovus. Šalia studentų, kurie gyvena laikinai, yra musulmonų iš ES, kurie atvyko kurti savo verslo, daugiausia restoranų. Bet žymiausią dalį sudaro Lietuvos atsivertėliai. Jų skaičius išaugo taip sparčiai per pastaruosius šešerius metus, kad Račius jau negalėjo jų suskaičiuoti.

Ar Lietuvos totoriai nueis nykimo keliu, kuriuo nuėjo tiek daug smulkių etninių grupių per kelis praėjusius dešimtmečius? Ar tai, ką pradėjo sovietai, atimdami jų religinį identitetą, užbaigs globalizacija, išsklaidydama juos po įvairius pasaulio miestus?

Grįždamas prie Kauno mečetės, imamas aiškina situaciją paprastai; „Dauguma žmonių yra labai nutolę nuo religijos. Galbūt tik jų veidai ir pavardės sako, kad jie yra totoriai. Bet dabar mano darbas, mano atsakomybė yra mokyti vaikus ir bandyti atgaivinti jų totorišką identitetą.“

Imamui Romui Jakubauskui tai gali būti lenktynės su laiku.

Straipsnis perspausdintas iš žurnalo „City Paper“, 2006 m. Nr. 89, 15–17 psl.

„TAI MŪSŲ NAMAI“ – JUBILIEJINIS FESTIVALIS TRAKUOSE

Rozalija SAFIULINA

2006 m. lapkričio 25 d. Trakuose įvyko penktasis Lietuvos tautinių mažumų meno festivalis „Tai mūsų namai“

Trakų rajono kultūros rūmuose savo kūrybą pademonstravo tautiniai ansambliai iš įvairių Lietuvos miestų: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Visagino, Lentvario ir kitų. Festivalio dalyviai – totorių, baltarusių, rusų, ukrainiečių, lenkų, karaimų tautiniai muzikos ir šokio ansambliai – parodė savo meistriskumą. Saviveiklininkai artistai pasirodė su tautiniais kostiumais, gausiai papuoštais nacionaliniais vaizdais, ornamentais.

Totorių kultūrai atstovavo ansamblis „Miras“ iš Visagino, puikiai atlikęs totorių tautines dainas ir šokius. Atrodė, kad scenoje pasirodė pati Kazanė.

Nuo kitų labai skyrėsi originalus karaimų ansamblio „Sandugač“ iš Trakų pasirodymas. Buvo ir svečių iš užsienio – karaimų ansamblis „Dostlar“ atvažiavo iš Varšuvos. Karaimai parodė mini spektaklį - senovinę karaimų pasaką, papuoštą tautiniais šokiais ir dainomis.

Labai skyrėsi Krymo ir Kazanės toto-

riai, jie vilkėjo visiškai skirtingais nacionaliniais kostiumais, atliko visiškai skirtingas dainas ir šokius, nors tai – viena tauta, turinti vienas šaknis.

Penktasis jubiliejinis festivalis vyko šiltoje ir draugiškoje aplinkoje.



Visagino totorių folklorinis ansamblis „Miras“

Lietuvos musulmonai: bendruomenės santykiai bei savivoka



Lina BANKAUSKAITĖ
– ŠLEINOTIENĖ

*Vytauto Didžiojo universitetas
Kultūros tyrimų centras*

Pabaiga. Pradžia "LT" Nr. 9-10(97-98)

LIETUVOS MUSULMONŲ SAVIVOKA

Musulmonų savivokos tyrimui buvo pasitelkta Totorių bendruomenių sąjungos leidžiamo mėnraščio „Lietuvos totoriai“ analizė, kuri padėjo atskleisti bendruomenės struktūrą ir jos veiklą, susijusią su Lietuvos musulmonų etninės savimonės gilinimu.

Analizuojant Lietuvos musulmonų tapatybę didelę reikšmę turi etniškumas, religingumas, tradicijos bei ritualai. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į visuomenės, juo labiau, etnokonfesinės grupės elementą – šeimą, kuri yra bendruomenės tradicijų tęsėja. Lietuvos musulmonams, kaip mažai bendruomenei, rūpi kiekvienas narys, labai dažnai apie pakilius, savo elgesiu ir gyvenimo būdu sektinus asmenis rašoma totorių spaudoje.

Tiriant Lietuvos totorių savivoką dėmesys skiriamas bendruomenės kultūrinės veiklos analizei. Aptiriamos grupės narių saviraiškos formos bendruomenėje – tradicinių švenčių organizavimas, folkloriniai ansambliai, nauja kultūrinės išraiškos forma, skirta etnokonfesiškumui išsaugoti – orientai. Tai šiuolaikinės totorių šventės, kurių metu vyksta praktinės konferencijos kartu su bendruomenės pasilinksminimais. Jų paskirtis tokia pat kaip ir bendruomenių veiklos – tautinės savimonės skatinimas bei atgaivinimas. Kitas svarbus klausimas yra grupės narių identiteto formavimas išskiriant savo grupę iš visuomenės.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas bendruomenės mėnraštyje totorių bendruomenę pristato kaip labiausiai į Vakarus nutolusią didžiojo totorių etnoso dalį, seniausią musulmonų bendruomenę, kar-

tu su Lietuva įstojusią į Europos Sąjungą, gyvenančią Lietuvos žemėje daugiau kaip šešis šimtmečius ir siejančią ateitį tik su Lietuva (Jakubauskas 2002 06 : 4).

Lietuvos totoriai save mato Lietuvos gyventojais ir gimtine laiko Lietuvą. Galima išskirti dvi ganėtinai skirtingas totorių grupes Lietuvoje, – reiškinį pastebėjo ir Natalija Kasatkina: „Totoriai yra sena teritorinė mažuma, į savo identitetą integravusi daug varijuojančių elementų, dominuojanti kalba vadinama „Kazan“ yra vartojama totorių, kurie yra imigravę iš Sovietų Sąjungos, laikantys save kito tipo totoriais nei „Lietuvos totoriai“ (Kasatkina 2004 : 11)

Natalija Kasatkina tyrinėdama etninę mažumą respondentus pasirinko iš skirtingų miestų, iš kurių labiausiai išsiskiriantis Visaginas, jame ir gyvena totoriai, atsikėlę į Lietuvą Sovietų okupacijos laikotarpiu. Jos manymu, „Totoriai turi aukštesnį individualumo laipsnį, kuris rodo juos esant tipiškus savo etninės grupės reprezentatorius. Totoriai santykinai yra labiau aktyvūs etninėse organizacijose, jų nuomonės ne visada sutampa: pavyzdžiui, yra skirtumas tarp respondentų iš Visagino ir respondentų iš Vilniaus bei Alytaus. Respondentai iš pastarųjų miestų dažniausiai yra istorinės diasporos palikuonys, atskleidžiantys aukštesnį asimiliacijos su lietuviais lygį.“ (Kasatkina 2004 : 11).

Vienas svarbiausių faktorių, padėjusių šiai grupei išvengti asimiliacijos, yra religija, kuri užima svarbią vietą Lietuvos totorių ir kitų musulmonų gyvenime. Musulmoniškoje gyvenimo religija yra visa ką reglamentuojanti bei paaiškinanti sritis. Musulmonai į bet koki su gyvenimu, elgesiu, morale susijusį klausimą turi atsakymą, mečetėje, pokalbių metu dažnai atsakoma citatomis iš Korano, netgi nurodant surą bei ajatą (tikslią vietą Korane).

„Nuo galutinės asimiliacijos, visiško susitapatavimo su Lietuvos visuomene totorius saugojo bendruomenės vidaus ryšiai, kuriuos stiprino visuomenės ir pačių totorių suvokiamas etninės kilmės ir tikybos atskirumas. Atskirumas trukdė svetimos įtakoms skverbtis į totorių religinio gyvenimo organizavimą, tradicijas ir papročius. Nuo bendruomenės atsiskyre asmenys negalėjo tapti rimta, tradicinius ryšius ir etnokonfesinę izoliaciją griaunančia jėga.“ (Bairauskaitė 1996 : 220).

Daugelio totorių nuomone, religija yra būtent tas faktorius, kuris padėjo išlaiky-

ti tradicijas ir papročius, nors ir smarkiai pakitusius, teigiama, kad religija yra išlaikytos etnokonfesinės tapatybės priežastis.

Lietuvoje musulmoniškas religingumas dažnai susiduria su visuomenės netolerancija. Religija suteikia atspirties net pasipriešinti arčiausiai žmogaus esančiai struktūrai – šeimai. Daugelis Islamą priėmusių merginų ir moterų, pakeitusių religiją, susidūrė su tėvų ir artimųjų priešišku, abejingumu, retais atvejais susilaukė artimųjų pritarimo religijos klausimu. Viena respondentė tėvų ir visuomenės pritarimą grindžia tuo, kad ateistai vertina religingus ir morališkai tvirtus asmenis, tačiau yra susidūrusi su nuomone, kad Islamas yra paskutinė religija, kurią būtų verta priimti:

„Na, mūsų visuomenė tokia prosocialinė taip sakant. Dauguma ateistai, nors vadinasi krikščionim, kurie neturi tų tvirtų pagrindų (...) ir jie gana teigiamai vertina, kad žmogus tiki, kad jis seka gerom vertybėm. Jiems gerai. Bet, aišku, islamą jie laiko paskutine religija, kurią jie norėtų priimti dėl visos šitos propagandos, kuri žiniasklaidos yra „vedama“. Gerbia dėl to, kad tiki Dievą ir kažkuo tiki. Tvirtai išsako, kad islamas tai neigiamas. Galvoja, kad moteris yra engiama, užspausta ir panašiai.“ (VDU MKR B 180-1)

Kita pateikė susiduria su artimųjų abejingumu: „Nelabai įdomu. Kadangi tai jiems atrodo kaip dar vienas iš būdų, viena iš religijų. Tai jiems atrodo kvaila pasirinkti kitataučių ir t.t. Reikia savo laikytis ir čia...“ (VDU MKR B 180-1)

Susidūrusi su visuomenės netolerancija, ji nedrįsta išsiduoti išpažįstanti šią religiją: „Šiaip visuomenė veikia. Tu negali išeiti. Aš universitete niekam nesakau. Reakcija bus. Mūsų visuomenė nelabai supranta viso šito.“ (VDU MKR B 180-1)

Dėl netradicinės religijos išpažinimo Lietuvos musulmonai turi problemų. Pagrindinė – negatyvus visuomenės požiūris į šią grupę, kuriams žiniasklaidoje. Dėl šios priežasties musulmonų bendruomenės nariai negali laisvai deklaruoti savo vertybių ir religinių įsitikinimų.

Pasak Virginijaus Savukyno, tautinei mažumai būdinga tai, kad ji daugiau ar mažiau siekia išsaugoti savo identitetą, todėl dažniausiai vedybų partnerio ieškoma tarp savos tautybės žmonių. (Savukynas 2000: 385).

Šeima yra musulmoniškos bendruomenės pagrindas, ji padeda išlaikyti tradicijas ir, be abejo, etnokonfesinę tapa-

tybę. Bene pagrindine totorių Lietuvoje mažėjimo priežastimi laikoma mišri santuoka, kuri paspartina bendruomenės narių asimiliaciją, susitapatinimą su masine kultūra. Tam, kad būtų kuriamos totoriškos arba bent jau musulmoniškos šeimos, Lietuvos totorių bendruomenė deda nemažas pastangas, vienas iš įvairiausių renginių tikslų yra supažindinti totorių jaunimą tarpusavyje, kad kurtųsi musulmoniškos šeimos. Tai yra etnokonfesijos išlikimo sąlyga. Tai rodo ir totorių bendruomenės žiniasklaida: šis klausimas ypač aktyviai keliamas mokslinių lygiu aptariant totorių asimiliacijos klausimą bei kalbant apie šios bendruomenės narius, iškilias asmenybes, pasakojant apie totoriškas gimines.

Straipsniai apie pakilias totorių asmenybes (autobiografijos, prisiminimai ir pan.) grupės žiniasklaidoje (laikraštyje „Lietuvos totoriai“) sudaro nemažą straipsnių dalį. Ta tema nuo 2004 01 iki 2005 09 mėnesio laikraštyje publikuoti 33 straipsniai, kurie sudaro 18,232% visų duomenų. Juose minimos asmenybės priklauso ne vien tik Lietuvos totorių bendruomenei, aprašomi tarptautiniu mastu nusipelnusieji, dažniausiai kultūros ir mokslo žmonės. Labai mėgstama rašyti apie įžymius totorių kilmės kariūnus, istorines asmenybes bei originalias profesijas turinčius žmones. Totorių laikraštyje labai mėgstama nurodyti autorių išsilavinimą bei mokslinį laipsnį, tuo totoriai itin didžiuojasi. Kaip jau ir buvo minėta, laikraštyje aprašomos ir kitose valstybėse gyvenančios iškilios totorių asmenybės arba tik musulmonams būdingų specialybių ar išsilavinimo atstovai, religijos specialistai ir mokytojai imamai arba muftijai. Taip pat dažnai pasirodo pranešimų apie šachmatų turnyrus bei jų nugalėtojus. Kartais „Lietuvos totoriuose“ perspausdinami straipsniai, pasirodę populiariojoje spaudoje, nors joje beveik niekad neminima, kad aprašoma asmenybė yra totorių kilmės. Tai rodo, kad bendruomenė domisi savo tautiečiais.

Straipsniuose, kuriuose kalbama apie totes moteris, akcentuojama vaikų gausa, puikūs santykiai su aplinkiniais. Reikia paminėti, kad dauguma straipsnių apie totorių asmenybes ir gimines turi teigiamą emocinį krūvį. Tai taip pat kaip rodomas geras pavyzdys prisideda prie totorių tautinės savimonės ugdymo. Grupės mėnraštyje „Lietuvos totoriai“ publikuojami straipsniai atspindi totoriams itin svarbų išsilavinimo vaidmenį, o tai savo ruožtu rodo, kad ši etnokonfesinė grupė gerai integravosi visuomenėje. Taip pat straipsniuose išaukštinamos dvasinės minimų asmenybių savybės bei tik totoriams būdingi tautinio charakterio

bruožai, pagarba karinei tarnybai, didžiavimasis aukšta kilme, artimų ryšių su giminėmis ir bendruomene palaikymas bei aktyvumas kultūrinėje veikloje.

Lietuvos totorių bendruomenė savo kultūrine veikla vienija bendruomenės narius bei skatina jų totorišką savimonę.

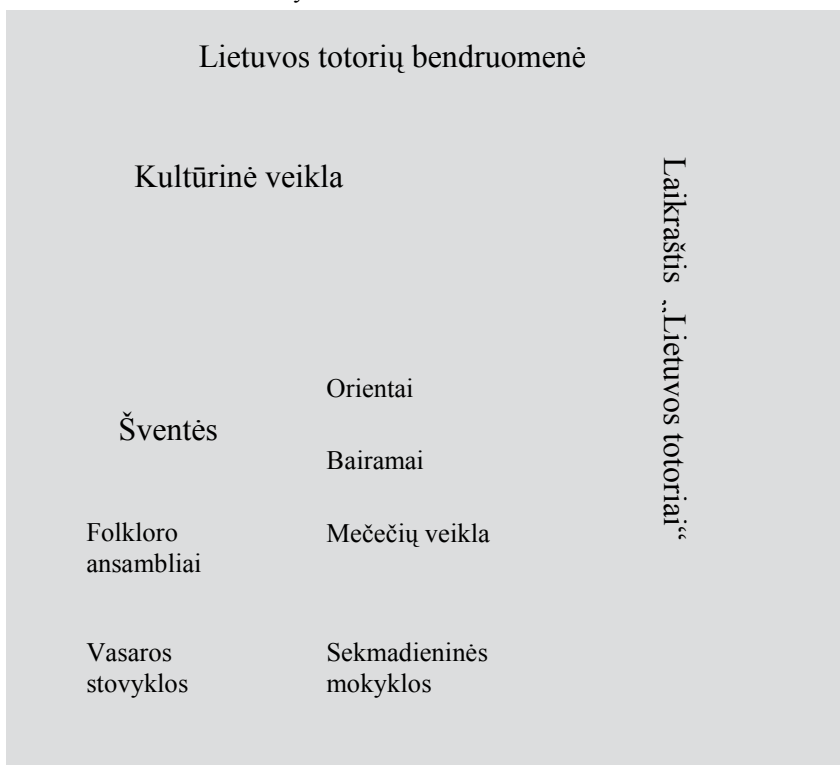
Žemiau pateiktoje scheme parodyta Lietuvos totorių bendruomenės kultūrinė veikla, kurią sudaro šventės – orientai ir bairamai, folkloro ansambliai, jaunimo vasaros stovyklos. Taip pat daug įtakos daro mečečių ir sekmadieninių mokyklų veikla. Kita neatsiejama kultūrinės veiklos dalis yra grupės leidinys „Lietuvos totoriai“ veikiantis grupės narių savivoką. Jame suteikiama informacija, susijusi su bendruomenės veikla bei analizuojamos totoriams aktualios temos.

Šventės musulmonams – ne tik linksmybių laikas, bet ir konsolidavimosi priemonė, jų metu labiau nei bet kada jaučiama bendrumo atmosfera ir bendruomenės vienybė. Kita vertus per šventes susirenka ne tik bendruomenės nariai, bet ir pasikviečiama svečių iš kaimyninių respublikų arba iš toliau, gimtųjų Krymo, Kazanės ir kitų kažkada laikytų arba vis dar laikomų tėvyne kraštų. Švenčių metu susijungia ne tik Lietuvos totorių bendruomenė, bet ir visi Lietuvos musulmonai, mielai dalyvaujantys tiek totoriškose, tiek ir musulmoniškose šventėse.

Šventės Lietuvos totorių musulmonų bendruomenėse gaivina tautinę savimonę, įtvirtina totorišką identitetą, suburia gimines, skatina pasyvesnius bendruomenės narius komunikuoti su aktyviaisiais ir

įsijungti į bendruomenės veiklą. Šventės turi grupės nariams labai svarbią bendruomenę vienijančią dvasinę funkciją. Kaip akcentuoja grupės nariai, šventės padeda susipažinti totorių jaunuoliams ir tai tampa prielaida susikurti naujoms totoriškoms šeimoms. Kultūrinė švenčių dalis – pasilinksminimai, turintys estetinę funkciją, kurią įgyvendina grupės nariai bei svečiai iš užsienio (vokalistai bei ansambliai, rodantys teatralizuotus vaidinimus, dainuojantys populiarias ir etnines dainas totorių kalba). Tai kelia švenčių dalyviams ne tik estetinį, bet ir dvasinį pasigėrėjimą. Lietuvos totorių folkloriniai ansambliai grupės veikloje bei tarptautiniuose renginiuose atlieka svarbų vaidmenį. Dabartinei Lietuvos totorių savivokai įtaką daro ne tik laikraštis „Lietuvos totoriai“, bet ir gausybė istorinių studijų įvairiais klausimais, iš kurių bene išsamiausias ir plačiai naudojamas yra Tamaros Bairašauskaitės monografija (Bairašauskaitė 1996) bei Stanislovo Kričinskio monografijos bandymas (Kričinskis 1994).

Lietuvos totorių bendruomenės kultūrinė veikla yra labai svarbi jų savimonės išsaugojimui. Etninės kultūros bruožus siekiama išlaikyti rengiant bendruomenės šventes (bairamus ir orientus), jaunimo ir vaikų stovyklas, stengiantis suburti bendruomenės narius į folkloro ansamblius. Šią veiklą prasmingai papildo bendruomenės leidžiamas laikraštis „Lietuvos totoriai“, kurio straipsnių didžioji dalis skirta tradicinių vertybių puoselėjimui, tapatybės išlaikymo reikšmingumui.



Schema: Lietuvos totorių kultūrinė veikla

(Nukelta į 22 psl.)

Lietuvos musulmonai: bendruomenės santykiai bei savivoka

(Atkelta iš 21 psl.)

IŠVADOS

Visame pasaulyje paplitusi, viena iš gausiausių išpažinėjų ratą turinti religija islamas Lietuvos totorių etnokonfesinėje mažumoje įgavo modernią euroislamo formą, t.y. per 600 metų laikotarpį Lietuvos musulmonai pritapo ir integrovosi išlaikydami religiją, nors daugelis jos ritualinių apeigų pakito, veikiant lietuviškai aplinkai.

Lietuvos totorių požiūris į islamą gerokai liberalesnis nei arabų, modernaus islamo idėja totorių laikoma pažangia bei sektina, o tradicijas siekiama išsaugoti skatinat totorišką savimone, mokant jaunimą etnokultūros bei religijos, rengiant tradicines islamiškas šventes – baramus. Kuriama nauja tradicija – Orientas. Didžia dalimi prie totoriško mentaliteto ugdymo prisideda grupės leidinys „Lietuvos totoriai“. Lietuvos totorių bendruomenė palaiko artimus santykius su Lenkijos, Baltarusijos, Latvijos, Rusijos bei Turkijos musulmonais, šių ryšių pagrindas yra tiurkiška kilmė bei bendradarbiavimas, siekiant apsaugoti savą bendruomenę nuo asimiliacijos.

Lietuvos musulmonų bendruomenė nėra monolitinė etniniu bei religiniu požiūriu, ją sudaro skirtingų etninių grupių atstovai. Tai Krymo, Kazanės, Sibiro ir iš kitų kraštų kilę totoriai, taip pat grupėi priklauso pabėgėliai iš Čėčėnijos, Afganistano ir studentai iš arabų šalių, kurie tuokdamiesi su lietuviėmis skatina jas priimti islamą ir taip papildo Lietuvos musulmonų būrį. Lietuvos musulmonų ben-

druomenė yra įvairių kultūrų bei tradicijų, suvienytų religiniu pagrindu, grupė.

Atliktas tyrimas parodė, jog Lietuvos musulmonų veikla nukreipta į atvirą bendravimą su visuomene, tuo pačiu siekiant išsaugoti savo savitumą.

Lietuvos musulmonai jaučia neigiamas visuomenės nuostatas, daugelis iš jų viešai nereiškia savo religinių įsitikinimų. Populiariosios žiniasklaidos formuojama nuomonė apie musulmonus yra neigtyvi, musulmonai vaizduojami kaip teroristai, kitų religijų engėjai. Nepalankiai žiniasklaidos vertinami pabėgėliai bei studentai iš musulmoniškų kraštų. Šie faktoriai kelia įtampas Lietuvos musulmonų bendruomenėje, taip pat tarp grupės narių bei visuomenės.

Literatūra ir šaltiniai

Bairašauskaitė Tamara. 1996. *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*. Vilnius: Mintis.

Kasatkina Natalija. 1999. *Etniniai procesai šiuolaikinėje visuomenėje*. Kaunas.

Kasatkina Natalija. 2004. The adaptation of ethnic minority groups: Defining the problem (Case of Lithuania). *Ethnicity Studies 2003: Social adaptation of Ethnic Minorities*. Kaunas: Vytautas Magnus University.

Kričiškis Stanislovas. 1993. *Lietuvos totoriai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Paunksnis Šarūnas. 2005. *Modernybės kritika šiuolaikinėje islamo fundamentalizmo politinėje mintyje* [rankraštis]: politikos mokslų magistro darbas: tarptautiniai santykiai ir diplomatija/Šarūnas

Paunksnis, vadovas Algis Prazauskas. Kaunas: VDU.

Prazauskas Algis. 2005. *Islam in Modern Russia*. Kaunas.

Savukynas Virginijus. 2000. Interpretuojant identitetą: sociosemiotinė kito analizė. *Kultūrologija* 6: 380.

Sipavičienė Audra. 2006. *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija.

Sipavičienė Audra. 1997. *Nelegalių migrantų tranzitas per Lietuvą*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija.

Zaleckienė Irena, Banevičienė Jolanta. 2004. Pabėgėlių socioedukacinių poreikių tenkinimo galimybė Lietuvoje. *Socialinis darbas* 3(2): 90-105.

Čaruchova Edije. 2002 06. Adas Jakubauskas: I.Gasprinskio likimas galėjo susiklostyti kitaip. *Lietuvos totoriai*. 6(77): 4-5.

Jakulytė – Vasil Milda. 2004 09-10. LDK totorių asimiliacijos klausimu. *Lietuvos totoriai*. 9-10(80-81): 11-12.

Makaveckas Romualdas. 2005 07-08. Euroislamas. *Lietuvos totoriai*. 4(87): 5.

Makaveckas Romualdas. 2004 11. Publicistika, numonės. *Lietuvos totoriai*. 11(82): 14.

Poludnik Elžbieta. 2004 11. Lenkijai lojalūs totoriai ir Dievo partija. *Lietuvos totoriai*. 11(82): 14.

Stanišauskas Gediminas. 2005 12 02. Duobėtas pabėgėlių kelias. *Kauno diena*. <http://www.kaunodiena.lt/lt/?id=6&aid=33294>

Konferencija „Vilniaus tautinės bendrijos miesto istorijos kontekste“

2007 metų gruodžio 14 d. Tautinių bendrijų namuose įvyko konferencija „Vilniaus tautinės bendrijos miesto istorijos kontekste“, kurią organizavo VŠL Tautinių bendrijų namai bei Vilniaus miesto savivaldybės tautinių mažumų ir religijos reikalų komisija. Konferenciją vedė dr. Vladimiras Gražulis bei Alvida Gedaminskienė. Joje dalyvavo svečiai: Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinis direktorius Antanas Petrauskas, generalinio direktoriaus pavaduotojas Stanislavas Vidtmannas, Seimo nariai – Algirdas Paleckis bei Vladimiras Orechovas.

Pranešimus skaitė Vilniaus etninės kultūros centro kordinatorius, Vilniaus savivaldybės Pavadinimų, paminklų ir atminimo komisijos pirmininkas, Vilniaus istorijos tyrinėtojas, knygų apie Vilniaus istoriją autorius Antanas Rimvydas Čaplinskas, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas,

Tautinių bendrijų tarybos pirmininko pavaduotojas dr. Adas Jakubauskas, Lietuvos rumunų kultūros draugijos „Dačija“ pirmininkė, Tautinių bendrijų tarybos narė Liučija Bartkienė, Lietuvos gudų visuomeninių organizacijų susivienijimo prezidentas, Tautinių bendrijų tarybos narys Leonidas Muraška, Vilniaus ukrainiečių draugijos narė Viktorija Ovčarenko, Lietuvos rusų visuomeninių organizacijų koordinacinės tarybos pirmininkė, Tautinių bendrijų tarybos narė Tatjana Michniova, Gudų kultūros draugijos Lietuvoje tarybos narė Kristina Balachovič, Lietuvos armėnų bendrijos narė Vega Ribikauskienė.

Rimvydas Čaplinskas papasakojo apie tautas, gyvenusias Vilniuje įvairiais istorijos tarpsniais. Šio Vilniaus tyrinėtojo žinios paremtos senaisiais dokumentais, testamentais, namų knygomis ir kt. Jo pranešimas „Tautinės ir religinės problemos istoriniame Vilniuje“ buvo įdėmiai išklaustas ir sukėlė diskusiją. Adas

Jakubauskas perskaitė pranešimą tema „Totoriškasis Vilnius“. Jis susirinkusiai auditorijai papasakojo daugybę faktų apie totorių amatininkus, jų gyvenamąjį arealą mieste „Totoriškos Lukiškės“, Odminių bei Tymo kvartalą ir Vilniaus totorių indėlį į miesto istoriją bei kultūrą. Liučijos Bartkienės pranešimo tema – „Negausios tautinės bendrijos. Literatūrinė veikla: atradimai ir patirtis“. Ji daugiausia apsi-stojo ties rumunų bendrijos veikla Lietuvoje. Leonidas Muraška papasakojo apie baltarusiškųjų organizacijų kūrimąsi nuo 1988 m. Viktorija Ovčarenko perskaitė informatyvų pranešimą apie Vilniaus Bazilijonų vienuolyną. Tatjana Michniova palietė Vilniaus rusų istoriją, Kristina Balachovič kalbėjo apie Vilnių, kaip mažąją Tėvynę, Vega Rubikauskienė – apie Vilniaus armėnus LDK laikotarpiu.

Konferencija buvo informatyvi ir naudinga jos dalyviams, nes sužinota daug naujų faktų apie daugiataučio Vilniaus istoriją bei jo gyventojus.

„LT“ informacija

Летувос тоторай

100-й НОМЕР – ДОЛГОЖДАННЫЙ

Галим СИТДЫКОВ

*Главный редактор газеты «Летувос тоторай»,
кандидат философских наук.*

Юбилеи существуют для того, чтобы подвести итоги, оглянуться назад, оценить пройденный этап: что найдено, что потеряно, решить, что предстоит делать в будущем. К юбилейным размышлениям наводит 100-й номер нашей газеты.

О том, как возникла идея издания газеты «Летувос тоторай», когда и как она была реализована, мы уже останавливались в связи с 5-летием, а два года назад – 10-летием газеты. Повторюсь очень коротко. В августе 1994 года я представился только избранному председателю Общины литовских татар доценту КТУ, доктору технических наук **Ромуальдасу Макавяцкасу** как корреспондент газеты Шальчининкского края «Шальчя». Не скрою, целью моего представления было получить предложение делать газету. Оказалось, что идеей издания татарской национальной газеты живет и сам Р.Макавяцкас, который, получив от меня визитку корреспондента «Шальчи», на следующий же день позвонил мне и предложил то, на что я рассчитывал – делать газету. Естественно, я тут же согласился.

На заседании совета Общины литовских татар, избранном в августе 1994 г., в сентябре были утверждены главный редактор, название газеты – «Летувос тоторай». Авторство названия принадлежит Р.Макавяцкасу. Было решено также издавать ее на трех языках – литовском, русском и польском. Этот факт зарегистрирован в документе о регистрации газеты в Министерстве юстиции – Свидетельстве об учреждении газеты № 138 от 24 октября 1994 года. Была утверждена редакционная коллегия в составе: **Менсаид Байрашевский**, **Мотеюс Абунявичюс**, **Фарида Дзенавичене**. Практическую работу по

подготовке и изданию «Летувос тоторай» выполнила редакция газеты, которая была сформирована из сотрудников «Шальчи». В сборе материалов для первого и всех пяти номеров «ЛТ», изданных в Шальчининкай, мне помог также ставший соучредителем газеты **Адас Якубаускас**.

Два года назад, когда мы отмечали 10-летие «ЛТ», я спросил Р.Макавяцкаса, как он рискнул предложить мне – по происхождению не литовскому татарину – делать газету. Он ответил, что был уверен в том, что я справляюсь с этим делом, потому что работаю в редакции настоящей газеты, где есть все условия для этого.

ГАЗЕТА «ЛТ» В ШАЛЬЧИНИНКАЙ

Действительно, в этом подходе к делу Ромуальдас Макавяцкас оказался абсолютно прав, поскольку нет более благоприятных условий для подготовки и издания газеты, чем в редакции газеты, где работают профессионалы. Любая газета есть результат труда не многих людей, но именно тех людей, которые умеют это делать правильно и наилучшим образом, работают творчески и дружно.

Таким образом, первой редакцией «Летувос тоторай» стали сотрудники газеты Шальчининкского края «Шальчя» (главный редактор **Ядвига Чяпликене**).

Обязанности редактора литовского издания газеты «Летувос тоторай» я предложил **Риманте Юргене**. В газете «Шальчя» она тоже редактировала литовское издание, но в создаваемой газете «Летувос тоторай» Риманте выполняла работы за троих: переводила материалы с русского языка на литовский, печатала их на пишущей машинке, редактировала и читала корректуру.

Р.Юргене окончила Филологичес-

кий факультет Вильнюсского государственного университета по специальности литовский язык и литература, но посвятила себя журналистике, как впрочем и ее сестра Даля Янкелайтене, которая является теперь редактором газеты Шальчининкского района «Мусу краштас» («Наш край»). Правда, в настоящее время сама Риманте работает секретарем Шальчининкского апилинковского суда, но, как говорится «пути Господни неисповедимы».

Недавно я поинтересовался у Риманте, почему она согласилась мне помочь с выпуском первых номеров газеты «Летувос тоторай». Риманте ответила, что любит участвовать в новом творческом деле, в создании нового, неизданного. И она не ошиблась. Кроме того, она хотела подружески помочь своему коллеге по работе, что мне было очень приятно слышать.

Фактически Риманте Юргене стала первым редактором газеты в истории литовских татар на литовском языке. На польском языке «Рочник татарски» издавался в межвоенном Вильнюсе.

Подготовку русского издания газеты я доверил **Анне Крикционене**, которая в редакции «Шальчи» делала переводы с литовского языка на русский и набирала на пишущей машинке тексты на русском языке. В 1975 году она окончила Филологический факультет Вильнюсского педагогического института по специальности русский язык и литература и многие годы посвятила журналистике в районной газете «Ленино пресакай». В настоящее время она работает в редакции газеты «Вести Шальчи».

Анна согласилась помочь мне в выпуске первых номеров газеты, потому что всегда относилась с уважением к национальным меньшинствам Литвы

(Перенос на 16 стр.)

100-й НОМЕР – ДОЛГОЖДАННЫЙ

(Продолжение, начало на 15 стр.) и ее заинтересовали проблемы литовских татар.

У нас в «Шальче» в те годы под руководством главного редактора **Ядвиги Чяпликене** сложился дружный коллектив сотрудников-профессионалов, который хорошо справился с новой задачей – выпуском в свет первых пяти номеров газеты «Летувос тоторай».

Макетировать газету охотно согласилась ответственный секретарь районной газеты многоопытная **Ванда Керене**. Мы называли ее уважительно пани Ванда. Всегда выдержанная, доброжелательная, высокопрофессиональная сотрудница «Шальчи» стала первым в истории газеты литовских татар ответственным секретарем. Я со своими фантазиями пытался уговорить ее сделать макет газеты, как можно оригинальнее, своеобразнее, чтобы он не был похож на макет районки. И здесь я непосредственно столкнулся с тем фактом, что работа над макетом газеты требует знания и соблюдения определенных правил, законов набора и макетирования газеты. Безусловно, есть возможности для того, чтобы подчеркнуть национальное своеобразие газеты. В этом плане нам немало помогла художница **Лейла Закирова**. В настоящее время к сотрудничеству с газетой мы привлекли художницу **Розалию Сафиуллину**, чьи талантливые юмористические рисунки украшают два последних номера газеты.

В типографии, которая находилась в этом же здании, тексты набирали на линогипсах наборщики-линотиписты. Директором типографии был **Эдмунд Готовецки** – в прошлом многолетний редактор районной газеты. Как опытный мэтр журналистики, он потребовал у меня документ, который давал право издавать газету – Свидетельство об учреждении газеты, о котором я упоминал выше. Логотипы трех экземпляров первого номера газеты отпечатаны краской с позолотой. Это был поистине царский подарок со стороны типографии.

В кабинете главного редактора «Шальчи» Ядвиги Чяпликене 17 января 1995 года состоялась презентация первого номера газеты «Летувос

тоторай», в которой приняли участие Адас Якубаускас, член редколлегии Мотеюс Абунявичюс, сотрудники газеты «Шальча», представители общественных и национальных общин Шальчининкай.

Первые четыре номера газеты мы издали на двух языках – на литовском и русском. Выпускать на польском я не рисковал, потому что сложно было найти средства, чему, наряду с подготовкой статей и информации, приходилось уделять массу энергии и времени.

В мае 1995 года с группой каунасских татар я побывал в Польше – в городах Белосток, Гданьск. Мы посетили также замок крестоносцев средневековья Мальборк.

Каунасцы могли тогда блеснуть своим замечательным детским ансамблем «Ляйсен», которым руководила преподаватель сольфеджио музыкальной школы Алевтина Сулейменова Орлова. Её отец был по национальности татарин, а мама – русская. После перестройки она приняла по религии сторону отца – ислам и регулярно посещала мечеть.

Во время встреч с общественными деятелями Польши я получил обещание спонсировать польское издание «Летувос тоторай». Вернувшись в Литву, в Шальчининкай, я предложил делать польское издание редактору польского варианта «Шальчи» **Иоланте Богдзевич**. Польские злотые к нам не поступили, но все-таки пятый номер газеты вышел уже на трех языках – на литовском, русском и польском.

В Польшу я выслал 20 экземпляров газеты на польском языке, в результате статья доктора гуманитарных наук **Юозаса Ракаускаса** о происхождении названия деревни Кятуресдяшимт тоторю (Сорок татар) была тут же перепечатана в польском журнале «Жыще ислама».

КАУНАССКИЙ ПЕРИОД

С переездом в Каунас главного редактора, газета, после небольшого перерыва, продолжала издаваться, опираясь на более современные технологии. Макетирование освоил с помощью компьютерной техники новый ответственный секретарь газеты доцент КТУ, доктор технических наук **Йонас Ридзванавичюс**, избранный

в 1997 году председателем Союза общин татар Литвы. В целях экономии средств газета стала выходить только на одном – литовском языке. В каунасский период активно и много писал для газеты Ромуальдас Макавяцкас. Очень жаль, что он преждевременно покинул наши ряды.

По мере улучшения финансового положения, удалось оживить первую и последнюю страницы газеты зеленым цветом. В последние годы мы упростили логотип заголовка газеты, автором которого был шальчининкский художник **Станислав Юницки**.

В Каунасе впервые были опубликованы на литовском языке первые две суры из Св.Корана на литовском языке в переводе Йонаса Ридзванавичюса.

В определенный период издания газеты в Каунасе более активное участие в ней принимал имам Каунасской мечети **Ромас Якубаускас**, который стал инициатором первого интернетного варианта газеты.

В последние два-три года, следует отметить, значительно повысилось качество литовского издания газеты благодаря включению в редакционный коллектив редактора-стилиста литовского языка, доцента Университета Витаутаса Великого, доктора гуманитарных наук **Юрате Чирунайте**.

Юрате родилась в Каунасе, окончила здесь среднюю школу, а в 1982 году – Филологический факультет Вильнюсского госуниверситета по специальности литовский язык и литература. В 2000 году она защитила диссертацию на тему: «Женские наименования в переписях войска литовского». С 1983 по 89 годы она работала редактором в журнале «Нямунас».

На вопрос, почему согласилась сотрудничать с нашей газетой, Юрате ответила, что среди ее предков есть представители 4 национальностей, поэтому ее всегда интересовала жизнь национальных общин Литвы. Она написала ряд статей по татарской проблематике, заинтересовалась религиозными традициями татар, а в процессе общения, участия в наших мероприятиях, Юрате была замечена. Появилось желание привлечь ее к нашей газете. Конкретное пред-

ложение ей было сделано со стороны председателя Союза общин татар Литвы Адаса Якубаускаса и главного редактора газеты. В результате беседы, Ю.Чирунайте согласилась войти в состав редакции в качестве редактора-стилиста литовского издания.

К НОВЫМ РУБЕЖАМ

Новый этап газеты начался с избранием на пост председателя Союза общин татар Литвы доктора гуманитарных наук Адаса Якубаускаса и включением его в состав редакции газеты в 2003 г. Адам окончил Филологический факультет Вильнюсского педагогического университета по специальности русский язык и литература, в Познани (Польша) защитил докторскую диссертацию. Благодаря его усилиям по увеличению финансирования газеты, удалось частично восстановить русский вариант, увеличить объем и тираж газеты. С этого номера восстанавливаем польское издание газеты, что делает «Летувос тоторай» изданием, объединяющим всех исторических татар Великого княжества Литовского, оказавшихся теперь на территории трех государств – Польши, Литвы и Беларуси. Надеемся, что удастся и дальше продолжить трехязычие газеты, поднимая ее роль в сохранении и развитии исторических, религиозных и культурных традиций татарского народа.

По содержанию газета всегда стремилась также поддерживать связи с татарской диаспорой, сформировавшейся в Литве в послевоенный период, с Казанью, с Крымом, другими регионами, где живут татары.

Начиная с января 1995 года, наша газета является наиболее полным источником информации о событиях культурной и религиозной жизни, истории и современных проблемах литовских татар. В общей сложности это составило бы книгу формата А-4 объемом более 1000 страниц.

х х х

Многое сделано, но впереди немало новых важных и сложных задач. Самое главное, что небольшая татарская община Литвы оказалась способной в течение 12 лет выдержать издание газеты, выпустить сто номеров, чем могут похвалиться лишь несколько других национальных общин Литвы.

Это стало возможным благодаря тому, что татарскую общину Лит-

Во имя Аллаха, Милостивого, Милосердного!

Хвала Аллаху, Господу миров!

Дорогие братья и сестры в Исламе! Мир Вам!

Муфтия Мусульманского религиозного объединения в Республике Беларусь поздравляет всех братьев, друзей и всех людей доброй воли с Величайшим праздником в жизни Исламской Уммы Ид аль-Адха, который в тюркском мире именуется теплыми словами Курбан-байрам.

Рождение этого светлого праздника ознаменовалось не только выдающимся примером готовности истинного мусульманина исполнить Волю Творца, не останавливаясь перед необходимостью принести в жертву самое дорогое, близкое своему сердцу. Но еще большим знаменем стала награда Всевышнего Аллаха (Свят Он и Велик!), по достоинству оценившего преданность и смирение своих рабов, их готовность к самопожертвованию.

На протяжении веков праздник Курбан-байрам служит ярким напоминанием мусульманам о том, что истинно верующих, живущих в этом Мире по Великим Предписаниям Аллаха (Свят Он и Велик!), ждет Его Застава и Милосердие!

Этот светлый праздник свидетельствует о приверженности ислама высоким общечеловеческим ценностям добра, справедливости, взаимопомощи, что находит одобрительный отклик в сердце любого добропорядочного человека, независимо от его вероисповедания.

Преодолевать любые трудности, сопровождающие нас на Пути к Истине, помогает помощь и поддержка Вас, наших братьев, да воздаст Вам Всевышний и Всемогущий Аллах (Свят Он и Велик!) по заслугам, да сопутствует Вам удача во всех благородных начинаниях на благо Уммы!

Мир Вашему дому, здоровья, счастья и благополучия Вашим родным и близким!

Мир Вам, Милость Всевышнего и Его нескончаемые блага!

Муфтий Мусульманского религиозного объединения
в Республике Беларусь

Абу-Бекир Шабанович

Зуль-хиджа 5, 1427

СОСТОИТСЯ ОТКРЫТИЕ ВЫСТАВКИ «ЛИТОВСКИЕ ТАТАРЫ – ВОИНЫ»

22 марта 2007 г. (четверг) Каунасском военно-историческом музее имени Витаутаса Великого в 14 часов состоится открытие выставки «Литовские татары – воины». Выставка посвящена юбилею – 610 годовщине поселения татар на землях Великого княжества Литовского. Выставку готовят сотрудники Каунасского военно-исторического музея совместно с Союзом общин татар Литвы. Выставка будет действовать до октября 2007 г.

Совет Союза общин татар Литвы приглашает всех принять активное участие в открытии выставки.

Адрес музея: Каунас, ул. Донялайчио, 64. Более подробную информацию можно получить по телефону 8 682 72 328

Информация «ЛТ»

вы возглавили в разное время настоящие патриоты своей нации, ученые и общественные деятели Ромуальдас Макавяцкас, Йонас Ридзванавичюс, Адам Якубаускас, умеющие не только красиво говорить, но и делать, привлекая на свою сторону представителей

других народов, готовых принять участие в благородной миссии по распространению информации и знаний.

Дай Бог, чтобы не иссякли наши желания, энтузиазм и возможности продолжать эту работу на общее благо.

Маир ГАМЗАЕВ: «БЛАГОДАРЯ ВАШЕЙ ГАЗЕТЕ Я ЧУВСТВУЮ ПУЛЬС ЖИЗНИ ТАТАРСКОЙ ОБЩИНЫ»

Галим СИТДЫКОВ

Маир Гамзаев – председатель Общества азербайджанцев Литвы, член Союза писателей Азербайджана, активный участник движения за национальное возрождение литовского и азербайджанского народов – родился 8 марта 1958 г. в городе Куба Азербайджанской республики.

С 1979 г. постоянно живет в Вильнюсе. В 1983 г. окончил заочное отделение Историко-филологического факультета Бакинского государственного университета. Тема его дипломной работы: «Литературные, культурные и исторические связи Литвы и Азербайджана».

М.Гамзаев вносит большой вклад в развитие культурных связей Литвы и Азербайджана в качестве переводчика, литературного критика, исследователя исторических связей между нашими государствами. Он перевел на азербайджанский язык известных литовских писателей Винцаса Креве-Мицкявичюса, Юстинаса Марцинкявичюса, Альфонсаса Малдониса и других, является инициатором создания общества Литовско-Азербайджанской дружбы, председателем Общества книголюбов Вильнюса. Он также много лет является членом Совета национальных общин при Департаменте национальных меньшинств и эмиграции Литвы.

Заслуги Маира Гамзаева перед литовским и азербайджанским народами по достоинству отмечены правительственными наградами – в 2004 г. он награжден знаком «За заслуги» Департамента национальных меньшинств и эмиграции, в июне 2006 года – медалью ордена «За заслуги перед Литвой» и в том же году декретом президента Азербайджана награжден медалью «Терреги» (Прогресс).

М.Гамзаев дал интервью нашей газете.

Уважаемый Маир, каковы исторические корни дружбы и взаимной помощи, характерные для отношений литовских татар и азербайджанцев?

Мы всегда помним и будем помнить активное участие литовских татар в самые ответственные первые годы строительства независимого Азербайджанского государства в



1918–20-е годы, особенно военных, которые погибли в борьбе за независимость нашей республики. Во время Первой мировой войны генерал Мацей Сулькевич был в дружбе с генералом Самедом бей Мехмандаровым, а во время Русско-японской войны – с генералом Али ага Шихлинским. И судьбе было угодно распорядиться таким образом, что эти три генерала – три друга в 1919–20 годы служили вместе в армии независимого Азербайджана. Самед бей Мехмандаров был министром обороны, Али ага Шахлинский – заместителем министра обороны, а Мацей Сулькевич – начальником Генерального штаба Азербайджанской армии. В эти годы в Азербайджанской национальной армии служило 69 генералов, 67 из них, включая Мацея Сулькевича, большевики расстреляли, в июле 1920 года.

Мне довелось выяснить места службы, домашние адреса в Баку многих литовских татар, которые находились на государственной службе, в правительственных учреждениях независимой Азербайджанской республики в 1918–20-е годы.

Можно было бы подумать о совместном ходатайстве азербайджанской и татарской общин перед правительством Азербайджана об увековечивании памяти этих славных деятелей и героев татарского народа в Баку. Могут быть открыты

мемориальные доски, в Музее истории Азербайджана возможно оборудовать уголок с экспонатами, рассказывающими об их деятельности.

Хочу сказать, что бывший министр иностранных дел, ныне посол Азербайджана в Польше, доктор филологических наук профессор Вилает Гулиев завершает работу над своей книгой, посвященной участию польско-литовских татар в создании в те годы молодой Азербайджанской республики.

Кстати, как известно, связи между деятелями культуры Литвы, Польши и Азербайджана не прекратились в межвоенные годы, а продолжали развиваться...

Совершенно верно. В 1932 году Мамед Эмин Расулзаде отправил поздравительное письмо главному редактору «Рочника татарского» Леону Кричинскому в связи с выходом в свет первого номера рочника. В этом письме он также сообщил о последних минутах жизни Мацея Сулькевича в тюремной камере. Об этом ему рассказал брат, член свергнутого парламента Азербайджана, который вместе с Сулькевичем был заключен в одной камере.

Мы должны, опираясь на пройденный путь и накопленный опыт наших предков сохранить, лелеять и развивать тюркство в новых исторических условиях и реалиях жизни Литвы.

Многое делается в этом направ-

лении, однако немало и проблем. Что, на Ваш взгляд, следовало бы решить в первую очередь?

Проблема общая – в Вильнюсе нет мечети, нашего молельного общего дома.

Историческая справедливость требует возвращения собственности религиозных общин и восстановления ее в полном объеме. Ислам признан в Литве как одна из традиционных религий Литвы на государственном уровне. Однако, по моему убеждению, одного признания еще мало, это еще не всё. Нужна реальная помощь, конкретная поддержка. В этом деле мы должны свои усилия объединить и привлечь к этому делу религиозные правления Азербайджана и Татарстана.

По дороге из Вильнюса в Каунас гостей Литвы часто завозят в Литовский музей народного быта Румшишкес. Это красиво и поучительно. Думаю, что совместными усилиями, при поддержке правительства Литвы, а также европейских структурных фондов на базе деревни Сорок татар мы могли бы создать подобный музей литовских татар. Уверен, что желающих посетить этот музей, познакомиться с бытом литовских татар было бы предостаточно. Этот музей окупил бы свои затраты.

Литовские татары один раз в два-три года проводят ориенты. Ваше мнение?

Всесторонне поддерживаю ориенты литовских татар, которые помогают глубоко и всесторонне исследовать этнические, лингвистические, религиозные, литературно-культурные связи литовских татар. Очень важно раскрыть их связи с другими тюркскими народами, выявить новые факты, поднять исторические слои и представить всем цивилизованным народам. Особенно это необходимо для молодежи, которая должна знать свои корни. Молодежь может гордиться тем, что мы принадлежим к великому тюркскому этносу.

Действуют ли в настоящее время татарские общины в Азербайджане?

В Азербайджане проживают 30 тысяч татар. В Баку сейчас действуют три татарские организации: «Туган тель», «Крима», ассоциация «Азербайджан-Татарстан».

9 марта в Баку состоится Первый Всемирный форум азербайджанских и тюркских диаспор, на который приглашаются представители и литовских татар, караимов. Доктор Галина Кобецайте и доктор Адам Якубаускас уже дали согласие учас-

твовать.

В чем видит свою главную задачу азербайджанская община Литвы?

Азербайджанская община Литвы сплотилась еще в 1988 году. Я называю ее общиной азеров, что соответствует древнему самоназванию нашего народа. В то время в Литве проживали 1314 азербайджанцев. Основной целью общины было сохранить свой национальный идентитет, идти общей дорогой с Литовской республикой, поддержать ее шаги по интеграции в Европу как содружеству демократических государств.

Я счастлив тем, что волею судьбы принимаю участие в возрождении независимого Литовского государства и могу внести свой вклад в сохранение и развитие азербайджанской культуры в Литве, укрепление связей между нашими народами. Мы стремимся поддерживать культурные и всесторонние связи со своей исторической Родиной – Азербайджаном. Пребывая в Литве с визитом, нашу общину посетили премьер-министр Азербайджана, министр иностранных дел, министр обороны Азербайджана, другие официальные лица, а также общественные деятели.

В каком направлении развиваются в настоящее время литовско-азербайджанские отношения?

С каждым годом крепнут дружеские отношения между нашими государствами и народами. В настоящее время они приобрели прагматический характер и охватывают разные сферы: партнерство в энергетике, экономические связи и т.д.. Мы за дальнейшее развитие культурных связей, творческие отношения между деятелями литературы, искусства двух стран.

В чем проявилось взаимодействие литовских татар и азербайджанской общины в Литве особенно в первые годы ее создания?

Еще в 1989-м году в уставе общины азербайджанцев мы записали пункт о тесном сотрудничестве с татарами и караимами. Нас объединяют наши общие исторические, лингвистические корни, объединяют общая культура и литературные памятники, когда-то бывшая общая письменность, а также и наши славные предки Исмаил Гаспринский, братья Ольгерд и Леон Кричинские, Алимардан бей Топчубашов, Мамед Эмин Расулзаде, Мацей Сулькевич, Бекир Чобанзаде и другие.

Мне особенно приятно вспомнить и отметить совместную работу с литовскими татарами, чей опыт мы

частично использовали в становлении своей общины. С радостью вспоминаю выставку «Ислам и татары в Литве», которую мы организовали совместно в июле 1991 года. С удовольствием вспоминаю наше участие в открытии Каунасской мечети, на которое прибыли татары из Польши, Беларуси, Татарстана, Башкирии. Мы тогда сотрудничали с Менсаидом бей Байрашевским. Благодаря его помощи в мечети деревни Сорок татар мы провели совместный ясин за души погибших во время трагических событий в Баку в январе 1990 года.

С нынешним председателем Союза татар Литвы Адамом Якубаускасом я знаком с 1989-1990 годов во время нашей общей деятельности в Саудисе. В 1990-92-е годы мы с Адамом подписывали от имени своих общин возвания и обращения к правительствам и лидерам различных государств мира, в международные авторитетные организации в связи с событиями в Литве. Совместно мы принимали участие в судьбоносных событиях и общественно-политических процессах в жизни Литовского государства

Редакция газеты «Летувос тоторай» готовит к выпуску сотый номер. Что бы Вы пожелали в связи с этим событием?

Благодаря вашей газете я чувствую пульс жизни татарской общины Литвы. Считаю вашу газету достойным продолжением «Рочника татарского», который выпускали перед войной братья Кричинские. Вашей газете желаю интересных и актуальных тем, талантливых авторов и чтобы ваш голос было бы слышно далеко за пределами бывшего Великого Литовского Княжества, в земли которого вы росли душой и корнями. Читателям газеты желаю всех благ, духовного обогащения и процветания. Чтобы эта летопись литовских татар стала бы настоящим объединяющим стимулом и дальше служила бы интересам сотрудничества, духовного сближения и консолидации тюркских народов, в том числе татарского и азербайджанского.

Пусть на века продолжается и крепнет наша совместная жизнь под полумесяцем и звездой, благословением Всевышнего на благо наших народов.

Благодарю Вас за беседу, желаю Вам новых успехов в литературной и общественной деятельности, благополучия и процветания Азербайджанской общине в Литве, всему народу Азербайджана.

«О Казань, ты грусть и бодрость! Светозарная Казань!»

Фатима БУЙНОВСКА

Именно этими строками из стихотворения Г.Тукая хочется начать рассказ о поездке в Казань на съезд учителей воскресных школ, который организовал исполком Всемирного Конгресса Татар (ВКТ).

В дорогу мы отправились вдвоём с Зилей Каримовой - председателем татарской общины города Висагинаса. Своими впечатлениями о поездке я решила поделиться с читателями газеты. А впечатлений было много.

По пути в Казань целый день мы провели в Москве: посетили Соборную мечеть, порадовались ее красотой и величием, сделали пожертвования. Обратили внимание, что в мечеть постоянно прибывают группы мусульман. Кто-то делает пожертвования, кто-то приобретает принадлежности религиозного культа.

Утро следующего дня встретили в столице Татарстана. Сразу приятным сюрпризом оказалось то, что из окна нашей гостиницы открывался вид на мечеть Кул Шариф, возведенную к 1000-летию Казани. Она действительно великолепна! Ночью освещена прожекторами, остроконечные минареты устремлены вверх. Мечеть кажется легкой и прозрачной, словно из облака и воздуха. Мы были просто очарованы этим зрелищем и каждую свободную минуту подходили к окну и любовались.

Наше знакомство с городом началось с посещения музея «Тысячелетняя Казань», который располагает богатым материалом об истории Казани. Это и наскальная живопись, гончарная посуда, украшения из кости, бронзы, золота, остатки украшений головных уборов, одежды, оружия, конской сбруи.

Почетное место в экспозиции музея занимает комната поэта Гавриила Державина, который родился в селе Со-

куры под Казанью в 1743 году, учился в Казанской мужской гимназии. В 1762 г. уехал в Петербург. Казанские мотивы нашли отражение в творчестве поэта.

Обратил на себя внимание «Портрет царицы Сююмбике» - правительницы Казанского ханства в 1549-1551 гг. С ее именем связаны различные легенды и предания о «башне Сююмбике» Казанского Кремля. Одна из легенд рассказывает, что царица Сююмбике выбросилась из башни Казанского Кремля, чтобы не попасть в руки русского царя Ивана Грозного и разбилась об острые камни. Действительный факт заключается в том, что мечеть Кул Шариф воздвигнута на месте старой деревянной, имевшей 8 минаретов. Разрушена во время захвата Казани русскими войсками в 1552 году. Достойное место в музейной экспозиции занимает материал о русской императрице Елатерине Великой. В 1767 году она осчастливила своим визитом губернский центр и соизволила принять представительную делегацию от татарского населения. Благоклонно выслушала прошение, в котором мусульмане сетовали на то, что пожар 1749 г. и несправедливые действия местных властей лишили их права отправлять свои религиозные обряды. Они попросили «заступницу» прекратить гонения и разрешить построить две каменные мечети. Екатерина II, убежденная сторонница веротерпимости в государстве повелела губернатору А. Н. Квашнину-Самарину издать соответствующее решение и не препятствовать татарам в строительных работах. Так была возведена изящная белокаменная мечеть, которая ныне носит название Мерджани - памятник архитектуры и одна из достопримечательностей Старотатарской слободы. За кажущейся простотой принятия решения и благожелательного отношения к чаяниям Казанских татар скрывается многовековая

история борьбы мусульман Казани за право свободно исповедовать ислам.

Сегодня в Казани успешно действуют свыше 50 мусульманских религиозных организаций, 35 мечетей, работают 4 религиозных учебных заведения: Российский исламский университет, Казанский исламский колледж, 2 высших мусульманских медресе "Мухаммадия", при мечетях действуют курсы изучения основ ислама.

Продолжением культурной программы стала встреча с татарскими писателями, поэтами, журналистами. Нас приветствовали председатель исполкома Всемирного конгресса татар, зам. министра образования Татарстана, писатели Р.Валеева, Ф.Вайгатова, Г.Гайманов, Р.Курбанов, заслуженный артист республики Татарстан Ф.Салихов. Для нас звучали стихи и песни на татарском языке. Мы узнали, что 2006 год Указом Президента Республики Татарстан объявлен годом литературы и искусства. Что этот год ознаменован юбилеями Мусы Джалиля, Габдулы Тукая, 100-летием Татарского Государственного Академического театра им. Т.Камала.

После каждого выступления зал взрывался аплодисментами, приятно было слушать стихи и песни на родном языке, ведь многие делегаты съезда прибыли из таких отдаленных регионов, как Пермь, Челябинск, Удмуртия, Кабардино-Балкария, Пенза и даже из Сахалина, где в настоящее время проживает 7 тысяч татар.

Каждый день нашего пребывания на съезде проходил очень интересно и насыщенно, мы выслушали выступления делегатов съезда из которых узнали о проблемах преподавания татарского языка в образовательных учреждениях, присутствовали на вручении медалей заслуженным учителям, посмотрели прекрасную постановку в театре им. Т.Камала по пьесе З.Хакима "Глухая кукушка", особенно запомнилось выступление ансамбля песни и танца "Казань". В нашу честь был устроен прием от имени Всемирного Конгресса татар и Министерства образования и науки Республики Татарстан.

Работа съезда широко освещалась в средствах массовой информации такими каналами, как Гостелерадиокомпания "Татарстан" и др. Нам с З.Каримовой пришлось отвечать на многочисленные вопросы как журналистов, так и делегатов съезда. Многие интересовались историей поселения татар в Литве и тем, как мы живем сегодня, какое положение с изучением татарского языка. Большой интерес вызвала наша газета "Летувостоторай", последний номер которой я взяла с собой, ее передавали из рук в руки и даже оперативно размножили для всех желающих. А стихотворение Ислама Богатова, посвященное юбилею



Фатима Буйновска и Зиля Каримова на съезде учителей татарских школ в Казани

жены, читали вслух, восхищались и переписывали в блокноты.

Очень много было знакомств, обменов адресами и номерами телефонов, фотографиями. Мы узнали много нового и интересного из жизни татарских общин Украины, Минска, Крыма, Санкт-Петербурга, Башкирии, Москвы. Познакомились с интересным человеком из Свердловской области. Он рассказал такую историю. Много лет работал шахтером и когда остался без работы пристрастился к алкоголю. Все больше

опускался на дно, пока не пришла идея построить в своем селе мечеть. Начал строительство один, потом начинала помогать семья, потом все жители села. Про алкоголь некогда было и думать. Наконец, совсем бросил эту привычку. Строительство закончилось через 7 лет. В селе появилась новенькая бревенчатая мечеть, фотография запечатлевшая ее открытие была с собой.

Так день за днем в напряженном темпе прошла неделя, наступил день расставания. Мы прощались с

гостеприимной Казанью - городом, где уживаются различные народы и культуры, одним из самых крупных центров мусульманской цивилизации. Городом, где минареты старинных мечетей соседствуют с куполами православных храмов, а современные европейского типа спортивные комплексы и торговые центры - со старинными фасадами театров, университетов, библиотек, медресе. Еще раз хочется поблагодарить организаторов съезда за приглашение, за интересную программу и теплый прием.

Праздник Ураза Байрам для детей в татарской общине «НУР»

Лилия МУРСАЛИМОВА

2 ноября в помещении татарской общины «НУР» г. Клайпеды прошел праздник Ураза Байрам для самых юных ее членов – для детей. К 14 часам собрались нарядные дети, некоторые пришли со своими бабушками.

Праздник начался с общего намаза, который провела Равиля опа Амири. Она рассказала школьникам об исламе, о пророке Мухаммеде, о священной книге мусульман Коране. Особое внимание она уделила самому празднику Ураза Байрам и посту, предшествующему этому празднику.

В Рамазан – один из месяцев лунного календаря - мусульманин от зари до заката солнца должен воздержаться от еды и питья, больше времени уделить молитвам. В отношении поста пророк Мухаммед сказал: «Соблюдайте пост, чтобы быть здоровым».

Равиля опа Амири.- удивительная женщина, прожив большую часть своей жизни на чужбине, она не утратила красоту и мелодию татарского языка. С большим энтузиазмом она ведет работу в нашей общине. Она наш духовный наставник. Многие молодые люди обращаются к ней за

советом, просят ее почитать Коран или просто поговорить. На ее милом лице всегда улыбка. С огромной душевной теплотой она помогает людям и советом, и делом. Желаем ей здоровья на долгие годы.

Взрослые члены общины накрыли стол с праздничными угощениями. Все вместе пили чай, лакомились сладостями.

А старшие с удовольствием вспоминали, как они в детстве, у себя на Родине, готовились и праздновали этот замечательный праздник. Дети получили на память небольшие сувениры.

«ЭТО НАШ ДОМ» - ЮБИЛЕЙНЫЙ ФЕСТИВАЛЬ В ТРАКАЙ

Розалия САФИУЛЛИНА

25 ноября 2006 года в городе Тракай состоялся 5-й фестиваль искусств национальных меньшинств Литвы «Это наш дом».

В Тракайском районном Дворце культуры продемонстрировали свое творчество народные ансамбли из разных городов Литвы – Вильнюса, Каунаса, Клайпеды, Висагинаса, Лентвариса и других. Участники фестиваля – татарские, белорусские, русские, украинские, польские, караимские национальные ансамбли песни и танца - показали настоящее мастерство. Самодельные артис-

ты выступали в народных костюмах, богато украшенных национальными узорами, орнаментами.

Татарскую культуру представлял ансамбль «Мирас» из Висагинаса, замечательно исполнив татарские народные песни и танцы. На сцене, казалось, выступала сама Казань.

Абсолютно отличалось от других оригинальное выступление караимского ансамбля “Сандугач” из Тракай. Были также гости из-за границы.- караимский народный ансамбль “Достлар” приехал из Варшавы. Караимы показали мини-спектакль. Ребята изобразили старинную караим-

скую сказку, украсив ее народными танцами и песнями.

Очень отличались крымские и казанские татары абсолютно разными национальными костюмами, песнями и танцами, хотя это один народ и одни корни. Пятый – юбилейный - фестиваль прошёл в теплой и дружеской обстановке.

В этом приозерном старинном городе я была впервые, надеялась посетить Тракайский замок, Исторический музей, но, к сожалению, экскурсию для участников фестиваля никто организовать не догадался. Значит, это дело будущего фестиваля.

ПРАЗДНИК ТАТАРСКОЙ МУЗЫКИ И ПЕСНИ

26 апреля 2007 года (четверг) в 19 часов в Литовской Национальной филармонии (Вильнюс, ул. Аушрос Варту, 5) состоится концерт оркестра татарской музыки Татарской государственной консерватории. В концерте участвует солистка Татарского государственного академического театра Лилия Губайдуллина (сопрано). Билеты будут продаваться в кассе филармонии.

Подробнее о концерте можно узнать по телефону 8 686 23 003.

ПОВТОРНЫЙ КОНЦЕРТ СОСТОИТСЯ ВО ДВОРЦЕ КУЛЬТУРЫ МВД

28 апреля 2007 г. (суббота) в 13 часов в Вильнюсском дворце культуры Министерства внутренних дел (ул. Жирмуну, 1 Е) состоится повторный концерт оркестра татарской музыки Казанской государственной консерватории для участников общин литовских татар. Татарские народные песни исполнит солистка Татарского государственного академического театра оперы и балета им. М.Джалиля Лилия Губайдуллина. Дворец культуры МВД находится напротив магазина «Минск» (ныне «ИКИ»). Доехать от вокзала можно на троллейбусах № 9, 12, 13, 17, 19.

Телефоны для справок: 8 682 72 328, 8 686 23 003.

Информация «ЛТ»

Адас Якубаускас

Селиму Хазбиевичу

Я потомок крымских ханов
И степной полыни горькой.
Голос крови тех уланов,
Что в Литве сражались бойко.

Я наследник мурз татарских
И осколок польской шляхты,
Правнук всадников боярских,
Под Грюнвальдом несших вахту.

Шесть веков живу я долгих
На земле Литвы родимой.
Здесь мой дом – мой берег Волги
И далекий берег Крыма...

09.04.1991

Я не звал, не плакал,
Не смотрел в окно, –
Дождь осенний капал
В душу мне свинцом.

Помню, мгла носилась
По полям пустым,
Но ты не спросила,
Был ли дождь густым.

А он капал густо, –
Прямо в душу мне.
Оттого и чувства
Никли в темноте.

1988

Матери

Дождь капал на мои руки,
С моих рук падал на землю,
На земле собирался в ручейки,
Ручейки неслись к рекам,
Реки стремились к морю,
Море катило волны к океану,
Океан поднял взгляд к вселенной...
А дождь все падал на мои руки,
А океан все смотрел на вселенную...

24.10.1989

Разбушевался пожар, разметался.
Не душа ли моя, не душа ли,
Ярким пламенем буйно горит?

1996

Ах, уж мне эти росы, –
Девичьи слезы на сизом лугу.
Солнце золоченым подносом
Их унесло, подхватив на лету.

Ах, этот ветер, ветер
Прохладу с собою принес.
Вновь навернулся вечер
Каплями девичьих слез.

18 – 19.04.1996

Закружилась метель, заискрилась,
Опорошила волосы снегом.
Старцем белым стою на ветру
и грущу.

27.06.1996

Если лунной ночью не приду к тебе,
Знай, моя родная, что лечу к звезде.

Если ранним утром не приду к тебе,
Знай, моя родная, что тону во мгле.

Если в холод зимний не приду к тебе,
Знай, моя родная – кутаюсь в метель.

Если год промчится – не приду к тебе,
Знай, моя родная, я угас в тоске.

1988

Какая – то птичка за окном распевала,
Порхала на ветки, с веток слетала,
Сыпала песнями, как листьями ива
Сыплет в осеннюю пору игриво.

Вечер настал – улетела пичужка,
Пусто в душе, душа – погремужка.
Ночь впереди – одиноко, тоскливо.
Где ты, о птичка, с голосом милым?

30. 04. 1988

Поезда, поезда, уходящие вдаль,
Уезжаете вы – остается печаль.

Уезжаете вы и увозите все –
Все, что было прекрасно, что было мое...

Все, что было моим, не вернуть, не вернуть,
Все уехало с вами в далекий ваш путь...

02.12.1987

Скупаю у населения
Антикварные духовные качества,
Как–то:
Доброту,
Сострадание,
Любовь к ближним,
Честность,
Человечность,
Чтобы потом, на скончании веков,
Раздать их даром всем желающим.

12. 04. 1991

Когда вся жизнь моя проскачет
На старом взмыленном коне,
И вдоволь мать меня оплачет –
Ты тоже вспомнишь обо мне!

Тогда ты вспомнишь нежность ласок,
Объятий, поцелуев зной...
Увидишь мир тогда без масок
Перед собой.

1996 – 2004

Я вас совсем не знаю, вижу лишь, что вы
Милы и обольстительно красивы.
Глаза лучисты – значит вы добры,
А голос робкий, значит – молчаливы.

Я не зову вас, но ловлю ваш взгляд,
Безмолвный, брошенный устало.
Вам одиноко. Мне ли не понять,
Что жизнь прошла и нету в ней причала...

1996 – 2006



Журавлиная стая промчалась крича,
В строгом строе, махая крылами.
«На Восток, на Восток», –
донеслось свысока.
Я подумал: «Улететь бы мне с вами.

Может, там, на Востоке, я
воспрял бы душой,
Может, стих мой родился бы звонче.
Может, там я навечно
расстался б с тоской,
Сильно в душу вцепившейся
гончей»...

21.03.1988

Бессонница

Ты что не спишь, моя душа?
О чем мечтаешь, друг мой строгий?
Уж не о том ль, что молодость ушла,
Что к зрелости теперь ведут дороги?
Часы усами время стерегут.
Мне слышен издали их мерный шепот.
Понятен он мне. Мысли с ним бегут,
И ночь бежит по нехоженным тропам.

1988

Когда утихнет дождь над лесом,
Когда усталый соловей
Проводит песней день белесый,
К избраннице приду своей.

Приду, сгребу ее в охапку,
Скажу ей сотню нежных слов,
А уходя – забуду шапку,
А в шапке – дюжину цветов.

1988

Президенты греются в лучах славы,
Бабочки греются в лучах лампы, –
Каждому свое!

03.01.1990

Радость – мёд,
Тоска – полынь.
Но полыни больше –
Взгляд куда ни кинь

25.02.1987

Lietuvos fotografai

W pamięci pokoleń

Musa CZACHOROWSKI

Jednym z niekwestionowanych liderów tatarskiej społeczności w przedwojennej Rzeczypospolitej był **Leon Najman Mirza Kryczyński**. Urodził się w Wilnie 25 września 1887 roku, jako syn Konstantego i Marii z Achmatowiczów, w rodzinie o starych i bogatych tradycjach. Leon, absolwent wydziału prawa Uniwersytetu Petersburskiego, rozpoczął swą działalność zawodową w warszawskiej Izbie Skarbowej. W latach 1916-1917 służył w armii rosyjskiej, zaś od roku 1918 do kwietnia roku 1920 – uczestniczył aktywnie w ruchu narodowo-wyzwoleńcym na Krymie i w Azerbejdżanie. Był m. in. w rządzie Republiki Krymskiej, a następnie sprawował obowiązki dyrektora Kancelarii Rady Ministrów Republiki Azerbejdżańskiej.

W odrodzonej Polsce poświęcił się praktyce sądowniczej i tworzeniu tatarskiego życia kulturalno-społecznego. Zajmował m. in. stanowisko sędziego okręgowego w Wilnie, wiceprezesa Sądu Okręgowego w Zamościu, a od 2 marca 1935 roku wiceprezesa Sądu Okręgowego w Gdyni. Z jego inicjatywy powstało m. in. Narodowe Muzeum Tatarskie i Narodowe Archiwum Tatarskie. Rozwinęła się prasa tatarska. Był prezesem Rady Centralnej Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP, uhonorowanym wysokimi odznaczeniami przez władze państwowe. Zginął, tak jak wielu przedstawicieli polskiej inteligencji, zamordowany przez hitlerowców w piasnickim lesie w grudniu 1939 roku. Podobnie tragicznie potoczyły się losy jego brata, Olgierda, równie wybitnego przedstawiciela środowiska tatarskiego. Zabity on został przez NKWD w roku 1942.

Pamięć o Leonie Najmanie Mirze Kryczyńskim jest wciąż żywa. Jego imię nosi gdańskie Centrum Kultury Tatarów Polskich. Staraniem Rady Centralnej Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej, m. in. Selima Chazbijewicza, Jerzego Dzirdzisa Szahuniewicza i Omara Asanowicza, ufundowano tablicę, upamiętniającą postać Wielkiego Polaka i Tatara, prawnika, dziennikarza, społecznika i polityka, człowieka zaangażowanego sercem i czynem we wszystko, czego się tknął. Wykonano ją w firmie Aleksandra Bajraszewskiego z Wrocławia.

Tablicę, na której wyrzute zostały słowa:

W TYM DOMU W LATACH 1936-1939 MIESZKAŁ I TWORZYŁ LEON NAJMAN MIRZA KRYCZYŃSKI LIDER RUCHU SPOŁECZNO-KULTURALNEGO POLSKICH TATARÓW REDAKTOR ROCZNIKA Tatarskiego WICEPREZES SĄDU OKRĘGOWEGO W GDYNI ROZSTRZELANY W PIAŚNICY W GRUDNIU 1939 ROKU

RADA CENTRALNA ZWIĄZKU TATARÓW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

wmurowano w ścianę budynku w Gdyni, przy ulicy Świętojańskiej 44.



Uroczystego odsłonięcia tablicy pamiątkowej dokonują: wiceprezydent Miasta Gdyni Marek Stępa i prezes Rady Centralnej Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej Selim Chazbijewicz, w towarzystwie przedstawiciela Dowództwa Marynarki Wojennej.



Honorowy posterunek przed tablicą pamiątkową: ze sztandarem – Aleksander Bogdanowicz, z buńczukiem – Musa Czachorowski.

Uroczystego odsłonięcia tablicy, 17 września 2005 r., w obecności licznie przybyłych mieszkańców miasta oraz Tatarów z Wybrzeża, Warszawy i Wrocławia, dokonali: Marek Stępa, wiceprezydent Miasta Gdyni, i Selim Chazbijewicz, prezes Rady Centralnej Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej. Honorowy posterunek przed tablicą zaciągnęli marynarze z Kompanii Honorowej Marynarki Wojennej oraz przedstawiciele Związku Tatarów RP ze sztandarem i buńczukiem.

Dobry to znak, świadczy bowiem, że nasza społeczność nie zapomina o swych wybitnych przedstawicielach. Postać Leona Najmana Mirzy Kryczyńskiego, jak i jego brata Olgierda, zasługuje na pozostanie w pamięci pokoleń.

Fotografował: Adam M. Murman

Opowieści Krymskich Tatarów**Legenda o Aju-Dag****Tłum. Musa CZACHOROWSKI**

Oto co przekazali nam o górze Aju-Dag nasi ojcowie, a im ich dziadowie i pradziadowie – mieszkający przed setkami lat tam, gdzie obecnie żyjemy my z naszymi dziećmi i wnukami.

Niegdyś, z dawien dawna, w odległych czasach na całym krymskim wybrzeżu zamieszkiwali nie ludzie, a różne plemiona dżinów. Ciężki i surowe było ich życie w dzikiej górskiej krainie, trudna i męcząca praca przewyższała siły. Wiernie byli wszakże życzeniom i naukom Allaha, modliły się do niego i przestrzegały wskazań proroka, którego Allah posłał w te strony, ażeby rozjaśnił umysły oraz serca dżinów. Miały nadzieję, że Allah i jego prorok przyniosą ulgę ich ciężkiemu życiu.

Uporczywym, wspólnym działaniem oczyszczały dżiny nieprzebyte lasy, przygotowywały ziemię pod orkę, zakładały sady, odkrywały źródła i wszystko to czyniło ich życie lepszym, lepszym i bogatszym.

Im bardziej dawały sobie radę z biedą, im więcej wgrzyzały się w leśną gęstwę i skały, tym łatwiej się im żyło i coraz jaśniej zdawały sobie sprawę, że ulepszają je własnym trudem; jeżeli sam nie będziesz pracować, to i Allah ci nie pomoże. Coraz bardziej przenikał do ich serc duch niezadowolenia z surowych zasad prawa Allaha. Coraz mniej czasu spędzały w świątyniach, coraz rzadziej się modliły, coraz mniej pieniędzy dawały na ofiarę.

Od dawna czekał na to podstępny szatan Iblis, wygnany przez Allaha z niebios za nieposłuszeństwo, czyhający tylko, jak tu podburzyć ostrymi słowami niepokornych, uważających nakazy Allaha za uciążliwe.

Idżiny, zwodzone mądrością chyrego Iblisa, uznały go za swego proroka i pokłoniły się mu, a jego serce radowało się z takiego powodzenia. Nauczał on ich nie uległości, a śmiałości, nie troski o miejsce w raju po śmierci, ale uciechy na tym świecie.

Prorok, wysłannik Allaha, daremnie głosił pośród odwracających się od Allaha dżinów, pouczał ich właściwymi słowami, wzywał do odstąpienia od iblisowych radości i powrotu ku posłuszeństwu jednemu Allahowi. Wiele mówił o gniewie i sądzie, o karach i mękach w piekle, o ofiarach i postach. Przeleciały mimo głuchych uszu jego nudzące ich słowa. Nie uznawały

go dżiny za prawdziwego proroka, wyśmiewały się z jego obaw i wezwań, miały w pogardzie, jako samozwańca, a wreszcie, pobudzone naukami Iblisa, postanowili wypędzić go ze swego kraju, pozbawiły jałmużny, picia i schronienia, nawet obrzucały kamieniami, grożąc śmiercią. Ledwie udało się wysłannikowi Allaha po kryjomu i z wielkim trudem wyrwać z wrogich rąk Iblisa i uciec z osiedla dżinów w głucho ostępy górskich lasów. W głębokim smutku i rozpaczony wdrapał się na wysoką górę, aby wyżalić się Allahowi. Modlił się czterdzieści dni i czterdzieści nocy, nie wstając ze swego modlitewnego dywanu i upraszając Allaha o pokaranie plemienia dżinów, które odstąpiło od jego wiary oddawszy się Iblisowi i wypędziło swojego prawdziwego proroka. Wytrwale prosił Allaha o nasłanie na sprzeniewierców tysiąca i jednej biedy, zniszczenie ich wszystkich, żeby dać tym groźny przykład i nauczkę innym plemionom i ludom, dochowującym wierność Allahowi. Czterdziestego pierwszego dnia dał on wreszcie posłuch jego rozgłośnemu wołaniu i uporczywym prośbom, i zaczął zamyślać nad surową karą.

Wydał Allah rozkaz w tej sprawie swemu srogiemu mścicielowi. Wielkiemu Niedźwiedziowi, który pozostawał zazwyczaj w odległych, mrocznych stronach, skowany mocnymi pętami i ogromnymi wiecznymi lodami. Zdjął zeń potężne łańcuchy i rozsunął lodowe zwały, rozkazując płynąć do kraju dżinów, zapominających o jego nakazach i odwracających się od niego, aby srodze ich ukarać.

Uwolniony z łańcuchów oraz lodów Wielki Niedźwiedź, groźny mściciel Allaha, szybko popłynął szerokim morzem i zbliżył się do krymskiego brzegu, nieopodal krainy dżinów. Zbliżył się do miejsca, obok przylądka Sarycz, gdzie leżała Foros, pierwsza wioska dżinów i rozpoczynały się ziemie tych odstępców od Allaha, tam wynurzył się z głębokich wód morskich i podźwignął na ląd, uwidaczniając w całości swe ogromne ciało. Był tak wielki, ciężki i straszny, niczym nieogarniona przerażająca góra, jego gęsta sierść sprawiała wrażenie nieprzebytego lasu, zebra wzdymały się na podobieństwo potężnych skał, zaś morska woda spływała po jego ciele jak burzliwe górskie strumienie i leśne

wodospady. Potworne łapy Wielkiego Niedźwiedzia zaciążyły bezlitośnie na krymskiej ziemi, a podnoszące się z morskiej wody szerokie i silne plecy, dosięgały aż do samych obłoków.

Od tego wstawania podniosły się wzdłuż całego krymskiego wybrzeża fale tak wysokie, że zginęło wiele będących na brzegu dżinów, zaś kilka nadmorskich wioszek zostało oszczędnie zmytych. Wyszędłszy na ląd mściciel Allaha, Wielki Niedźwiedź, skierował się podle brzegu do kraju dżinów. Swym wielkim, ociężałym cielskiem niszczył wszystko po drodze, straszne łapy rozgniaty każdą rzecz, która pod nie wpadła: żywe istoty i martwe przedmioty, lasy, stada i całe wioski. Ostre, potężne pazury wyrwały w ziemi ogromne bruzdy, pozostawiając po sobie rzędy głębokich jarów i rozpadlin. Pod wielkim ciężarem niedźwiedziego ciała zaczęła obsuwać się ziemia ze zboczy krymskich gór, będących dotąd miękkimi i krągłymi, które obnażyły, jak kości spod mięsa, twarde, ostre kamienne wnętrza. Ale i kamień nie wytrzymał pod niebywałym brzemieniem, osypały się z hukiem skały i całe góry, rozrzuciły daleko wokół siebie stopy odłamków, pogrzebały pod nimi domy oraz osady nieszczęsnych dżinów. Trzęsła się i jęczała nadbrzeżna kraina, waliły wioski, w mgnieniu oka zmieniało się oblicze gór, wyrastały ostre strome skały, mieszały się twarde warstwy ziemi, łącząc w najdziwniejsze fałdy. I ginęło plemię dżinów, od małego do dużego, i nikt nie zostawał pośród żywych. Zaś w miejscach, gdzie dżiny szczególnie wielce odstąpiły od Allaha, gdzie szczególnie oddawali się wrogim mu naukom, tam rozjuszony mścicielskim gniewem Wielki Niedźwiedź puszczał w ruch całe potężne siły swoich pazurów, pozostawiając po sobie tylko surowe stopy dziko spiętrzonych jeden na drugi kamieni. Można je zobaczyć jeszcze dzisiaj w Ałupka, Siemieiz, Oreanda, Kuczuk-Ko.

W miejscu, gdzie obecnie rozpościera się dolina miasta Jałta, stały w tamtych czasach główne świątynie dżinów, w których służyli Iblisowi sami najwyżsi kapłani, jego najbliżsi współtowarzysze. Tu wściekłość Wielkiego Niedźwiedzia sięgnęła szczytu, postanowił do cna zniszczyć bluźnierczą miejscowość, aby straciła wszelakie podobieństwo

do swego uprzedniego widoku. Naciskał ogromnymi bokami, walił i napierał ciężkimi łapami, wściekle rył i rozrywał nieubłaganymi pazurami. I nie zostało śladu po ołtarzach wroga Allaha, Iblisa, ani po jego kapłanach.

Jednak obróceniem w niwecz gniazda odstepców, nie wyczerpał jeszcze gniewu Wielki Niedźwiedź, podążający swą niszczycielską drogą wzdłuż wybrzeża. Tak doszedł do miejsca, w którym jego oczom objawiła się kwitnąca i przyjazna Partenitska dolina, pieszcząca wzrok powabnymi pagórkami, wspaniałymi sadami, aromatyczną wonią kwiatów, soczystą zielenią łąk. Zbliżył się niedźwiedź do doliny, niezrównanie pięknej i bogatej, że lepszej nie ma na całym Krymie i, z pewnością, na całym świecie. Dżiny, żyjące w dolinie Partenit, rozdygotane ze strachu przed nadciągającym przerażającym zatraceniem, padły na kolana i donośną modlitwą zwróciły się do Allaha o miłosierdzie.

Spowolniło to miejsce Wielkiego Niedźwiedzia, który nie zauważył nawet, że tyle drogi już przebył po krymskim wybrzeżu, że tak wiele wytrzebił niewiernych dżinów, aż znużyły się jego ogromne łapy, wyschła groźna paszcza, gwałtownie łaknąca orzeźwiającego napoju. Zawrócił Wielki Niedźwiedź

ku szerokiemu morzu, zanurzył przednie łapy w jego chłodną toń, opuścił straszną paszczę w głęboką wodę i zaczął długo i łapczywie pić. Burzyło się morze, wlewając w spragnioną paszczę nieprzebranymi potokami. Ciężki oddech ogromnego zwierza wzburzył fale na całym wybrzeżu. Pragnienie Niedźwiedzia było tak wielkie, że pił on długo, bardzo długo.

I skierował wtedy Allah swój gniew na Niedźwiedzia za jego nieposłuszeństwo:

- Byłeś wielkim mścicielem, będziesz wielkim nieposłusznym. Zostań na wieki w tym miejscu jako przykład dla przyszłych pokoleń.

Potężneczłonki Niedźwiedzia zaczęły kamienieć, mocarne boki zmieniły się w strasne strome przepaści, wysoki grzbiet stał się rozległym zaokrąglonym wierzchołkiem góry, niedźwiedzia głowa nad morską otchłanią zrobiła się ostrą skałą, zaś gęsta sierść – nieprzebytą dębową gęstwą. Wielki Niedźwiedź stał się Niedźwiedziem Górą, Aju-Dag, i zastygł na wieki.

Tylko wielkie Czarne Morze ciągle kotłuje się gniewnie przy niedźwiedziej paszczy, jak gdyby po dawnemu pochłaniała ona morską wodę, a ostrożni żeglarze bardzo obawiają się tych niebezpiecznych wodnych wirów.

Tatarski humor

Zdarzyło się to w pewnej tatarskiej rodzinie. Przyszła żona do domu i mówi mężowi:

- Od dzisiaj ja tu jestem gospodynią!

Mąż, wiele się nie zastanawiając, dał jej klapsa, aż poleciała i upadła prosto na progu. W tym akurat momencie wchodzą goście i pytają:

- Fewzija, czemu tu tak leżysz?

A mąż na to odpowiada:

- Ona w domu gospodyni, gdzie chce tam i leży.

* * *

Dzieci, kto wszystko widzi, słyszy i wie? – zwraca się mułła do dzieci zebranych w meczecie. Na to podnosi rękę malutki Enwer i mówi:

- Nasza sąsiadka, Zera-apte...

* * *

Ulicą Symferopolską jedzie trolejbus. Motorniczy oznajmia:

- Następny przystanek: Mokrousowa.

Po dojechaniu, motorniczy mówi:

- Mokrousowa. Następny przystanek: Kujbyszewa.

Znowu dojechali:

- Kujbyszewa. Następny: generała Grigorienki.

Wtem do motorniczego podchodzi dziadulek w tatarce na głowie i mówi:

- Słuchaj, synku, nazywam się Kurtfikretow. Kiedy mam wysiadać?

Thum. Musa Czachorowski

Jestem muzułmaninem, Tatarem...

Dżirdżis SZAHUNIEWICZ

Wiceprezes Rady Centralnej
Związku Tatarów RP

Jestem muzułmaninem, Tatarem Wielkiego Księstwa Litewskiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Być muzułmaninem, to między innymi oznacza nie godzić się na zło. Sprzeciwiam się więc agresji, wojnie i mordowaniu. Narzucaniu innym siłą swego obrazu widzenia świata. Nie zgadzam się na akty terroryzmu w czymkolwiek wykonaniu. Potępiam wykorzystywanie do tego celu wartości religijnych, tak samo jak czynienie z terroru oficjalnej praktyki politycznej. My, Tatarzy, żyjemy w Rzeczypospolitej od ponad 600. lat. Nasza obecność w Polsce, to tradycja współistnienia w pokoju i zgodzie, i do tego chcemy nawiązywać. Qur'an mówi: (2:195) *Czyńcie dobro, bo zaprawdę Bóg miłuje czyniących dobro!* Kiedyż ta prosta prawda stanie się drogowskazem całej ludzkości?

Zdawać by się mogło, że ogrom bestialstw dwóch światowych wojen, tragizm panowania zbrodniczych reżimów oraz wybuchające ludobójcze konflikty wpłyną w końcu na ludzką świadomość

i zmienia ją. Niestety, każdego niemal dnia pojawiają się nowe informacje o kolejnych zbrodniach, dokonywanych zazwyczaj w imię tzw. szczytnych celów. Następnie władcy tego świata przesyłają kondolencje, utwierdzając się w potrzebie walki z terroryzmem, po czym wracają do swych codziennych ulubionych zajęć. Do eleganckich mieszkań, przytulnych klubów oraz bezpiecznych gabinetów.

Jakże krwawe są te pierwsze lata trzeciego tysiąclecia. Podobno ludzkość rozwija się coraz bardziej, żyje lepiej oraz dłużej. Dlaczego więc, na litość Boską, trwa bezustannie mordowanie? W imię jakich wartości wciąż zabija się bliźniego swego?! Czy te potężne mocarstwa uzurpujące sobie prawo decydowania o losie innych, potrafią wykazywać swą siłę jedynie wobec słabszego? Za jakie to idee zachodniej demokracji zginą wciąż setki, jeśli nie tysiące Czeczenów, Irakijczyków i Palestyńczyków? Komu zależy, aby od kilkudziesięciu lat trwała krwawa, zbrodnicza wojna w Palestynie? Podobnych dramatów jest przecież

więcej. Kto na tym zarabia?

Zapyta ktoś, jaki z tym wszystkim związek mają polscy muzułmanie. Cóż, jesteśmy częścią ludzkości i zarazem częścią islamu. Jeżeli wierzymy w Boże przesłanie Qur'anu oraz traktujemy Sunnę jako wskazówkę prostej drogi, to w miarę swych sił powinniśmy walczyć ze złem czynem, słowem lub sercem. Jasnym i wyraźnym głosem musimy sprzeciwiać się terroryzmowi, zbrodni i bezprawiu z jakiegokolwiek strony. Powinniśmy szukać wiedzy, zdobywać wykształcenie, uczyć siebie i innych, abyśmy nie pozostawali w gronie ubogich i zacofanych. Bądźmy zatem pracowici, punktualni, słowni, pełni wiary.

Dla muzułmanów nie ma innej drogi niż dążenie we właściwie pojętą nowoczesność. Najwyższy czas skończyć z nieporozumieniami i podziałami, gdy świat wokół nas się jednoczy. Niegdyś muzułmańska wspólnota przewodziła cywilizacji. Pamiętajmy o tym, bo to, kim jesteśmy zależy od naszego działania.

Selim Chazbijewicz

Poezja Wschodu i Zachodu

Selim Chazbijewicz urodził się w 1955 roku. Ukończył polonistykę na Uniwersytecie Gdańskim. Doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego w Olsztynie. Debiutował tomem poezji „Wejście w baśń” /1978/. Chazbijewicz jest poetą, którego wyobraźnia penetruje te regiony rzeczywistości, które umykały dotychczas uwadze poezji polskiej.

Tatar z pochodzenia i własnego wyboru jest Chazbijewicz poetą, który w swoich wierszach usiłuje zrekonstruować własną tożsamość. Pradziad autora Ibrahim Smajkiewicz był duchownym parafii tatarskiej w Wilnie w okresie przedwojennym. Selim Chazbijewicz, jak i jego pradziadek kulturowo łączy tradycję kresowo – tatarską i jednocześnie polską „ulańską”. Ważną rolę w poszukiwaniu własnej literackiej tradycji odegrał u autora symbolizm i poezja modernistyczna.

Oprócz tego Selim Chazbijewicz jest przewodniczącym Rady Centralnej Związku Tatarów Polskich. Związek nawiązuje do tradycji działającego w okresie międzywojennym Związku Kulturalno-Oświatowego Tatarów RP. Centrum Związku mieści się w Gdańsku.



Melancholia

*Jestem Tatarzem. Ostry powiew stepu
Twarz moją pieści. A moja ojczyzna
mieszka w rycinie starego meczetu,
w mieście Wilnie.*

*Moja żona bezbrzeżność słowiańską
podaje mi w srebrze
a jej ręce pachną
Czarnoziemem Budziaku
pragnieniem miejskiego azjaty.
Na deszczu i wietrze
słucham głosu przodków.*

Mistyka wspomnień

*Cóż jest ojczyzną Tatarów
Ciemna pieśń wychodząca z samotności
Podlaski krajobraz dworek kresowy
kasiążka z arabskimi literami
kryjąca desz i raj
Przypowieści omszłych ksiąg – Kitabów
Odległy Wschód
przechodzą nieme szeptane
przez wargi przez
piasek*

II

*Nieme są księgi Tatarów
A ich kobiety odchodzą
bez wojowników
Nie ma już ognisk dymów
i zaścianek
dotąd cisza
przeszukuje domy
ubrania
podlaski piach*

Wielki Turan

*Płonące słońca letnich traw
Czerń cienia i brąz ciała
błysk szabli buńczuka
deszcz*

*Gwiazdo Turanu
słona kobieto Azji
duchy przodków wychodzą
z bębna i piszczałki*

*Jeźdźcy zbliżają się do meczetu
skrzypi wiatr między
deskami dziewczyna
zbliża brązowe ciało kropla
deszczu na włóczni*

*W pyle i kurzu dojeżdżam
do Kruszynian
drobna cząstka Wiecznego Turanu*

*powyrzucałem wszystkie kobiety
choć ich ciała fascynowały mnie
jadłem je i piłem a one
tak gorliwie umierały we mnie
w snach tratował je
jeździec z buńczukiem
a były jak trawa na wiosnę
radośnie chłoneły deszcz
a woda z ich ciała
spływała w syпки
piasek
pod stopy
mistycznej karawany*

*Gerejowie szlachetni
których groby nawiedzam
wyobraźnią*

*i kładę prawą rękę
odmawiając Al – Faticha*

*Głuche ruiny Ak – Meczetu
Gözlëve i Chadżybej*

*we śnie i nostalgii
mkną konie
ordy jedysańskiej
wiatropodobne
cienie dawnych
Tatarów*

*Czasie zatrzymany.
Cienie tradycji wychodzą naprzeciw
i mówią.*

*Zbutwiałe deski starego meczetu,
wśród pól i błota,
ptactwo i deszcz.
Czasie zatrzymany,
Ziemia, trawiasta i tusta
równa jak stół,
niesie wołania.*

*Daleko
budzi się los,
uśpiony przez wieki iskrzy
pomiędzy powietrzem emocją
Jestem, tak powiem –*

Oto jestem –

I

*Wśród traw
cicho w ubraniach ze
skór i jedwabiu
jeźdźcy z buńczukiem
wołają
Wychodzę z wody i snu
wyciągam ręce
W rękę ani woda
ani piasek
błyska złoto buńczuka
zapach trawy
Już żyję czy jeszcze umarłem
Jeźdźcy jakby czekali
Może śnie albo piszę*

II

*Przyszedłem wieczór kładł
kobiety wśród traw i ognia
Step skradał się cicho
obrzeżem dzieciństwa
dym pastwisk
Tatarzy oczy kobiet
kochali purpurą kobierców
cicho płakały ciała
wśród cieni*

AUKSO ORDOS MIESTAI

Aleksandras J. JAKUBOVSKIS

(Iš knygos „Aukso Orda, VI skyrius „Miestai Aukso Ordoje“, Leningradas, 1937 m., 107–118 psl. Pabaiga, pradžia „Lietuvos totoriai“ Nr. 7–8 (95–96), 9–10 (97–98).

Berke Sarajaus miesto gyvenime labai svarbią vietą užėmė pirkliai. XIII – XIV a. valdant mongolams, visose mongolų valstybėse pirkliams, ypač didelių prekybos namų ar artelių nariams, buvo skirta garbinga vieta. Chano Tochtamyšo jarchyje Jogailai 1393 metais vartojamas posakis „bazargan ortoklaryn“, t.y. „tavo pirklių artelės“. Nors šis posakis skirtas Jogailos pirkliams, šio termino atitikmenį „urtak“ mes randame ir rytų šaltiniuose, apibūdinančiuose Aukso Ordos ir Persijos valstybės pirklus, valdomus mongolų Chulagidų dinastijos. Vasaf'o istorijoje, žinomoje kaip „Tarich-i-Vasaf“, dažnai galima rasti terminą „urtak“, kuriuo turimas omenyje pirklis; dažnai šiuo terminu vadinami visi Berke pirkliai. Dar V. V. Bartoldas pažymėjo, kad terminas „urtak“, pavartotas pirkliui pavadinti apibūdina jį kaip „draugą reikaluose“, „kompanioną“, prekybos kompanijos narį.

Tas pats Vasaf'as pasakoja, kad Aukso Ordos pirkliai (urtak) turėjo didelių indėlių Tebrize, pas žymius šio miesto piliečius. Pirklių kompanijos ne tik laikė indėlius įvairiose prekybos ir amatininkų įmonėse, bet ir ėmė išpirkas, kaip minėta aukščiau, ištisu apskričių ir miestų mokesčius. Daugelis pirklių ar ištisu prekybos organizacijų buvo artimos chano valdžiai. Iš pirklių tarpo išskildavo aukščiausio rango pareigūnai (darugos, baskakai) ir dažnai net pasiuntiniai. Pirkliai ne kartą skolindavo chanams pinigų, kai

jiems to reikėjo. Kai Egipto pasiuntiniui prireikė pinigų išpirkai už karalaite Tulunbai, turėjusią išteketi už Egipto mameliukų sultono, Uzbekas pasakė pastarojo pasiuntiniui: „mes įsakysime pirkliams paskolinti pinigų tiems, kuriems reikia įnešti išpirką, - ir įsakė jiems tai padaryti. Jis (pasiuntinys) pasiskolino dvidešimt tūkstančių dinarų grynu auksu ir įnešė juos“.

Jau buvo minėta, kokio pobūdžio buvo Aukso Ordos karavaninė prekyba, kuo prekiaavo Sarajuose, Urgenče, Bulgare, Kryme, kokias prekes vežė iš Kinijos, Vidurinės Azijos, ką atveždavo iš Europos, ką tiekdavo pati Aukso Orda. Pabaigoje reikėtų sustoti ties prekyba žirgais, apie kurią taip detalai rašo minėtasis XIV a. trečiojo dešimtmečio arabų keliautojas Ibn Batuta. Jis pasakoja, kad Dešt'i Kipčiakas garsėjo savo žirgais. Geriausi iš jų kainavo nuo penkiasdešimties iki šešiasdešimties dirchemų. Šiuos žirgus išveždavo į daugelį šalių, ypač į Indiją. Karavanas siekdavo iki šešių tūkstančių žirgų. Juos siųsdavo pirklių kompanijos, vienam pirkliui tekdavo nuo šimto iki dviejų šimtų arklių. Kiekvienus 50 arklių aptarnaudavo atskiras piemuo. Šiaurės Indijoje, Multane pirkliai mokėjo maito mokesį už kiekvieną arklį – septynis dinarus sidabru. Aukso Ordos pirkliai uždirbdavo didelius pinigus, nepaisant išlaidų kelionei, rinkliavų. Savo arklius jie parduodavo ne pigiau nei 100 dinarų sidabru. Anot XV amžiaus septintojo dešimtmečio Venecijos pasiuntinio Josafato Barbaro, tuo metu Dešt'i Kipčiakas į Iraną išveždavo iki keturiasdešimties tūkstančių žirgų.

*Iš rusų kalbos vertė
Ernestas Jakubauskas*

Ansambliui „Alije“ – 10 metų!

Lietuvos totorių ansamblis „ALIE“ buvo įkurtas 1996 metais, rengiant koncertus, skirtus totorių ir karaimų išsikūrimo Lietuvos Didžiojoje

Kunigaikštystėje 600 metų jubiliejui paminėti. Ansamblis ir toliau tęsė savo koncertinę veiklą. Kolektyvas koncertavo Vilniaus, Kauno miestų dienose,

„Orientų“, totorių suvažiavimų, metu 2001, 2002, 2003 metais, dalyvavo tarptautiniuose festivaliuose Lenkijoje – Suvalkų, Mrongovo, Vengožovo, Tomašovo, Gdansko, Bartošyce miestuose. Taip pat Lenkijoje 2003 metais ansamblis „Alije“ atstovavo Lietuvai III tarptautiniame festivalyje „Roztoče Tomašuv Liubelski“, kuriame dalyvavo ispanai, graikai, makedoniečiai, kroatai. Šiame festivalyje ansambliui buvo įteiktas pirmas prizas - bronzinė statulėlė, simbolizuojanti smuikininką.

Ansamblis buvo dažnai kviečiamas į Lietuvos televizijos rengiamas laidas, dalyvavo naujametinėje BTV programoje. Ansamblis „Alije“ yra unikalus tuo, kad vienintelis Lietuvoje atgaivino ir puoselėja Lietuvos totorių etnines tradicijas, išsiskiria egzotiškais nacionaliniais rūbais, dainomis ir šokiais. Dėl to esame mielai kviečiami papuošti įvairius renginius bei priminti turtingą bei spalvingą Lietuvos kultūros istoriją.

Ansamblio vadovas – Aleksandras Melechas, choreografė – Rimutė Šimkūnienė.



JOKŪBO DZIENAJEVIČIAUS DIENORAŠTIS

Srauniu upeliu teka dienos, žiemą keičia vasara, nenumaldomai bėga metai, išstisios žmonių kartos pasitraukia į nebūtį, išsinešdamos su savimi nugyventų dienų džiaugsmą ir kartėlį. Apsižvalgę aplinkui pamatome, kad jau ne tiek daug tarp mūsų liko senolių, atmenančių savo vaikystės, jaunystės ir brandaus amžiaus įvykius. Ir kasdien jų vis mažėja ir mažėja... Tikriausiai ne kiekvienas dabartinės kartos atstovas galėtų pasigirti žinąs savo šeimos genealoginį medį, savo tėvų ir protėvių kilmę, įdomesnius įvykius iš tėvų, o juo labiau senelių gyvenimo.

Šių metų rugsėjo 10 d. mano tėvui Jokūbui Dzienajevičiui, gimusiam ir daug metų gyvenusiam Raižių kaime, būtų sukakę 95 metai. Mėnraščio „Lietuvos totoriai“ skaitytojams norėčiau pateikti žiupsnelį jo prisiminimų, surašytų jo paties ranka dienoraščiuose.

Liubovė Chaleckienė

Mano mama gimė Aukštadvaryje kailiadirbio Ščucko šeimoje. Slapta nuo savo tėvo ji išmoko iš vienos moteriškės skaityti ir rašyti rusiškai.

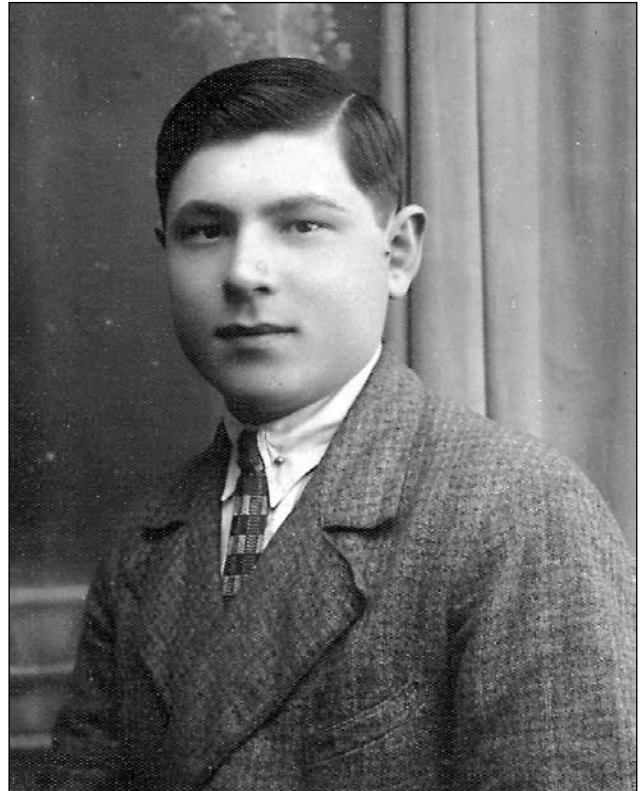
Ištekėjo mama jauna, vos 16 metų turėdama, už našlio Selimavičiaus. Jis pravažiudamas nakvojo jų namuose, jam mama patiko, ir jis pasipiršo. Ištekinta buvo prievarta, nors ir nenorėjo tekėti. Su pirmuoju vyru mama neilgai gyveno. Jis greitai išvažiavo į Ameriką uždarbiauti, nualinęs savo 4 ha ūkėlį, vėliau grįžo be pinigų ir be sveikatos. Pasirgęs kelerius metus, mirė. Vyru mirus, ištekėjo antrą kartą už mano tėvo Juozo Dzienajevičiaus iš Raižių. Gyvenimas mamai buvo nelengvas ir su antruoju vyru, nes jis greit buvo paimtas į kariuomenę, kai kilo Pirmasis pasaulinis karas. Iš karo grįžo be kojos ir po metų mirė.

Į pasaulį aš atėjau dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą, buvau „iškastas iš žemės“ kartu su bulvėmis, kaip mama sakydavo, nes gimiau rugsėjo mėnesį, per bulviakasį, o po dvejų metų aš turėjau dar ir sesutę. Dar viena sesutė buvo likusi nuo pirmojo mamos vyro.

Pirma, ką aš atsimenu, tai mano kelionė su dėde Ibrahimu pas mečetės sargą Radlinską. Jau iš tolo pamačiau kažką raudonuojant ir skubėjau pažiūrėti, kas ten. Tai buvo medinis senis, apvilktas raudonais rūbais ir bepjaunąs lentas. Jį nudrožė Radlinskas, įdėjo jam į rankas medinį pjūklą ir visa tai sujungė su mažu vėjo malūnėliu. Vėjas suko malūnėlį, o tas vertė judėti senį. Šis masinantis žaislas buvo iškeltas aukštai ant stulpelio. Vėliau, po Pirmojo pasaulinio karo, aš mačiau jau du žmones, bepjaunančius lentas iš rąsto, padarytus to paties Radlinsko. Prisimenu, kad sirgau ėdra ar skarlatina. Po ligos buvau apakęs, važinėju pas gydytoją, kuris lašino kažkokius lašus. Vieną kartą vakare, mamai belupant iššutintas su lupenom bulves, aš praregėjau. Vieną kartą su vyresniąja sesute Sone ir kaimynų Abunevičių sūnumi Jonuku žaidėme prie kūdros. Sonė už mane buvo vyresnė trejais metais, o kaimynų Jonukas – dvejais metais. Paslydau ir... akyse tik raudona, bet baimės jokios. Vaikai mane iš vandens ištraukė, bet bijojo parodyti šlapią namuose. Nurengė mane visiškai ir marškinius pakabino džiovinti ant šakų, o mane paslėpė bulvienojuose. Buvo jau ruduo, sesutė pasiuntė kaimynų Jonuką pasakyti mamai, kas atsitiko, o pati iš baimės pasislėpė. Mama mane paėmė pamėlynavusi nuo šalčio, o Sonią vos surado apie pusiaunaktį ir parvedė namo...

Abunevičių Jonukas turėjo pusbrolių Stepą Makulavičių. Abu jie buvo vienmečiai. Mes visi trys nuėjome ganyti karvių. Jie abu mane vis siuntinėjo nuvaryti atsilikusių gyvulių. Kai vieną kartą atsisakiau tai daryti, Makulavičių Stepas mane nučaižė botagu. Parėjau verkdamas...

...Aš visada miegojau su tėvu. Vieną 1914 m. rytą atsikėlęs neradau lovoje savo tėvulio. Pradėjau jo ieškoti po pagalve, po antklode, išverčiau lovą, bet taip ir neradau... O paskui ir užmiršau jį, neišsivaizdavau, kaip jis atrodo. Nuo to ryto jo nemačiau daugiau kaip trejus metus. Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, prie mūsų kaimo artinosi frontas. Ėjome su tokiais pat pipirais žiūrėti kaime kasamų gilių griovių, lįsdami po spygliuotų vielų užtvaramis. Žmonės pradėjo užkasinti turtą į žemę, reikalingiausius daiktus krauti į vežimus ir,



Jokūbas Dzenajevičius, 1930 m.

palikę gimtąją pastogę, trauktis nežinion. Mūsų šeima ruošėsi bėgti nuo fronto kartu su kaimynais. Vyrų pas mus nebuvo, nes tėvas ir jo brolis Jonas buvo mobilizuoti. Liko dar vienas tėvo brolis Selimas, kuris dėl ligos mažai ką galėjo padėti. Prie mūsų prisidėjo dar dvi tetos, mamos seserys Ieva ir Emilija iš Aukštadvario. Manta buo sukrauta į vienintelį vežimą, ant jos susėdomė mes, trys vaikai - Sonė, Nina ir aš, o aplink dar keturi suaugusieji. Visiems vaikams galimybė keliauti buvo džiaugsmas. Didieji buvo nuliūdę ir susirūpinę, bet mums sakė, kad važiuojame svečiuosna. Atsimenu, užsoko pas mus ant vežimo katė, pasimylavo... Matyt, jautė, kad mes ją paliekame vieną. Mama apsiverkė... Virtinė mūsų kaimo vežimų patraukė į Rytų Rusiją. Ši virtinė tai didėdavo, tai mažėdavo. Drąsesnieji, pravažiavę Pivašiūnus, pasiliko miške laukti karo audros pabaigos, kiti grįžo į namus. Bet didesnė pusė pabėgėlių vis yrėsi į rytus, patrankų griausmo lydimi... Štai eina pro mus rikiuotėje kareivis ir valgo obuolį. Panorau ir aš paragauti obuolio, pradėjau prašyti mamos nupirkti man jį. Karys išgirdo ir priėjęs padavė obuolį, sakydamas:

- Valgyk, vaikeli. Galbūt kur nors ir mano vaikeliai verkia...

Norėdami apsaugoti mantą nuo lietaus, pabėgėliai ant vežimų pritaisė lankus, ant jų užtiesė marškas, padarydami čigoniškas būdas. Kelionė truko 9 savaites. Artėjo žiema, pradėjo kristi sniegas. Pabėgėliai nutarė apsistoti Smolensko gubernijoje, Jelnios apskrityje, Baltutino valsčiuje, Jesenio kaime. Dalis mūsų virtinės šeimų apsigyveno dvare, kurį mes vadinome „Panski dvor“, o kiti už 4 kilometrų – Den-

isovkoje. Mes apsistojome pačiame kaimo gale, tuščiame dvaro prievaizdo name. Jis buvo vieno kambario, su didele priemene. Troba buvo didelė, ir pas mus pradėjo rinktis kaimo jaunimas pašokti, pasilinksminėti. Vėliau mes persikraustėme į kitą namą. Viename gale gyveno šeimnininkas, kitame mes. Mes, vaikai, daugiau buvome šeimnininko gale nei savo. Ten mums pakišdavo tai pyrago, tai „lepiošką“ su medum. O kai šeimnininkas pjaudavo avių, mes ją laikydavome už kojos ir gaudavome avies šlaunį parsinešti namo. Su šeimnininku aš eidavau į kluoną kultū jāvų, į laukus. Pas mus kaip ir anksčiau lankydavosi jaunimas. Iš pradžių gyvenome neblogai. Mama, kaip kario žmona, gaudavo maisto davinį ir pinigų, dar užsidirbdavo pas ūkininkus, padėdama lauko darbuose ir gaudama atlyginimą grūdais, bulvėmis, mėsa.... Abi tetos išvažiavo į Jelnios miestą ir iš ten kai ką persiūsdavo. Dėdė Selimas ganė kaimo karves. Atsimenu, vieną kartą mane pavaišino keptais kiaulės inkstais, tai teta Emilija mane plovė, ypač burną, kad neliktų kiaulienos kvapo...

Kitai gyveno mūsų kaimynai pabėgėliai. Pavyzdžiui, Jesenioko dvarvietėje apsigyveno didelė Makulavičių iš Trakininkų kaimo šeima. Jie turėjo tuo laiku nuostabi dalyką – gramofoną. Kartais nueidavome ten paklausti muzikos, kuri sklido iš plačios triūbos. Lankydavomės ir pas kaimynus pabėgėlius iš Bazorų – Bagdonavičius. Ten mane pirmą kartą nukirpo kerpamąja mašinėle, o aš rėčiau ir mataravau kojomis iš baimės.

Karo metu mano tėvas pateko į Austrijos frontą, žvalgybos metu jį sužeidė į krūtinę kulka, nubrėždama tik odą. Tėvas atsisėdo po medžių persirišti, ir kita užklydusi sprogstamoji kulka užkliudė koją, – sutrumpino dilbio kaulą. Ten jį rado austrai ir paėmė į nelaisvę. Pasikeitus Vokietijos ir carinės Rusijos belaisviais, mano tėvas, sužeistas fronte, pateko į Petrogrado ligoninę, gavo Georgijaus kryžių ir pasiliko tame mieste dirbti karo invalidų dirbtuvėse, kur siuvo kepure ir kitą aprangą. 1918 m., sužinojęs mūsų adresą, jis atvažiavo pas mus. Atsimenu, pabudino mane dėdė Selimas ir sako: „Tėvelis atvažiavo“. Nunešė ir pasodino ant kelių tėvui. Pasižiūrėjau – nepažįstamas, su ūsais, panašus į Bagdonavičių, kirpusį mane kerpamąja mašinėle. Ištrūkiau iš tėvo glėbio, nušokau ant grindų. Kiek išžiūrėjęs, grįžau pas jį. Tėvas, kiek pabuvęs šeimoje, vėl grįžo į Petrogradą, į savo dirbtuves. O po 9 mėnesių gimė sesutė Elena, kuri, deja, nepamatė savo gimtinės – mirė Oršoje, grįžtant į tėviškę. Tėvas grįžo iš Petrogrado bene 1918 metų pavasarį. Jis buvo geras meistras, pats pasidarydavo vežimą, statinę ir kitką. Čia, Jesenioko, jis pradėjo gaminti vietos gyventojams gražias dzūkiškas klumpes ir mūsiškius medinius šaukštus. Nuo užsakovų neapsigindavo. Taip pat jis turėjo kerpamąją mašinėle, todėl neapsigindavo ir nuo norinčių apsikirpti.

Karui pasibaigus, 1918 m. birželio ar liepos mėnesį pasikrovėme mantą į vežimus ir pajudėjome į Jelnį – 30 km nuo mūsų gyvenamosios vietos. Vietos gyventojai mus nuoširdžiai palydėjo. Jelnioje mane laikinai paliko pas tetą Ievą. Teta prižiūrėjo vienos šeimos vaikus ir nuvedė mane kartu su jais į miesto sodą. Bežaisdamas atrakcionuose, pamačiau važiuojančius į stotį mūsiškius. Bėgau rėkdamas link jų, įkliuvau į spygliuotos vielos sodo tvorą, įsibrėžiau koją... Bet tai buvo vaikiška baimė – juk jie važiavo pasiimti manęs. Jelnios geležinkelio stotyje pirmą kartą pamačiau „Juodą kumelę“ – garvežį, temptiantį virtinę namelių – vagonų. Į vieną jų ir pasikrovėme. Vežė mus ši „kumelė“ iki Oršos. Iš tos kelionės atkarpos prisimenu Smolenską, kur irgi pirmą kartą pamačiau važiuojantį bėgiais be arklių didelį vežimą su žmonėmis, „pririštą“ prie nutiestų ant stulpų laidų – tramvajų. Atvykę į Oršą išbuvome keturias savaites, kol mus praleido į vokiečių okupuotą teritoriją. Mus apgyvendino barakuose be langų, per kuriuos pūtė skersvėjis. Nuo jo mano jaunesnioji

sesutė Rozalija susirgo plaučių uždegimu ir mirė. Pabėgėliams duodavo išvirtų džiovintų bulvių lupenų sriubos be jokio uždaro. Tik turtingesnieji, turėję pinigų ar brangenybių, galėjo įsigyti geresnio maisto. Oršoje žaisdavome ir pešdavomės su bendraamžiais. Kai persikraustėme per kordoną vokiečių pusėn, visus vienai parai apgyvendino nematytuose anksčiau nameliuose po žeme – žeminėse. Paskui susodino į vagonus. Nuo čia mus jau lydėjo vokiečių kariškis palydovas, senyvas vokiečių. Kažkurioje stotelėje mama su vyresniąja sesute Sonia išlipo iš vagono ir nuėjo į tualetą. Traukinys greit pajudėjo. Aš su jaunesniąja sesute Nina ėmiau verkėti, tėvas irgi jaudinosi, o vokiečių mus ramino. Pasirodo, mama su sesute dar spėjo įlipti į paskutinį traukinio vagoną ir kitoje stotyje grįžo pas mus. Molodečne sumanė pabėgėlius perkraustyti iš prekinio į keleivinį traukinį. Vaikams tai buvo malonumas, o suaugusiems – rūpestis. Vokiečiai skubino, šmirinėjo su karučiais, norėdami uždirbti, pervežant kraustulius. O traukinys stotyje dar stovėjo visą parą. Čia, tiesa, pirmą kartą mums davė baltos duonos su sviestu (gal buvo kokios vokiečių šventė ar žymi data). Naktį į mūsų traukinį atsitrenkė kitas traukinys. Laimė, kad tik nuo kai kurių viršutinių lentynų krito daiktai. Gretimame kupė nukritęs lagaminas prasklė galvą Janušauskų Nadiai iš Vaikutiškių. Iš Molodečno mus vežė ne tiesiai į Vilnių, bet pasuko į šiaurę, Obelių miestelio link. Ten buvo karantino punktas atvykstantiems pabėgėliams iš Rusijos. Obeliuose pabėgėlius apgyvendino barakuose, aptvertuose spygliuota viela, ir išlaikė ten dvi savaites. Žmogui duodavo po riekelę duonos ir po puodelį juodos kavos. Sakė, kad vaikams retkarčiais duodavo pieno, bet kai nueidavome su jaunesniąja sesute Nina to pieno, virtuvės darbuotoja mus tik apipildavo karštu vandeniu. Tada buvo pati šienapjūtė. Mūsų dėdė Jonas, kuris po revoliucijos demobilizavosi ir atvyko pas mus į Smolensko sritį, ir Selimas su kitais lagerio vyrais slapčia pralįsdavo pro vielą ir eidavo pas aplinkinius ūkininkus uždarbiauti. Jie parnešdavo duonos, sviesto, pieno. Kai pagaliau išvykome į Vilnių, teko važiuoti tuneliu tarp Vilniaus ir Panerių. Su vaikais skaičiavome, kiek varstų turi tas tunelis. Iš Varėnos važiavome dar veikiančiu geležinkeliu Varėna-Alytus. Traukiniai kursavo iš Alytaus, veždami kariuomenę, ginkluotę ir maistą kariams. Važiuodavo retai, nes Alytuje per Nemuną karo metu buvo sugriautas geležinkelio tiltas. Vokiečiai atstatė laikiną medinį geležinkelio tiltą, bet jis buvo netvirtas.

Išsikraustėme iš traukinio Poteronių stotelėje, apie 15-20 km nuo namų. Mūsų su arkliais atvažiavo paimti mamos giminaitis Bazaravičius iš Adamonių kaimo. Namas, kuriame gyvenome, buvo dviejų galų. Bet vienas galas buvo nebaigtas, be langų. Ten stovėjo rankinės girnos ir buvo kraunami kiti įvairūs rakandai. Kitame namo gale su nedideliu kambariu ir šoniniu mažu kambarėliu plūktinėm grindim bei didele krosnimi sunkiai tilpdavo didelė mūsų šeima. Dėl to, kilus šiltinės epidemijai, šia liga persirgo visi name gyvenę žmonės, trys iš jų numirė.

Kai grįžome, mano tėvo ir dėdžių trobesiai, buvę prie pat apkasų, buvo sudėginti. Aš apsigyvenau mano mamos pirmojo vyro Motiejaus Selimavičiaus name, pas vyresnę seserį Zosę. Ten, mums esant Rusijoje, apsigyveno bežemių Radlinskų šeima – senis Jokūbas Radlinskas su žmona ir du anūkai – Jokūbas ir Romas, kurių tėvas Motiejus Radlinskas su šeima gyveno mečetės špitolėje – mūsiškai „zbornioje“ arba musulmoniškai „akife“. Nors dėdė Jonas Dzienajevičius greit išvyko į gretimą Stakliškių valsčių pas tolimą giminaitį dvarininką Aleksandravičių į Rodomyslio dvarą ir įsitaisė ten dvaro ekonomu, namuose vis tiek buvo ankšta. Todėl Radlinskai greit išsikraustė. Netrukus tėvai priėmė gyventi Kazanės totorių – veterinarijos felčerį, vardu Medžidą, vedusį vietinę totorę. Vėliau jis su žmona susirgo šiltine ir abu mirė. Tada pas

mus laikinai apsigyveno 1919 ar 1920 m. iš Rusijos grįžusi antros eilės tetos Emilijos Kanarskienės šeima – tėvai ir du vaikai Stepas ir Chalima. Kai jie įsitaisė dirbti daržininkais gretimame Raganiškių dvare, iš Rusijos grįžo mamos sesuo Marija Milkamanavičienė, o jai ištekėjus, 1922 metais grįžo ir pas mus apsigyveno mamos sesuo Ieva. Ji gyveno pas mus, kol slapta neišvyko per Lietuvos-Lenkijos sieną ir apsigyveno Vilniaus rajono Nemėžio kaime, kur turėjo žemės sklypelį. Paskui iš Rodomyslio grįžo dėdė Jonas Dzienajevičius ir apsigyveno pas mus, kol sukūrė savo šeimą. Vėliau atėjo į žentus pas mano vyresnę seserį Zosę Motiejus Makaveckas, atsirado naujagimiai... Taigi mūsų šeima visada buvo didelė. Grįžę į namus, mačiau pirmuosius maišelninkus, kurie eidavo būriais iš bado kankinamo Vilniaus – vyrus, moteris ir vaikus; jie eidavo 80 km iki mūsų, o toliau už Nemuno dar kokius 40-60 kilometrų. Išsimainydavo ten daiktus ar auksinius pinigus į grūdus ir nešdavo į Vilnių. Neaplenkė badas ir mūsų šeimos. Žemė karo metais buvo nedirbama, iškasinėta apkasais, išraizgyta spygliuotos vielos užtvaramis. Grįžome vidurvasarį, todėl derliaus galima buvo laukti tik kitais metais. Pasiskolinę pinigų, tėvas nuvyko į Vilnių ir iš ten grįžo raitas ant suvargusio kuino. Tėvas buvo raišas, vaikščiojo pasiramsčiuodamas lazda. Arti siūsdavo jaunesnį savo brolių – dėdę Selimą. Žemė – dirvonas, arklis – silpnas, jam sunku traukti plūgą, todėl jis išlenda iš vagos, kad lengviau būtų traukti, dėdė Selimas nesuvaldo plūgo ir palieka neišartą properšą. Tėvas pyksta, o paskui imasi plūgo rankenų, kibilkščiuodamas verčia vagą...

Mums, vaikams, tėvas buvo visagalis. Mama pasakodavo, jog jis pats sumeistraudavo ir vežimą, ir statinaitę kopūstams ar agurkams raugti. Kai tik grįžome iš pabėgimo, jis pirmą pirmiausia man, septynmečiui, pasiuvo kepurę su odiniu snapeliu. Tai buvo džiaugsmo ir pasididžiavimo! O kai parvežė malkas, tai nuo drebulinės medžio kurbės nupjovė keturis lygius skritulius.

- Tai bus ratukai vežimėliui, kuri jums padarysiu, - pasakė man ir sesutei Ninai. Tėvas žadėjo pirkti karvę ir sakydavo sesutei :

- Aš eisiu ganyti karvutę ir kartu vežiosiu tave vežimėliu. Ir pienelio bus skanaus.

Bet nesulaukėme nei vežimėlio, nei karvės, kol tėvelis buvo gyvas. Po pusmečio jį pakirto šiltinė.

Viešpatavo badas. Moterys kepė duoną iš vienos dalies ruginių miltų, dalies avižinių ir dalies trintų burokų. Avižiniai miltai buvo neišsijoti, su lukštu. Tuos lukštus aš vadindavau „nukirptais pirštų nagais“. Bet ir tos duonos padalindavo visiems po vieną plutelę visai dienai, po 50-100 gramų. Mes, vaikai, žinodami, kad negausime daugiau duonos, visos plutelės per pietus nesuvalgydavome ir slėpdavome tolimiausiam stalo stalčiuko kampe. Dėdė Selimas kartais pašmirinėdavo stalčiuke ir suvalgydavo mūsų „peliškas“ at-sargas. Tada mums buvo verksmo, o dėdei Selimui antausių nuo tėvelio. Tačiau buvome kantrūs. Kai mamai, atsikėlusiai iš patalo po šiltinės, kaimynai atnešė bulvių, neprašė mamos pavaišinti šiuo skanėstu, o tik prisėdę prie puoduko rinkome nukritusius nuo mamos burnos trupinėlius.

Nebuvo tuomet ir žibalo. Pas mus, kaip ir daugelyje kitų šeimų, apšviesdavo patalpas pušinėmis balanomis, specialiai paskaldytomis iš sausos ir smalingos pušies kurbės. Vieną balaną galą uždegdavo, o kitą įkišdavo į medinės sienos plyšį arba pritvirtindavo prie tam reikalui specialiai pagaminto „diedo“. Ilgais rudens-žiemos vakarais moterys verpdavo rateliu, o vyrai iš kanapių pluošto ar linų pakulų sukdamo pantis arkliais ir galvijams pančioti, virves, vadeles, botagus, dirbdavo kitus darbus. O štai mūsų šeimos vyrai parsinešdavo po karo likusią storą aptvarų vielą, sukupodavo ją gabalais, lenkdavo į žiedus ir darydavo grandines gyvuliams rišti ir



Jokūbas Dzenajevičius su motina ir seserim Nina, 1932 m. balandžio mėn.

kitoms reikmėms. Nuo balanos ugnies būdavo daug dūmų, o šviesa silpna, nes nuo degančios balanos galo pasilikdavo ilgas anglies nuodėguly, ir liepsna susilpnėdavo arba visai užgesdavo. Kad nuodėguly nesilpnėtų šviesos, vaikams liepdavo budėti prie „diedo“, atlaužti susidariusį nuodėgulo galą arba įstatyti naują balaną. Tai mes darydavome su malonumu, nes suaugusieji vesdavo įdomius pokalbius, sekė pasakas, moterys dainuodavo. Kartą mama verpė, arčiau prisistūmusi prie balanos ratelį, o pas mus gyvenęs Romas Radlinskas vijo pantį. Netyčia Romas koja užkliudė balaną laikantį „diedą“. Tas virto, deganti balana palietė pakabintą ant verpsto linų kuodelį, jis staiga suliepsnojo. Ugnis siekė žemas mūsų kambario lubas. Romas greitai metė degantį kuodelį ant molio ąslos ir, trypdamas jį, užgesino ugnį.

Kai pas mus gyveno veterinorius Kazanės totorius Medžidas, jį kviesdavo gydyti gyvulių arba kastruoti eržilų. Vieną kartą atvažiavo nuo Daugų žmogus ir nusivėžė Medžidą pas save gydyti susirgusio arklio. To žmogaus šeima jau buvo išmirusi nuo šiltinės. Medžidas sergančio arklio išgydyti negalėjo, todėl jį papjovė ir pasigamino sau arklienos mėsos ir padžiovė ją mūsų name ant lubų prėslo. Medžidas pirmasis susirgo šiltine ir mirė. Po jo atgulė į patalą mūsų mama. Vos ji atsigavo nuo ligos, susirgo visa šeima – tėvas, trys vaikai, paskui dėdė Selimas, o galiausiai susirgo ir mirė Medžido žmona. O kai iš mūsų išvažiavo tetos Kanarskienės šeima į Raganiškių dvarą, susirgo ir mirė jos vyras. Vaikai persirgo lengva šiltinės forma, karščiui numušti jiems duodavo karčiosios druskos. Suaugusieji kliedėjo. Atsimenu, tėvas dainuodavo, kažką nerišliai pasakodavo. Dėdei Selimui susirgusiam ir karščiuojančiam pasirodė, kad dega kaimynų

Bagdanavičių kluonas. Selimas išsoko iš lovos be kelnių, vien su marškiniais ir nubėgo link kluono. Mama mus pasiuntė jo parvesti. Tuo metu Jonas Bagdanavičius su sūnum, taip pat Jonu, kulė rugius. Pamatę Selimą, bijodami užsikrėsti, jie abu pabėgo, o mes per jėgą atitempėm dėdę į namus.

Tuo metu, kai pas mus gyveno Medžidas, pas kaimyną Juozą Abunevičių taip pat gyveno įnamis Dzidzevičius. Medžidas turėjo iš odos pintą bizūną, pritaisytą prie stornos kojos vietoj koto, o Dzidzevičius turėjo geležinę lazda užriestu galu. Abunevičių Jonukui labai patiko Medžido bizūnas. Vieną kartą jis man ir sako:

- Tu, Jokūbai, paimk tą bizūną ir atiduok man, o aš tau atiduosiu geležinę lazda.

Pasakyta, padaryta. Aš slapčia nukabinau bizūną, kabantį ant vinies, ir perdaviau Jonui, o jis man atidavė lazda. Medžidas pasigedo bizūno, tėvas įtarė pavogus jį savo jaunesnį brolių Selimą, ir apkūlė jį lazda. Jono Abunevičiaus tėvas aptiko namie bizūną ir privertė Jonuką pasakyti, iš kur jį gavo. „Pavaišinę“ sūnų šiuo bizūnu, Abunevičius jį atnešė pas mus. Taip paaiškėjo mūsų sandėris. Aš, tiesa, bizūno neparagavau, bet tėvas, pasiguldęs mane ant lovos, „pavaišino“ diržu. Tai buvo mano pirmoji bausmė. Antrą kartą gavau diržo nuo dėdės Jono, kai tėvas jau buvo miręs, kai su kaimynų vaikais užsižaidėme ir paleidome ganomus gyvulius į pasėlius. Daugiau fizinių bausmių neturėjau, jei neskaitytume to, kad tikybos mokytojo Stepo Makulavičiaus buvau paklupdytas su draugais ant pabertų aslon žirnių, nes pakalbinti vyresnių draugų pasišalinome iš pamokų. Taip pat vieną kartą mokykloje užsikalbėjau su draugu, atsisukau į jį ir buvau mokytojo už ausies sugražintas į pirmykštę padėtį.

Po tėvo mirties iš Sapiniškių grįžo dėdė Jonas, kuris dirbo pas giminaitį ekonomu. Jis padėjo nuimti derlių, pasėti žiemkenčius. Buvo nupirkta sena 18-os metų karvė, duodanti apie 20 litrų pieno. Dėdė Jonas pas mus neilgai gyveno. Jis vedė našlę Zofiją Aleksandravičiūtę, buvusią Alberto Jakubausko žmoną, su keturiais mažamečiais vaikais – Aleksandru, Jokūbu, Felicija ir Maryte. Vedė, nes jo trobesiai per karą sudėgė, o našlė turėjo mirusio vyro trobesius, be to, ji dar nusipirko kitus, kuriuos ruošėsi pervežti. Tad vežė ir statė savo žemėje Raižiuose, o ne Trakininkuose, kur Albertui Jakubauskui priklausė 4 ha žemės.

Mama nuo įvairių pergyvenimų nusilpo ir atgulė į lovą. Pusę iš 4 ha vyresnei seseriai Zosėi priklausančios žemės paėmė dirbti kaimynai Bagdanavičiai. Tėvas ir sūnus Bagdanavičiai buvo taip pat grįžę iš pabėgimo, palikę šeimą Kurske. Senoji Bagdanavičienė ten ir mirė, o dvi dukros Rozalija ir Felicija grįžo vėliau. Abu Bagdanavičiai, kaip mūsų pusininkai, beveik kas vakarą lankėsi pas mus. Tėvas Bagdanavičius simpatizavo ir piršosi mūsų mamai, o sūnus simpatizavo vyresnei seseriai, jau paaugusiai iki panos. Bet mama trečią kartą jau nenorėjo tekėti, todėl senasis Bagdanavičius susidėjo su kaimyne Aleksandravičiene, mano dėdienės Dzienajevičienės motina.

Lengviau buvo gyventi, kai 1922 m. grįžo mamos seserys Ieva iš Jelnios, o Marija – iš Penzos. Teta Marija palaidojo Penzoje savo vyrą ir du vaikus. Grįžusi ji ištekėjo už savo mirusio vyro jaunesnio brolio Bernardo Milkamanavičiaus ir išvyko dirbti kailių į Maizelionis už Alytaus, o iš ten – į Nemunaitį. Greit ir sesuo Zosė ištekėjo už Motiejaus Makavecko. Motiejus parsivedė jauną arklį, pradėjo šeiminkauti, padėjo įdirbti ir mano 1,5 ha sklypą, kurį man atrėžė dėdė Jonas Dzienajevičius kaip tėvo palikimą. Motiejus buvo geros širdies žmogus. Jis vežiojo po ligonines mūsų mamą, ji atsigavo, pradėjo vaikščioti.

Mūsų, tada turėjusiame 30 kiemų, Raižių kaime, gyveno vien totoriai. Buvo tik dvi lietuvių šeimos. Tai Cikanavičiai

(vėliau Struckai) ir turėjusi 0,5 ha žemės ir gyvenusi dūminėje pirkioje Elzė Kupinienė su dukra ir anūkais. Visi totoriai stengėsi, kad jų vaikai išmokytų skaityti arabišką raštą.

Mane pradėjo mokyti dėdė Jonas Dzienajevičius, atsinešęs arabiškąjį pradžiamokslį, parašytą ranka, vadinamą „af-teku“. Pirmiausia reikėjo išmokti abėcėlę. Kol aš perpratau šį sudėtingą raštą, praėjo nemažai laiko, atsilikdavau nuo vyresniosios sesutės Zosės. O kai perpratau, aplenkdavau visus. Vėliau su sesute buvau pasiūstas toliau mokyti pas hodžą. Kad vaikai mokėtų taisyklingai ir greitai skaityti arabišką tekstą, juos mokė hodžos – treči šventikai mečetėje. Hodžos pareigas tuo metu ėjo buvusio Raižių mečetės mulos sūnus Stepas Makulavičius. Pas jį mokėsi abi jo dukterys Zosė ir Elmira, kiti kaimo vaikai ir aš su sesute. Ten aš ir pralenkiau visus besimokančius – per žiemą išmokau skaityti visą Koraną ir maldas. Kai 1922 metais grįžo buvęs prieškarinis mūla Adomas Chaleckas bei jo brolis Motiejus ir muedzinas Adomas Chaleckas, aš dar vieną žiemą ėjau mokyti pas hodžą Motiejų. Jis buvo laikomas taisyklingo Korano skaitymo žinovu, mokė taisyklingo arabiško tarimo ir dainavimo (mat Koranas skaitomas dainuojant). Ten aš dar kartą „padainavau“ visą Koraną ir tapau geru kurandževum (Korano skaitovu). Vėliau aš buvau kviečiamas į laidotuves ir kitas religines apeigas, rašydavau kaimynams chamailus (maldaknyges), dvaralus (maldų rinkinius ant ilgos popieriaus juostos, suvyniotos į ritinį – juos nešiodavo prie krūtinės ir dėdavo numirusiam ant krūtinės kapuose). Kiekvienas totorius, pramokęs arabiško šrifto, galėjo juo rašyti lenkiškus arba lietuviškus žodžius ir taip susižinoti vienas su kitu. Štai mano jau minėtas kaimynas Jonas Bagdanavičius karo metu Kurske baigė keturklasę rusų mokyklą. Nepavykus jo piršlyboms su mano seserimi Sonia, jis pradėjo simpatizuoti Sonės vyro Motiejaus Makavecko seseriai Felicijai. Pastaroji temokėjo arabišką šriftą. Abu jie susirašinėjo, pasinaudodami šiuo šriftu. Aš buvau judviejų tarpininkas, perduodamas laiškus, rašytus vienas kitam, ir smalsumo dėlei perskaitydavau jų tekstus.

Pirmasis lotyniško šrifto elementorius į mano rankas pateko 1922 metais, kai aš turėjau 11 metų. Tai buvo lenkiškas elementorius, kurį atvežė teta Emilija Kanarskienė, grįžusi iš Rusijos. Šią abėcėlę įsisavinti man buvo vieni juokai. Tuo metu Alytuje buvo įsikūrusi Lietuvos kariuomenė, o Butrimonyse įsitvirtino Lenkijos kariuomenė. Raižių kaimas buvo neutrali zona. Lenkai mūsų kaime įsteigė pradinę mokyklą, į kurią daugelis kaimo gyventojų leido mokyti savo vaikus. Mokėsi ten ir vyresnioji hodžos Makulavičiaus duktė Zosė.

Vieną kartą įsidrąsinęs nuėjau ir aš pažiūrėti į šią mokyklą. Man patiko suolai, kuriuose sėdėjo vaikai, rašymo lenta. Apsiverkęs išėjau, nes žinojau, kad manęs ten mokyti neleis, nors mokytoja ir kvietė. Tiesa, kitą žiemą šios mokyklos jau nebuvo. Lenkai pasitraukė, o lietuviai mūsų kaime pradinę mokyklą įsteigė tik apie 1926 metus, kai buvo įvestas pradinis privalomas mokymas.

1922 metais iš Penzos grįžo teta Marija Milkamanavičienė. Ji atsivežė rusišką elementorių. Per vieną dieną aš „įkandau“ ir slavišką abėcėlę, ir perskaičiau visą elementorių. Be to, teta Marija manė išmokė svarbiausių aritmetikos veiksmų – sudėties ir atimties.

Netoli Raižių buvo du dvarai – Jurgelionys ir Ardiškės. Jurgelionių dvaro savininkai buvo Bujalskai, o Ardiškes valdė Daunoravičius. Jis pastatė savo dvare garo malūną ir lėntpjūvę. Paskui organizavo pieno perdirbimo bendrovę, o dar vėliau – prekybos kooperatyvą su parduotuve. Daunoravičius turėjo du vaikus – mano bendraamžius sūnų Marijoną ir dukrą Viktę. Daunoravičius pasikvietė pas save kaimynės Bujalskienės brolių Golombevskį mokyti vaikų.

(Bus daugiau)

Susitikimas su ukrainiečių bendrija

2006 metų lapkričio 10 d. Tautinių bendrijų namuose (Raugyklos g. 25, Vilnius) buvo susirinkę garbaus Senjorų klubo nariai. Klubu vadovės Limos Baranauskienės iniciatyva įvyko draugystės vakaras su Vilniaus ukrainiečių bendrijos nariais. Senjorų klubo dalyviai svečiams papasakojo apie Lietuvos totorių istoriją ir papročius, pavaišino juos tradiciniu totorišku šimtalapiu. Svečiai irgi atėjo ne tuščiomis rankomis: surengė siuvinių parodą bei susirinkusius pavaišino ukrainietišku pyragu. Dviejų bendruomenių narių susitikimas vyko neformalioje aplinkoje. Susitikimo dalyviai nestokojo humoro, dainų, geros nuotaikos. Susitikimui pasibaigus, visi norintys galėjo pasiklausyti bandūrisčių kolektyvo iš Lvovo koncerto. Nuoširdžiai dėkojame Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkei poniai Natalijai Šertvytienei bei Senjorų klubo vadovei Limai Baranauskienei už gražų renginį.

Kitas Senjorų klubo susitikimas įvyks 2006 metų gruodžio 15 d. 15 val. Tautinių bendrijų namuose.

„LT“ informacija

Kviečiame į Lilijos Gubaidulinos ir Totorių muzikos orkestro koncertus

2007 metų balandžio 26 dieną (ketvirtadienį) 19 val. Lietuvos Nacionalinėje Filharmonijoje (Vilnius, Aušros Vartų g. 5) vyks Kazanės konservatorijos Totorių muzikos orkestro koncertas.

Dainuos solistė Lilija Gubaidulina (sopranas). Bilietai į koncertą bus parduodami Filharmonijos kasoje.

* * *

2007 metų balandžio 28 dieną (šeštadienį) 13 val. Vilniaus VRM kultūros rūmuose, Žirmūnų g. 1E, Kazanės konservatorijos Totorių muzikos orkestras pakartotinai koncertuos Lietuvos totorių bendruomenei.

Dainuos solistė Lilija Gubaidulina (sopranas).

Į Vilniaus VRM kultūros rūmus, kurie yra priešais „Minsko“ parduotuvę, galima važiuoti 9, 12, 13, 17, 19 troleibusais iki stotelės „Tuskulėnų dvaras“. Iš stoties važiuoja 34 autobusas.

Kviečiame tautiečius aktyviai dalyvauti šiame puikiam renginyje.

Pasiteirauti:

Adas Jakubauskas, tel.: 8 682 72 328

Alijus Aleksandrovičius, tel.: 8 686 23 003

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Pažintys

Sveiki! Aš esu Rozalija Ščuckaja, labai norėčiau, kad mano skelbimą išspausdintumėte laikraščio „Lietuvos totoriai“ pažinčių skiltyje.

Man 49 metai, totorė, gyvenu Keturiasdešimt Totorių kaime. Viena auginu sūnų, esu materialiai apsirūpinusi, minėtame kaime turiu namą. Ieškau panašaus amžiaus vyro be žalingų įpročių, totoriaus.

Laiškus rašyti: **Rozalijai Ščuckajai, Vilniaus rajonas, Keturiasdešimt Totorių kaimas, Vytauto g. 27.**

Atsakysiu į visus laiškus. Labai ačiū, tikiuosi sulaukti dėmesio.

Kaune atidaroma paroda „Lietuvos totoriai – kariai“

2007 metų kovo 22 dieną (ketvirtadienį) 14 val. Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje atidaroma paroda „Lietuvos totoriai – kariai“.

Paroda skirta totorių įsikūrimo LDK žemėse 610 metų jubiliejui paminėti. Ją rengia Kauno Vytauto Didžiojo Karo muziejus ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Paroda veiks iki 2007 metų lapkričio mėn. Kviečiame tautiečius aktyviai dalyvauti parodos atidaryme. Kauno Vytauto Didžiojo Karo muziejaus adresas: Kaunas, K. Donelaičio g. 64. Smulkesnę informaciją suteiks LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, skambinti tel. 8 682 72 328.

„LT“ informacija

Norinčiųjų studijuoti Turkijoje dėmesiui

Turkijos Respublika skyrė stipendiją studijoms Turkijoje vienam Lietuvos totorių bendruomenės studentui bakalauro arba magistratūros studijoms 2007-2008 mokslo metams.

Kandidatai gali kreiptis asmeniškai į Turkijos Respublikos ambasados Vilniuje trečiąją sekretorę poniją Hande Sari iki vasario 28 d. arba susisiekti su Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku dr. Adu Jakubausku tel.: 8 682 72 328.

Turkijos Respublikos ambasados Lietuvoje adresas: Didžioji g. 37, LT-01128, Vilnius, telefonai: 264 95 70, 264 95 71, el. paštas: turemvil@eunet.lt, turkem@e-net.lt.

Lietuvos totoriai

Lietuvos totorių laikraštis

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

Redakcijos adresas:

R. Kalantos g. 10 - 17,
LT-52498 Kaunas

ISSN 1822-2072

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyr. redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ (8 37) 76 08 16, El.p. galsit@delfi.lt

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ (8 5) 260 58 69, mob. 8-682-72328

Ats. sekretorius: Jonas Ridzvanavičius ☎☎ (8 37) 73 68 02, El.p. jonridz@ktu.lt

Lietuvių kalbos redaktorė: Jūratė Čirūnaitė ☎ (8 37) 22 73 26

Vertėjas: Ernestas Jakubauskas ☎ mob. 8-618-28986

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. 151 Tiražas - 800 egz.

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.